

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

Szczecin, dnia 30 czerwca 2026 r.

Poz. 2819

Podpisany przez:
Karol Łukasz Śmist
Data: 30.06.2026 13:44:53

UCHWAŁA NR XXIX.234.2026 RADY GMINY DARŁOWO

z dnia 18 czerwca 2026 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Darłowo na lata 2026 – 2030”.

Na podstawie art.18 ust.2 pkt.15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2026 r., poz. 662), w związku art. 87 ust.3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r., poz.1292 ze zm.: 2025 r. poz.1168 i 1673, 2026 r. poz. 483), Rada Gminy Darłowo uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Darłowo na lata 2026 – 2030”, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Darłowo.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Zachodniopomorskiego.

Przewodnicząca Rady Gminy Darłowo

Justyna Osses

Załącznik do Uchwały Nr XXIX.234.2026

Rady Gminy w Darłowo

z dnia 18 czerwca 2026 roku

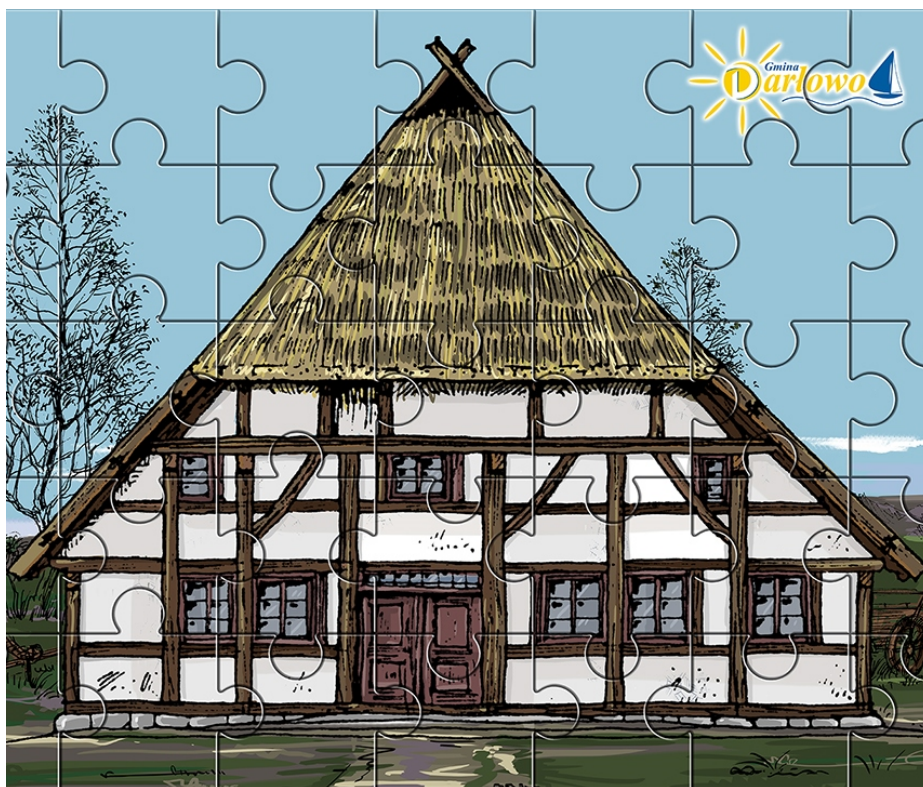
GMINA DARŁOWO

WOJ. ZACHODNIOPOMORSKIE

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI

na lata 2026- 2030

Opracowanie:

VERBUM Waldemar Grzegorz Witek

Szczecin 2025

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

SPIS TREŚCI

Wstęp	s. 3
1. Podstawa prawna i cele opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	s. 7
2. Uwarunkowania prawne ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce	s. 8
3. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy Darłowo	s. 20
4. Charakterystyka krajobrazu i dziedzictwa kulturowego Gminy Darłowo	s. 49
5. Ochrona krajobrazu i dziedzictwa kulturowego Gminy Darłowo ustanowienia prawne ...	s. 68
6. Polityka w zakresie opieki i ochrony nad zabytkami w świetle działań Gminy Darłowo ..	s. 76
7. Ocena stanu zachowania i funkcjonowania dziedzictwa kulturowego Gminy Darłowo ...	s. 86
8. Cele i zadania Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Darłowo	s. 89
9. Instrumentarium realizacji Programu Opieki nad Zabytkami	s. 95
10. Kryteria oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	s. 96
11. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami	s. 97
Załączniki (wykazy)	s. 103

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

WSTĘP

Podstawowym zadaniem gminnych programów opieki nad zabytkami jest określenie kierunków działań i zadań służących poprawie kondycji dziedzictwa kulturowego - zarówno stanu zachowania zabytków, jak i udziału zabytków w kształtowaniu rozwoju i wizerunku gminy.

Programy opieki nad zabytkami służyć mogą rozwojowi gminy poprzez określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystanie zabytków dla potrzeb społecznych, gospodarczych i edukacyjnych.

Głównym celem sformułowania dokumentu jest dążenie do znaczącej poprawy stanu zasobów lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego Gminy DARŁOWO poprzez określenie podstawowych uwarunkowań oraz rozwiązań, które temu służą.

Bogactwo i różnorodność dziedzictwa kulturowego może w istotny sposób przyczynić się do rozwoju społeczno-gospodarczego, a tym samym do poprawy jakości życia jej mieszkańców.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Darłowo lata 2026 – 2030 zwany dalej „GPONZ 2026-2030” opracowano w oparciu o odpowiednie przepisy, akty prawa miejscowego przyjęte przez Radę Gminy w Darłowie, krajowe, wojewódzkie i powiatowe dokumenty typu strategicznego, materiały i dokumentacje z zasobu Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie, archiwum własnego Biura Dokumentacji Zabytków w Szczecinie i Narodowego Instytutu Dziedzictwa oraz wiedzę i doświadczenie autorów.

Program zawiera informację nt. aktów prawa polskiego oraz europejskiego ustanawiających i regulujących zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków. Główną część poświęcono charakterystyce krajobrazu i dziedzictwa kulturowego miasta i gminy, które determinują zakres przygotowanych celów i zadań „GPONZ 2026-2030”.

Gminna polityka w zakresie opieki nad zabytkami powinna być spójna ze strategiami rozwoju województwa i powiatu. Z tego względu omówiono (w zarysie) strategiczne dokumenty wojewódzkie, powiatowe i gminne, zwracając uwagę na założenia programowe dotyczące ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym oraz jego rewitalizacji i rewaloryzacji, służące procesom rozwojowym.

Istotnym dokumentem w tym zakresie jest Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2025-2028 dla Województwa Zachodniopomorskiego¹.

W przygotowaniu niniejszego opracowania (programu) korzystano z „Poradnika metodycznego – gminny program opieki nad zabytkami”, opracowanego przez Zespół powołany przez Dyrektora Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie w 2008 roku².

¹ Uchwała nr XIII/1/176/25 Sejmiku WZP z dnia 18 grudnia 2025 r. w sprawie przyjęcia WPONZ na lata 2025-2028.

² Od 2010 r. Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków nosi nazwę Narodowy Instytut Dziedzictwa.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

Główne materiały wykorzystane przy tworzeniu „**GPONZ 2026-2030**”:

1. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Darłowo na lata 2021-2025.
2. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2025-2028 dla Województwa Zachodniopomorskiego, opr. Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie 2025 r.
3. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego (zwany dalej „PZPWZ 2020”), opr. Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego, Szczecin 2020 r.³.
4. Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030 (zwana dalej „SRWZ 2030”)⁴.
5. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Darłowo z 2002 r. (zwane dalej „SUiKZP 2002”), ze zmianami – aktualizacja 2022).
6. Zasób archiwalny WUOZ w Szczecinie Delegatura w Koszalinie, Biura Dokumentacji Zabytków w Szczecinie, Narodowego Instytutu Dziedzictwa Oddział Terenowy w Szczecinie: dokumentacje konserwatorskie, karty ewidencyjne zabytków architektury i budownictwa, karty zabytków ruchomych, karty cmentarzy, dokumentacje parków, karty ewidencyjne miejsc pamięci narodowej, karty ewidencyjne miejsc pamięci poległych w I wojnie światowej.
7. Opracowania studialne – strona www. UG Darłowo.
8. Konsultacja z UG Darłowo.
9. Sprawozdanie z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2021-2025, oprac. grudzień 2025 r.

Bibliografia

1. Böttger L., *Die Baudenkmäler der Prov. Pommern*, 3. Teil Bd. III, Stettin 1892.
2. Brüggemann L. W., *Ausführl. Beschreibung des Königl. Preuß. Herzogthums Vor- und Hinterpommern*, Bd. II 2, Stettin 1784.
3. Sienkiewicz J., *Charakterystyka Budownictwa ludowego w pasie nadmorskim. Studium naukowo-etnograficzne*, Kołobrzeg 1976.
4. *Studium krajobrazu kulturowego gm. Darłowo*, oprac. J. Kowalczyk, K. Kontowski, PDH, Szczecinek 2002 r. (m-pis).
5. Vollack M., *Der Kreis Schlawe. Ein Pommersches Heimatbuch*, Bd. II, Husum 1989.
6. Witek W., *Słowino (gm. Darłowo) - wieś na szlaku "Kraina w Kratę" - ochrona krajobrazu kulturowego*. [w:] *IV Polsko-Niemiecka Konferencja Architektura Ryglowa - wspólne dziedzictwo*, Szczecin 2003, s. 319-327.
7. Witek W., *Dom typu saskiego na Pomorzu Zachodnim*. [w:] *Dzieje Wsi Pomorskiej. Materiały z III Międzynarodowej Konferencji Naukowej*, red. R. Gaziński i A. Chłodziński, Dygowo-Szczecin 2004, s. 111-125.
8. Witek W., *Chałupa w Sarbinowie koło Mielna na tle budownictwa saskiego na Pomorzu Zachodnim*. „Nasze Pomorze, Rocznik Muzeum Zachodnio-Kaszubskiego w Bytowie”, Nr 6, 2004, s. 89-110.

³ Uchwała Nr XVII/214/20 z dnia 24 czerwca 2020 r. Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego.

⁴ Uchwała Nr VIII/100/19, z dnia 28 czerwca 2019 r. Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

9. Witek W., *Krajobraz kulturowy wsi Słowino - komentarz do wystawy*. [w:] *Dzieje Wsi Pomorskiej. Materiały z IV Międzynarodowej Konferencji Naukowej*, red. R. Gaziński i A. Chudziński, Dygowo-Szczecin 2005, s. 371-383.
10. Witek M., Witek W., *Idea projektu „żywy skansen Słowino” jako przykład ochrony krajobrazu kulturowego*. [w:] *Historia i Kultura Ziemi Sławieńskiej*, T. VI Gmina Darłowo, red. W. Rączkowski, J. Sroka, Sławno 2007, s. 317-339.
11. Witek M., Witek W., *Warsztaty konserwatorsko-budowlane w Słownie: „Dawne konstrukcje – nowe marzenia”*. [w:] *Zachodniopomorskie Wiadomości Konserwatorskie R.II/2007*, red. M. Opęchowski, Szczecin 2007, s. 59-67.
12. Witek M., *„Żywy skansen Słowino” - ochrona pomorskiego krajobrazu kulturowego. „Architektura Krajobrazu. Studia i prezentacje”, Nr 2, 2012, s. 124-133.*
13. Witek M., Nowakowski C., *Między słupem i rygłem. Swojskie dziedzictwo Pomorza Zachodniego* (współpraca), Szczecin 2012.
14. Witek W., *Kościół ryglowy Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej – charakterystyka zespołu*. [w:] *Kościół ryglowy Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej – problemy konserwatorskie*. Szczecin 2014, s. 15-53.
15. Witek M., Witek W., *Budownictwo ryglowe, balast czy dobrodziejstwo – doświadczenia konserwatorskie*. [w:] *Zeszyty Siemczyńsko – Henrykowskie*, T. V, red. B. Andziak, Siemczyno 2015, s. 57-66.
16. Witek M., Witek W., *Kościół ryglowy dawnego powiatu sławieńskiego – ocalone dziedzictwo sakralne*. [w:] *Darłowskie Zeszyty Naukowe*, Nr 11, red. L. Walkiewicz, Darłowo 2015, s. 29-42. (współautor: Maria Witek)
17. Witek M., *Problematyka użytkowania i konserwacji świątyń ryglowych (na przykładzie projektu „Kościół ryglowy diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej)*. [w:] *Trzebiatów – Spotkania Pomorskie 2015*, red. J. Kochanowska, Trzebiatów 2016, s. 179-192. (współautor: Maria Witek)
18. Witek W., *Weryfikacja rejestru zabytków nieruchomych województwa zachodnio-pomorskiego – stan zachowania, wnioski, rekomendacje*. [w:] *Zachodniopomorskie Wiadomości Konserwatorskie R.IX/2019*, pod red. E. Kuleszy-Szerniewicz, E. Staneckiej, T. Wolendera, Szczecin 2020, s. 167-184.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

Zastosowane skróty:

AZP	- Archeologiczne Zdjęcie Polski
BDZ	- Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie
GEZ	- Gminna ewidencja zabytków
GPR	- Gminny Program Rewitalizacji
JST	- Jednostki samorządu terytorialnego
MKiDN	- Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
MPZP	- Miejskowe plany zagospodarowania przestrzennego
NID	- Narodowy Instytut Dziedzictwa
OKK	- Obszary Kulturowo-Krajobrazowe
GPONZ	- Gminny Program Opieki nad Zabytkami
PPOnZ	- Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami
PZPWZ 2020	- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego
SKZ	- Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków
SRWZ	- Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego
SUiKZP	- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego
t.j.	- tekst jednolity
UMWZ	- Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego
„ustawa o zabytkach 2003”	- Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003
WEZ	- Wojewódzka ewidencja zabytków
WPoNZ	- Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami
WUOZ	- Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków
ZWKZ	- Zachodniopomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

1. PODSTAWA PRAWNA I CELE OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Przygotowanie i realizacja programu opieki nad zabytkami, będącego istotnym instrumentem opieki nad zabytkami i ochrony zabytków, należy do ustawowych obowiązków samorządu gminnego, nałożonych ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 84 - 87, Dz.U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568, Dz.U. z 2024, poz. 1292 z późn. zm.), w której określono tryb sporządzenia oraz cele gminnego programu opieki nad zabytkami.

- Gminny program sporządza **wójt** (burmistrz, prezydent miasta).
- Gminny program opieki nad zabytkami sporządza się na okres 4 lat.
- Programy gminne przyjmowane są uchwałą Rady Gminy.
- Przed uchwaleniem Program przedstawia się Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków do zaopiniowania.
- **Wójt** (burmistrz, prezydent miasta) obowiązany jest do sporządzania, co 2 lata sprawozdania z realizacji Programu.
- Uchwalony program podlega publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Zachodniopomorskiego.

• **Cele gminnego programu opieki nad zabytkami** zdefiniowano w art. 87 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w której stwierdza się, że programy opieki mają na celu w szczególności:

- *uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;*
- *zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania;*
- *wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;*
- *podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych;*
- *określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem zabytków;*
- *podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.*

Podstawowym celem sporządzania i realizacji gminnych programów opieki nad zabytkami jest utrzymanie walorów krajobrazu kulturowego i zabytków na terenie władania samorządu, poprzez różnorodne działania służące utrzymaniu i poprawie stanu materialnej substancji zabytków, ich zagospodarowaniu w sposób odpowiadający wartościom zabytkowym oraz działania zmierzające do podniesienia wiedzy o zabytkach i świadomości potrzeby utrzymania dziedzictwa kulturowego.

2. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Zabytki zostały objęte ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek Państwa i każdego obywatela (art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86 Konstytucji RP).

Podstawowym aktem prawa regulującym ochronę i opiekę nad zabytkami jest ustawa z 23 lipca 2003 r. – o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. z późn. zm., Dz.U. z 2024, poz. 1292 z późn. zm.), zwana dalej „ustawą o ochronie zabytków 2003”), w której określono m.in. przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi.

Wśród aktów wykonawczych istotnych dla programów opieki nad zabytkami jest Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (tj. Dz.U. 2021 poz. 56).

Wybrane akty wykonawcze i rozporządzenia związane z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

- ❖ Uchwała nr 242 Rady Ministrów z dnia 08 grudnia 2023 r. w sprawie „Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023–2026” (tj. D.U. 2023, poz. 1470).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 roku w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (t.j. Dz.U. 2021 poz. 81).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz.U. 2014, poz. 110).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2021, poz. 56).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury z 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz.U. 2004 nr 30, poz. 259).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury z 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz.U. 2004 nr 71, poz. 650).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 lipca 2015 r. w sprawie nagród za znalezienie zabytków lub materiałów archiwalnych (Dz.U. 2015, poz. 979).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 lipca 2019 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 2019, poz. 1470).

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz.U. 2011 nr 89, poz. 510).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury z 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz.U. 2004 nr 124, poz. 1304, z późn. zm.).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury z 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. 2004 nr 212, poz. 2153).

Przedmiotem ochrony i opieki jest **zabytek**, którego definicja według art. 3 „ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003” brzmi:

zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;

- **zabytek nieruchomy** - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, posiadających cechy j.w.;
- **zabytek ruchomy** - rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, posiadających cechy j.w.;
- **zabytek archeologiczny** - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- **historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- **historyczny zespół budowlany** - powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- **krajobraz kulturowy** - przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
- **otoczenie zabytku** - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

Przedmiot ochrony doprecyzowany został w art. 6, ust. 1 „ustawy o ochronie zabytków z 2003 r.”, który wskazuje że opiece i ochronie podlegają bez względu na stan zachowania:

- zabytki nieruchome będące, w szczególności:
  - krajobrazami kulturowymi,
  - układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
  - dziełami architektury i budownictwa,
  - dziełami budownictwa obronnego,
  - obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
  - cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
  - miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- zabytki ruchome będące, w szczególności:
  - dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
  - kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
  - numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
  - wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
  - materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. (Dz.U. z 2019 r., poz. 1479),
  - instrumentami muzycznymi,
  - wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
  - przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
  - pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
  - cmentarzyskami,
  - kurhanami,
  - reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać także zabytki niematerialne – nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej (art. 6, ust. 2 ustawy).

Formami ochrony zabytków są (art. 7 „ustawy o ochronie zabytków z 2003 r.”):

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 3) uznanie za pomnik historii;
- 4) utworzenie parku kulturowego;
- 5) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy,

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wojewódzki Urząd Ochrony
Zabytków w Szczecinie

**Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.**

**P O M N I K
H I S T O R I I**

Wpis do rejestru zabytków należy do kompetencji wojewódzkich konserwatorów zabytków (decyzje o wpisie podejmowane są z urzędu lub na wniosek posiadacza zabytku położonego na terenie województwa).

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego, na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik historii ustanawia Prezydent RP, na wniosek ministra właściwego ds. kultury, w drodze rozporządzenia. Pomnikiem historii można uznać zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury – określa to art. 15 ustawy ust.1, ust.2 precyzuje, iż wniosek może zostać złożony po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków. Zgodnie z ust. 4 istnieje możliwość przedstawienia Komitetowi Dziedzictwa Światowego wniosku o wpis pomnika historii na „Listę dziedzictwa światowego” w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturowego i naturalnego, przyjętej w Paryżu w dniu 16 listopada 1972 r.

Utworzenie **parku kulturowego** oraz sporządzanie **miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego** z odpowiednimi zapisami dotyczącymi ochrony dziedzictwa kulturowego (obowiązek wynikający też z ustawy z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 503) leży w kompetencjach samorządu gminy.

Ochrona zabytków realizowana jest przez organy administracji publicznej, co określa art. 4 „ustawy o ochronie zabytków i opiatek narkotycznych z 2003”. Ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie działań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza wg art. 5 „ustawy oozionz 2003” polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Zgodnie z „Ustawa oozionz 2003”. zabytki podlegają ochronie i opiece bez względu na stan zachowania (art.6).

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami w innych dokumentach, planach i strategiach

„Ustawa oozionz 2003” precyzuje w art. 18 ust. 1., iż ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy:

- sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw;
- planowaniu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej;
- analizie i studium z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
- decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy;
- decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej;
- decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami musi być zawarta w dokumentach strategicznych i planistycznych województwa, powiatu, gminy (art. 18 ust.2), m.in. poprzez:

- uwzględnienie krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- określenie rozwiązań niezbędnych do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków;
- zapewnienie ochrony zabytków przy realizacji inwestycji;
- ustalenie rozwiązań mających na celu przywracanie zabytków do jak najlepszego stanu;
- ustalenie przeznaczenia i zasad zagospodarowania terenu uwzględniającego opiekę nad zabytkami.

Szczegółowe zasady ochrony poszczególnych zabytków i obszarów zapisywane są, zgodnie z art. 19.1. i 1a w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego (m.p.z.p.), a także w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy oraz decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

Ochronę zabytków uwzględnia się także w uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń.

Ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami uwzględnia się w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Gminna ewidencja zabytków

Zgodnie z **art. 21 „ustawy oozionz 2003”** ewidencja zabytków jest podstawą sporządzania programów opieki nad zabytkami przez gminy, powiaty, województwa. Opracowanie wszelkiego rodzaju koncepcji, wytycznych, projektów rewaloryzacji czy też planów adaptacji i przekształceń obiektów zabytkowych, a także studiów zagospo-darowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego opiera się na wiedzy o zasobie zabytkowym, stąd działania te powinny poprzedzać działania ewidencyjne.

Zgodnie z **art. 22 ust. 4 „ustawy oozionz 2003”** wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków, zaś zgodnie z ust. 2 wojewódzką ewidencję zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków.

„GEZ” nie jest ustawową formą ochrony zabytków, ale faktycznie funkcjonuje jako taka poprzez inne przepisy:

- art. 7, pkt. 4 „ustawy oozionz 2003” łącznie z przepisami ustawy Prawo budowlane (art. 36, ust. 3) i ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym;
- obowiązek uwzględniania GEZ w programach opieki wojewódzkich, powiatowych i gminnych (art. 21), które z kolei uwzględnia się przy sporządzaniu planów zagospodarowania przestrzennego;
- obowiązek uwzględniania GEZ w studium uwarunkowań i kierunków zagospo-darowania przestrzennego gminy oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (art. 19, 1.2);
- w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

UWAGA !!

Zmiana „ustawy oozionz 2003” – z 22 czerwca 2017 r.⁵ w zakresie art. 81.1 – wprowadza możliwość udzielenia dotacji na prace konserwatorskie (...) dla obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej

⁵ Ustawa z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2017 poz. 1595.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

i gminnej ewidencji zabytków (...) nie dotyczy GEZ uchwalonych przed wejściem w życie w/w rozporządzenia. Dotyczy ono w szczególności trybu wpisywania i skreślania z zasobu WEZ, GEZ, obowiązku informowania o podjęciu zamiaru o wpisaniu do ewidencji (lub skreślenia) właścicieli zabytków, współpracy samorządów z WKZ.

Podział kompetencji i organizacja organów ochrony zabytków określone są w art. 89-101 „ustawy o ochronie zabytków i zabytków kultury z dnia 2003”.

Ustawowo organami ochrony zabytków są:

**Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego**

1. **Minister** właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje Generalny Konserwator Zabytków (GKZ). Do kompetencji GKZ należy m.in. opracowywanie krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, podejmowanie działań związanych z wspieraniem rozwoju regionalnego i realizacja kontraktów wojewódzkich w sprawach opieki nad zabytkami, sprawowanie nadzoru nad działalnością wojewódzkich konserwatorów zabytków, prowadzenie krajowej ewidencji zabytków, promowanie badań naukowych w zakresie konserwacji zabytków. Przy ministrze ds. kultury działa Rada Ochrony Zabytków, jako organ opiniotawczy-doradczy. Przy GKZ działa Główna Komisja Konserwatorska, jako organ opiniotawczy.

**WOJEWODA
ZACHODNIOPOMORSKI**

2. **Wojewoda**, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje wojewódzki konserwator zabytków. Do zadań wojewódzkiego konserwatora zabytków należy m.in.: realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, sporządzanie, w ramach przyznanych środków budżetowych, planów finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, prowadzenie rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz gromadzenie dokumentacji w tym zakresie; wydawanie decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz w przepisach odrębnych; sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych badań konserwatorskich, architektonicznych, prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i innych działań przy zabytkach oraz badań archeologicznych; organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; opracowywanie wojewódzkich planów ochrony na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych; upowszechnianie wiedzy o zabytkach; współpraca z innymi organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków. Przy WKZ działa Wojewódzka Rada Ochrony Zabytków, jako organ opiniotawczy.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

Zmiany w „ustawie oozionz 2003” przeprowadzone w latach 2017-2023.

W 2017 roku uwzględniono zmiany wprowadzone:

- 1) ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. o rzeczach znalezionych (Dz. U. poz. 397);
- 2) ustawą z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz. U. poz. 774);
- 3) ustawą z dnia 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o muzeach (Dz. U. z 2016 r. poz. 1330 i 1887);
- 4) ustawą z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustaw regulujących warunki dostępu do wykonywania niektórych zawodów (Dz. U. poz. 1505);
- 5) ustawą z dnia 4 listopada 2016 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o muzeach (Dz. U. poz. 1887);
- 6) ustawą z dnia 16 listopada 2016 r. – Przepisy wprowadzające ustawę o Krajowej Administracji Skarbowej (Dz. U. poz. 1948 oraz z 2017 r. poz. 379);
- 7) ustawą z dnia 14 grudnia 2016 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 60);
- 8) ustawą z dnia 25 maja 2017 r. o restytucji narodowych dóbr kultury (Dz. U. poz. 1086);
- 9) ustawą z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1595)

Wprowadzono zmiany m.in. w:

1. zasadach wywozu zabytków za granicę,
2. udzielaniu pozwoleń na prowadzenie prac przy zabytku,
3. uprawnień do prowadzenia, kierowania i nadzoru nad pracami przy zabytku,
4. restytucji zabytków,
5. powoływania wojewódzkich konserwatorów zabytków,
6. powoływania członków ciał doradczych: Rady Ochrony Zabytków, Głównej Komisji Konserwatorskiej, Wojewódzkiej Rady Ochrony Zabytków.

Nowe są zasady karania za działania przeciw zabytkom, z wprowadzeniem kar aresztu i ograniczenia wolności do lat 5 oraz wysokich kar pieniężnych – do trzydziestokrotności minimalnego wynagrodzenia (rozdział 10a i 11 - „ustawa oozionz 2003”). Powołany został (art. 83b - „ustawa oozionz 2003”) nowy państwowy fundusz celowy: **Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków**, którego dysponentem jest minister kultury i dziedzictwa narodowego, zasilany finansowo z ww. kar pieniężnych.

Na mocy zmian, **od 2017 r. obowiązuje możliwość udzielania przez organy stanowiące jednostek samorządu terytorialnego dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane także przy zabytkach znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków (art. 81 .1. „ustawa oozionz 2003”)**. Zasady udzielania dotacji mają zostać określone w uchwałach organów udzielających dotacji.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

W 2018 roku ustawa o ochronie zabytków otrzymała kolejny tekst jednolity: Dz.U. z 2018 r. poz. 2067, 2245. Uwzględniono m.in. zmiany wprowadzone:

- 1) ustawą z dnia 24 listopada 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o ochronie przyrody (Dz. U. z 2018 r. poz. 10), w zakresie przepisów wykonawczych dotyczących usunięcia drzew lub krzewów;
- 2) ustawą z dnia 3 lipca 2018 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. poz. 1669);
- 3) ustawą z dnia 22 listopada 2018 r. – o zmianie ustawy Prawo oświatowe, ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw.
- 4) ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. 2020 poz. 282, z późn. zm. (782 i 1378 dot. planowania)

W 2020 roku wprowadzony został tekst jednolity ustawy uwzględniający wszystkie poprzednie zmiany (Dz.U. 2020 poz. 282). Uwzględniono m.in. zmiany wprowadzone:

1. ustawą z dnia 22 listopada 2018 r. o zmianie ustawy - Prawo oświatowe, ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 2245 oraz z 2019 r. poz. 1287);
2. ustawą z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (DZ.U. poz. 1696) oraz zmian wynikających z przepisów ogłoszonych przed dniem 6 lutego 2020 r.;
3. ustawą z dnia 21 lutego 2019 r. o zmianie niektórych ustaw w związku z zapewnieniem stosowania rozporządzenia parlamentu europejskiego i rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/we (ogólne rozporządzenie o ochronie danych) (DZ.U. poz. 730).

Po publikacji tekstu jednolitego, w 2020 r. wprowadzone zostały jeszcze dwie zmiany do ustawy o ochronie zabytków, wynikające z wprowadzonych zmian w ustawach:

- ustawie z dnia 15 lipca 2020 r. o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw (DZ.U. 2020 poz. 1378);
- ustawie z dnia 16 kwietnia 2020 r. o zmianie ustawy - prawo geodezyjne i kartograficzne oraz niektórych innych ustaw (DZ.U. 2020 poz. 782).

W 2021 roku wprowadzone zmiany dotyczyły m.in.:

1. wpisów i skreśleń z rejestru zabytków (odniesienie do katastru nieruchomości);
2. uwzględniania tematyki ochrony zabytków w dokumentach planistycznych i strategicznych.

W 2022 roku - tekst jednolity ustawy (Dz.U. 2022, poz. 840).

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

30 maja 2023 r. ogłoszono nowy tekst jednolity ustawy o ochroni zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2023, poz. 951). Zmiana uwzględnia wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dn. 18 maja 2023 r. w sprawie gminnej ewidencji zabytków (art. 22, ust. 5, pkt. 3).

Trybunał Konstytucyjny orzekł:

Art. 22 ust. 5 pkt 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840) w zakresie, w jakim ogranicza prawo własności nieruchomości przez dopuszczenie ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków, bez zapewnienia właścicielowi gwarancji ochrony prawnej przed dokonaniem takiego ograniczenia, jest niezgodny z art. 64 ust. 1 i 2 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

W 2024 roku - tekst jednolity ustawy (Dz.U. z 2024, poz. 1292).

Miedzy innymi w art. 87, dotyczącym opracowania wojewódzkiego / powiatowego / gminnego programu opieki nad zabytkami uchylono w pkt. 2. zapisy dotyczące celu:

- *włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych (wojewódzkich, powiatowych, gminnych) wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;*
- *wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.*

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami należy do zadań własnych gminy. Art. 7, ust. 1, pkt. 9 ustawy o samorządzie gminnym określa zadania własne gminy: „*zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy*”.

W szczególności zadania własne obejmują m.in. zagadnienia:

- ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej;
- gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego;
- wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych; wysypisk i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, zaopatrzenia w energię elektryczną i ciepłą oraz gaz;
- gminnego budownictwa mieszkaniowego,
- kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- kultury fizycznej i turystyki, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych,
- targowisk i hal targowych;
- zieleni gminnej i zadrzewień;
- cmentarzy gminnych;
- utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych;
- promocji gminy.

Zadania gminy mogą być związane bezpośrednio lub pośrednio z dziedzictwem kulturowym. W gminnych planach, bowiem nie sposób pominąć zabytków w sprawach dotyczących budownictwa mieszkaniowego (np. pierzeje z domami mieszkalnymi o wartościach zabytkowych), przy rozwiązywaniu problemów dotyczących utrzymania dróg i mostów oraz organizacji ruchu czy też zieleni gminnej i zadrzewień (obsadzenia traktów, zieleni cmentarzy, parków) lub promocji gminy.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

Inne istotne uregulowania prawne dotyczące zabytków:

- ✓ Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz.U. 2022, poz. 503 ze zm.) z aktami wykonawczymi.
- ✓ Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (t.j. Dz.U. 2021, poz. 2351 ze zm.).
- ✓ Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz.U. 2021, poz. 1973 ze zm.) z aktami wykonawczymi.
- ✓ Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz.U. 2022, poz. 916 ze zm.), uwzględnia ochronę cech charakterystycznych danego krajobrazu, a wśród walorów chronionych wymienia się wartości kulturowe. Jedną z form ochrony wg tej ustawy są parki krajobrazowe – obszary chronione ze względu na wartości przyrodnicze, ale także walory historyczne i kulturowe.
- ✓ Ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (t.j. Dz.U. 2020, poz. 1947).
- ✓ Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz.U. 2021, poz. 1899 ze zm.).
- ✓ Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz.U. 2020, poz. 194).
- ✓ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t.j. Dz.U. 2021, poz. 1038 ze zm.).
- ✓ Ustawa z 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (t.j. Dz.U. 2021, poz. 2373 z późn. zm.). Na mocy ww. ustawy ochrona „obszarów o krajobrazie mającym znaczenie historyczne, kulturowe lub archeologiczne, zabytków i krajobrazu kulturowego, objęte istniejącą dokumentacją, w szczególności rejestrem lub ewidencją zabytków” otrzymuje dodatkowe umocowanie prawne.
- ✓ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu, tzw. ustawa krajobrazowa (Dz.U. 2015, poz. 774 z późn. zm.). Ustawa nakłada na władze samorządowe województwa obowiązki w zakresie krajobrazu kulturowego i sporządzenia audytu krajobrazowego.
- ✓ Ustawa z dnia 07 lipca 2023 r. o zmianie ustawy o planowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2023, poz. 1688).
- ✓ Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2024 r., poz. 609) w art. 7 ust. 1 uznaje ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami, a także sprawy kultury, zieleni i cmentarzy gminnych za zadanie własne gminy.
- ✓ Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 385): Określa, że celem muzeów jest m.in. gromadzenie i trwała ochrona dóbr kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów (art. 1 ww. ustawy).
- ✓ Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 2393): Biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe oraz służą zachowaniu dziedzictwa narodowego.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

- ✓ Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2020 r., poz. 164): materiały w narodowym zasobie archiwalnym to wszelkie materiały mające znaczenie jako źródło informacji o wartości historycznej o m.in. działalności Państwa i rozwoju kultury (art. 1 ww. ustawy).
- ✓ Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r. nr 212 poz. 2153). Ochrona zabytków, na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, polega na planowaniu, przygotowaniu i realizacji przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich, mających na celu ich uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem. Gminny plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje wójt (burmistrz, prezydent miasta); plan ten podlega uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz właściwym terenowym organem obrony cywilnej na obszarze powiatu.

3. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY DARŁOWO

3.1. OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W USTALENIACH MIĘDZYNARODOWYCH

Najistotniejsze dla dziedzictwa kulturowego ustalenia międzynarodowe, przyjęte przez Polskę to:

❖ **Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z 16 listopada 1972 r. przyjęta na sesji w Paryżu**

(Dz.U. z 1976 r. nr 32, poz. 190, załącznik)

Konwencja zobowiązuje do: ustanowienia „skutecznego systemu ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego o wyjątkowym znaczeniu dla całej ludzkości, zorganizowanego w sposób stały i zgodny z metodami współczesnej nauki”; uprawiania polityki zmierzającej do wyznaczenia dziedzictwu kulturalnemu i naturalnemu odpowiedniej funkcji w życiu zbiorowym i włączenia ochrony tego dziedzictwa do programów planowania ogólnego; podejmowania środków prawnych, naukowych, technicznych, administracyjnych i finansowych w celu identyfikacji, ochrony, konserwacji, waloryzacji

i reanimacji tego dziedzictwa.

❖ **Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (poprawiona) – 16 stycznia 1992 r. - La Valetta**

(Dz.U. z 1996 r., Nr 120, poz. 564)

Konwencja dotycząca dziedzictwa archeologicznego, które stanowi źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Zobowiązuje do wprowadzenia systemu prawnej ochrony dziedzictwa archeologicznego, zapewniającego prowadzenie ewidencji archeologicznego dziedzictwa, łączenia potrzeb archeologii z wymaganiami planów zagospodarowania, zapewnienia finansowego wsparcia dla badań archeologicznych od władz państwowych, regionalnych i gminnych.

❖ **Europejska konwencja krajobrazowa – 22 października 2000 r. – Florencja**

(Dz.U. z 2006 r., Nr 14, poz. 98)

Konwencja zobowiązuje do: ustanowienia i wdrożenia polityki w zakresie krajobrazu, który przyczynia się do tworzenia kultur lokalnych i jest podstawowym komponentem europejskiego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego) ukierunkowanej na ochronę, gospodarkę i planowanie krajobrazu. W konwencji tej zwrócono uwagę na współpracę transgraniczną (na szczeblu regionalnym i lokalnym) służącą przygotowaniu i wdrażaniu wspólnych programów dotyczących krajobrazu

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

(krajobrazy transgraniczne). Ustanowiono Nagrodę Krajobrazową Rady Europy - wyróżnienie przyznawane organom lokalnym i regionalnym, które wykażą się skutecznymi i znaczącymi osiągnięciami w dziedzinie ochrony, gospodarki lub planowania krajobrazu.

❖ **Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, sporządzona w Paryżu dnia 20 października 2005 r.**

(Dz.U. z 2007 r., Nr 215, poz. 1585)

Celami konwencji są m.in.: ochrona i promowanie różnorodności form wyrazu kulturowego; tworzenie takich warunków dla kultur, by mogły się w pełni rozwijać i swobodnie na siebie oddziaływać w sposób przynoszący im wzajemne korzyści; promowanie poszanowania różnorodności form wyrazu kulturowego i uświadamianie jej wartości na płaszczyźnie lokalnej, krajowej i między-narodowej; potwierdzenie znaczenia związku między kulturą i rozwojem dla wszystkich krajów. Za zasady uznano: komplementarność ekonomicznych i kulturowych aspektów rozwój, z uwagi na fakt, że kultura jest jedną z głównych sił napędowych rozwoju, kulturowe aspekty rozwoju są równie istotne jak jego aspekty ekonomiczne. Ochrona, promowanie i zachowanie różnorodności kulturowej są podstawowym warunkiem trwałego i zrównoważonego rozwoju dla dobra obecnych i przyszłych pokoleń.

❖ **Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy**

przyjęta 3 października 1985 r. w Granadzie, weszła w życie 1 grudnia 1987 r. Przez Polskę została podpisana 19 października 2011 r. (Dz.U. 2012 poz.2010)

Zasadniczym celem dokumentu jest ochrona europejskiego dziedzictwa architektonicznego. Konwencja definiuje pojęcie dziedzictwa architektonicznego i zwraca uwagę na potrzebę jego ochrony nie tylko na szczeblu krajowym, ale i europejskim. Konwencja zakłada współudział społeczeństwa w procesie ochrony zabytków, podkreśla rolę promocji dziedzictwa i rozwijania świadomości społecznej w zakresie ochrony zabytków. Zobowiązuje również strony do wymiany informacji na temat polityki konserwacji zabytków.

❖ **Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady Europy – INSPIRE**
(*Infrastructure for Spatial Information In Europe*)

W ustawie o infrastrukturze informacji przestrzennej z dnia 4 marca 2010 r., która weszła w życie 7 czerwca 2010 r. (Dz.U. 2010 nr 76 poz. 489) Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego został zdefiniowany (art. 3, pkt. 7c) jako organ wiodący i współ-odpowiedzialny, wraz z Ministrem Środowiska, w zakresie tematu danych przestrzennych w części dotyczącej zabytków nieruchomych w rozumieniu ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa stanowi przeniesienie na grunt legislacyjny Polski zapisów dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady Europy – INSPIRE.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

Założeniem dyrektywy jest opracowanie baz danych GIS oraz udostępnienie tych danych za pomocą usług sieciowych (serwisów internetowych) w celu upowszechnienia, oraz darmowego dostępu, danych stanowiących rejestr publiczny (wraz ze zdefiniowaniem ograniczeń dostępu do tych danych, jeśli wymaga tego interes Państwa).

❖ Znak Dziedzictwa Europejskiego

(decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady Europy nr 1194/2011 z dnia 16 listopada 2011 roku ustanawiająca działania Unii Europejskiej na rzecz ZDE)

Unia Europejska (UE) ustanawia Znak Dziedzictwa Europejskiego przyznawany znajdującym się na terytorium Unii obiektom odgrywającym istotną rolę w historii, kulturze oraz w budowaniu Unii. Jego zadaniem jest zwrócenie uwagi na **wspólne dziedzictwo kulturowe** w celu wzmocnienia poczucia przynależności do Unii wśród obywateli oraz wzmocnienia dialogu między kulturami. Ponadto, w szczególności przez turystykę kulturalną, dziedzictwo odgrywa ważną rolę

w rozwoju gospodarczym regionów europejskich, które skorzystałyby z nadania mu odpowiedniej rangi.

Nacisk został położony na **europejską wartość symboliczną** obiektów i ich **wymiar pedagogiczny**; odróżnia to znak dziedzictwa europejskiego od inicjatyw w zakresie dziedzictwa realizowanych przez UNESCO i Radę Europy.

Kryteria przyznawania

Do przyznania znaku kwalifikują się zabytki, miejsca naturalne, obiekty podwodne, archeologiczne, przemysłowe lub miejskie, krajobrazy kulturowe, miejsca pamięci, dobra i obiekty kultury i dziedzictwo niematerialne związane z danym miejscem, w tym dziedzictwo współczesne.

Wspólne wnioski mogą być składane dla **obiektów międzynarodowych** usytuowanych w kilku państwach członkowskich, które łączy jeden konkretny temat, jak również dla **krajowych obiektów tematycznych** obejmujących kilka obiektów usytuowanych w tym samym państwie członkowskim, które łączy taki sam temat.

❖ Znak Błękitnej Tarczy (znany także jako „Blue Shield”)

Znak został stworzony do oznakowania obiektów kultury, aby zapewnić im ochronę przed atakiem w razie konfliktu zbrojnego. Jest kulturowym odpowiednikiem Czerwonego Krzyża. Symbol ten, zaprojektowany przez Polaka prof. Jana Zachwatowicza, został określony w Konwencji haskiej z 1954 r. (Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisana w Hadze dnia 14 maja 1954 r.).

Zgodnie z art. 12 „ustawy uooz 2003” Starosta, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o tym, iż zabytek ten podlega ochronie. Wzór znaku opartego na Błękitnej Tarczy, jego wymiar i miejsce umieszczenia na zabytku nieruchomym określa rozporządzenie Ministra Kultury z 09 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz.U.2004, nr 30, poz. 259). Umieszczanie znaku na zabytku jest elementem promocji dziedzictwa narodowego, ma przyczynić się do podniesienia świadomości u mieszkańców i turystów o wartości danego zabytku. Zwolenie na umieszczenie znaku na zabytku wydaje wojewódzki konserwator zabytków.

3.2. STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI

❖ STRATEGIA NA RZECZ ODPOWIEDZIALNEGO ROZWOJU DO ROKU 2020 - z perspektywą do 2030

(Uchwała Nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r., Monitor Polski z 2017 r., poz. 260).

W zapisach Strategii, w punkcie 4. „Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej”, w działaniach do 2030 r. zapisano:

„Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – poprzez wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocniania kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO)”.

Wśród projektów strategicznych wymienione zostały m. in.: Dziedzictwo buduje wspólnotę (sieć muzeów historycznych), Kultura/ Dziedzictwo/ Wspólnota (wsparcie bibliotek, domów kultury, archiwów państwowych), Kolekcje (wspieranie instytucji kultury w tworzeniu kolekcji sztuki współczesnej).

❖ KRAJOWA STRATEGIA ROZWOJU REGIONALNEGO 2030 („KSRR 2030”)⁶

Przyjęta uchwałą nr 102 Rady Ministrów z dnia 17 września 2019 r., Monitor Polski, z 2019 r., poz. 1060.

„KSRR 2030” zastąpiła „Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie”. Rozwija postanowienia *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)*, określone w filarze rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony. „KSRR 2030” jest podstawowym dokumentem strategicznym polityki regionalnej państwa w perspektywie do 2030 r. Dokument przedstawia cele polityki regionalnej oraz działania i zadania, jakie do ich osiągnięcia powinien podjąć rząd, samorządy: wojewódzkie, powiatowe i gminne oraz pozostałe podmioty uczestniczące w realizacji tej polityki w perspektywie roku 2030⁷.

⁶ <https://www.mii.gov.pl/strony/zadania/polityka-rozwoju-kraju/zarzadzanie-rozwojem-kraju/krajowa-strategia-rozwoju-regionalnego/krajowa-strategia-rozwoju-regionalnego-2030/>

⁷ <https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/krajowa-strategia-rozwoju-regionalnego>

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

❖ KRAJOWY PROGRAM OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI na lata 2023-2026, zwany dalej („KPOZioNZ 2023-26”)

(Przyjęty uchwałą Nr 242 Rady Ministrów z dnia 08 grudnia 2023 r., M.P. z 2023, poz. 1470)

W „KPOZioNZ 2023-26” dokonano diagnozy stanu ochrony zabytków w Polsce, w trzech podstawowych obszarach:

- 1) organizacji i zadań organów ochrony zabytków w Polsce,
- 2) stanu zachowania zabytków w Polsce, w tym roli i znaczenia form ochrony zabytków oraz systemów informacji o zabytkach,
- 3) komunikacji, partycypacji, porozumienia i współpracy w obszarze ochrony zabytków w Polsce.

Głównym celem **„KPOZioNZ 2023-26”** jest zwiększenie odporności zasobu zabytkowego w Polsce. Do realizacji tego celu opracowano trzy cele szczegółowe dotyczące:

- weryfikacji wybranego zasobu zabytków i wzmocnienia narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości;
- wzmocnienia potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków;
- roli zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja).

Do realizacji wszystkich celów i zadań wymienionych w **„KPOZioNZ 2023-26”** opracowano szczegółowy harmonogram wraz z planem finansowym programu. Dokument jest uzupełniony o projekt systemu wdrażania, monitoringu i ewaluacji oraz analizę ryzyka.

Rozwiązaniem porządkującym zagadnienia przedstawione w **„KPOZioNZ 2023-26”** są kierunki działań, wskazujące na konkretne zadania priorytetowe w obszarze ochrony zabytków, przyjęte do realizacji do 2026 r. Są to:

- podnoszenie wiedzy o wybranych grupach zasobu zabytkowego kraju;
- ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości;
- realizacja międzynarodowych zobowiązań;
- cyfryzacja procesów administracyjnych;
- wzmacnianie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków;
- reforma finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych;
- edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

Budżet **„KPOZioNZ 2023-26”** wynosił ok 55,8 mln zł, a podmiotami koordynującymi zadania są:

- Departament Ochrony Zabytków
- Narodowy Instytut Dziedzictwa
- Narodowy Instytut Konserwacji Zabytków

Uwaga:

W 2024 r. doszło do połączenia Narodowego Instytutu Dziedzictwa z Narodowym Instytutem Konserwacji Zabytków, co skutkuje zmianą zakresu realizacji i koordynacji zadań.

W 2025 r. trwały prace nad aktualizacją celów i zadań „KPOZioNZ 2023-26”, w tym ograniczenia budżetu.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

Niektóre zadania szczegółowe, zapisane w „KPOZIOŃZ 2023-26”, mogą mieć odniesienie do realizacji zadań w ramach Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Darłowo na lata 2026-2030. Przykładowo takimi zadaniami są:

- 1.2.4. System bezpieczeństwa zabytków
  - np. wypracowanie katalogu i rekomendacji w zakresie kategoryzacji i znaczenia zabytków w danym regionie
- 2.2.3. Rozwój zasobu dokumentacyjnego 3D
  - np. typowanie obiektów (w porozumieniu z WKZ) do cyfryzacji
- 2.3.1. Premia zabytkowa
  - tworzenie nowego instrumentu finansowego dla właścicieli zabytków
- 3.1.2. Wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami
  - np. konspekty / poradniki / szkolenia
- 3.1.5. Warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich
  - np. podczas okolicznościowych wydarzeń plenerowych
- 3.1.7. Proces prowadzenia inwestycji w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów
- 3.2.1. Włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach

❖ OCHRONA DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO

16.08.2011 roku w Polsce weszła w życie Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

(Polska ratyfikowała Konwencję 22.10.2010 r., Dz.U. 2011 Nr172 poz. 1018)

Narodowy Instytut Dziedzictwa (instytucja kultury, stanowiąca zaplecze eksperckie MKiDN) zajmuje się zagadnieniami związanymi z dziedzictwem niematerialnym i jego ochroną w Polsce, w odniesieniu do Konwencji UNESCO z 2003 roku. Przygotowano założenia i procedury dotyczące ochrony dziedzictwa niematerialnego, wytyczne w sprawie składania wniosków o wpis na krajową listę dziedzictwa niematerialnego, formularze wniosku zgłoszeniowego, załączniki do wniosku oraz instrukcje i stronę internetową.

(www.zabytek.pl, www.nid.pl, <http://niematerialne.nid.pl/>).

Elementy niematerialnego dziedzictwa kulturowego powinny:

- być żywe, odzwierciedlające zarówno tradycyjne, jak i współczesne praktyki, w których wyraża się tożsamość grup kulturowych;
- mieć charakter (...) włączający, nie służący przypisywaniu wyłączności na określone praktyki danej grupie lecz wzmacnianiu spójności społecznej, podtrzymywanej w różnorodnych przejawach niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- mogą zostać uznane za element tożsamości i tradycji określonych wspólnot tylko i wyłącznie przez nie same i za ich zgodą;

Elementy wpisane na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego mogą być następnie wpisane na listę reprezentatywną niematerialnego dziedzictwa ludzkości - prowadzoną przez UNESCO.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

Dziedzictwo niematerialne to m.in.:

- tradycje i przekazy ustne (np. bajki, przysłowia, pieśni, oracje, opowieści wspomnieniowe i wierzeniowe, historie, przemowy, lamenty pogrzebowe, zawołania pasterskie i handlowe), w tym w języku jako nośniku niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- sztuki widowiskowe i tradycje muzyczne (np. tradycje wokalne, instrumentalne i taneczne; widowiska religijne, karnawałowe i doroczne);
- praktyki społeczno-kulturowe (np. zwyczaje, rytuały i obrzędy doroczne, sytuacyjne i rodzinne: chrzciny, wesela, pogrzeby; ceremonie lokalne i środowiskowe; zwyczaje odpustowe i pielgrzymki; gry i zabawy; folklor dziecięcy; sposoby świętowania; praktyki służące nawiązywaniu kontaktów międzyludzkich (...));
- wiedza i praktyka dotycząca przyrody i wszechświata (np. tradycyjne wyobrażenia o wszechświecie; meteorologia ludowa, tradycyjne sposoby gospodarowania, tradycyjne sposoby leczenia; zamawiania: miłosne, medyczne);
- wiedza i umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

Krajowa lista niematerialnego dziedzictwa kulturowego jest prowadzona przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Wpis dokonywany jest na wniosek: grup, wspólnot oraz organizacji pozarządowych. W uzasadnionych przypadkach, tj. jeżeli dany element dziedzictwa niematerialnego kultywowany jest jedynie przez pojedyncze osoby, również na wniosek jednostek.

Narodowy Instytut Dziedzictwa prowadzi również krajowy rejestr dobrych praktyk w zakresie ochrony dziedzictwa niematerialnego. Jest to platforma do wymiany doświadczeń oraz inspiracji dla wszystkich stron zainteresowanych ochroną niematerialnego dziedzictwa.

(http://niematerialne.nid.pl/Ochrona_dziedzictwa/Dobre_praktyki/)

3.3. POLITYKA W ZAKRESIE OPIEKI I OCHRONY NAD ZABYTKAMI W DOKUMENTACH SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA ZACHODNIO- POMORSKIEGO

❖ STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO („SRWZ 2030”) do roku 2030

(Przyjęta dnia 28 czerwca 2019 r. uchwałą nr VIII/100/19 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego).

„SRWZ 2030” wskazuje wizję rozwoju regionu, obszary priorytetowe, główne cele działań, wykraczające czasem poza sferę bezpośrednich kompetencji samorządu województwa. Zmiany demograficzne, aktywność społeczno-publiczna, edukacja, „niebieska gospodarka”, odnawialne źródła energii oraz turystyka to atuty, jakimi dysponuje Pomorze Zachodnie, a równocześnie wyzwania, jakie przed nim stoją. By móc się rozwijać, poprawiać jakość życia trzeba budować otwartą społeczność, dynamiczną gospodarkę, sprawny samorząd i partnerski region. To cele wyznaczone w nowej Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030⁸.

⁸ <http://bip.rbip.wzp.pl/artukul/strategia-rozwoju-wojewodztwa-zachodniopomorskiego-do-roku-2030>.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

Wśród zasad zrównoważonego rozwoju wskazuje się na potrzebę poszanowania zasobów środowiska i zachowanie spójności przestrzennej, poprzez zarządzanie i planowanie zapewniające utrwalanie ładu przestrzennego na każdym szczeblu samorządu.

❖ **REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA ZACHODNIO-POMORSKIEGO
na lata 2021-2027
(obecnie trwają prace nad przyjęciem RPO WZ 2021-2027)**

Program Regionalny to jedna z metod realizacji Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego. Wsparcie pochodzące z Programu koncentruje się na trzech podstawowych obszarach: gospodarka, infrastruktura i społeczeństwo. Celem strategicznym Programu jest poprawa konkurencyjności gospodarczej, spójności społecznej i dostępności przestrzennej województwa przy zrównoważonym wykorzystaniu specyficznych cech potencjału gospodarczego i kulturowego regionu oraz przy pełnym poszanowaniu jego zasobów przyrodniczych.

Dokument „Fundusze Europejskie dla Pomorza Zachodniego 2021-2027. Roboczy opis celów szczegółowych (wersja z sierpnia 2021 roku)” wskazał m.in. priorytet 5: PRZYJAZNE MIESZKAŃCOM POMORZE ZACHODNIE zawierający cel szczegółowy (VI) – wzmocnienie roli kultury i turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych. W komentarzu podkreślono, że:

„Posiadanie dużej liczby zabytków w województwie wymaga ukierunkowania wsparcia ochrony dziedzictwa kulturowego na obszary, które będzie można udostępnić turystom. Działania te umożliwią dywersyfikację oraz poprawę jakości oferty turystycznej oraz przyczynią się do wzrostu roli turystyki jako czynnika sprzyjającego rozwojowi społeczno-gospodarczemu regionu. Wyzwaniem w obszarze ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego, związanym również z podnoszeniem atrakcyjności turystycznej regionu, jest poprawa stanu zabytków”.

❖ **PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA ZACHODNIO-POMORSKIEGO, zwany dalej („PZPWZ 2020”)**

(Przyjęty uchwałą Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego Nr XLV/530/2010 z dn. 29.10.2010 r. Przystąpienie do zmiany planu nastąpiło Uchwałą nr 555/18 Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego z dn. 09.04.2018 r. przyjmującą projekt zmiany Planu zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego wraz z Prognozą oddziaływania na środowisko oraz uruchomienia procedury opiniowania i uzgadniania projektu.)

UWAGA: W 2020 r. nastąpiła aktualizacja Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego (Uchwała Nr XVII/214/20 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dn. 24 czerwca 2020 roku).

Jest to opracowanie o charakterze regionalnym, które stanowi integralny element szeroko pojętego planowania strategicznego w zakresie przestrzennej koordynacji działań; formułuje cele gospodarowania przestrzenią województwa i zasady jej kształtowania oraz określa kierunki polityki przestrzennej w długiej perspektywie.

Strategicznym celem zagospodarowania przestrzennego województwa jest zrównoważony rozwój służący integracji przestrzeni regionalnej z przestrzenią europejską i krajową; spójności wewnętrznej

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

województwa; zwiększeniu jego konkurencyjności oraz podniesieniu poziomu i jakości życia mieszkańców do średniego poziomu w Unii Europejskiej.

Przez właściwe wykorzystanie przestrzeni należy rozumieć m.in.:

- ochronę i zachowanie jej niezbywalnych wartości jakimi są bioróżnorodność, walory przyrodnicze, krajobrazowe i **dziedzictwo kulturowe**;
- harmonizację działań wpływających lub mogących mieć wpływ na przekształcenia przestrzeni (w tym eliminacja konfliktów i zagrożeń).

Ustalenia „**PZPWZ 2020**” nie stanowią prawa miejscowego i tym samym nie naruszają autonomii gmin w zakresie gospodarki przestrzennej, umożliwiając jednak ubieganie się o środki finansowe regionalne, krajowe i unijne na realizację zadania celu publicznego.

Uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na **terenie województwa zachodniopomorskiego**, z uwzględnieniem konieczności uzgodnień z ZWKZ, leży w kompetencjach gmin.

We wszystkich planach dotyczących obszarów wpisanych do rejestru zabytków – np. układów staromiejskich, zabytkowych zespołów folwarcznych, pałacowych, parkowych - znajdują się zapisy ustalające warunki ochrony zabytków. Dla innych obszarów chronionych, na których znajdują się np. obiekty z wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków, także wprowadzane są indywidualne zapisy. Plany i ich aktualizacje tworzone są zgodnie z potrzebami poszczególnych samorządów lub inwestorów.

Jednym z ważniejszych elementów planu jest część poświęcona stanowi zachowania dziedzictwa kulturowego opracowana przez Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie⁹, pn. „Aktualizacja Studium i stanu zachowania oraz kształtowania krajobrazu kulturowego województwa zachodniopomorskiego” do zmiany Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego”.

Opracowanie to wskazało **Parki Kulturowe (PK) i Obszary Kulturowo-Krajobrazowe (OKK)**.

W „PZPWZ 2020” wskazano kategorię obszarów kulturowo-krajobrazowych (**OKK**) z zaleceniem uwzględniania ich w polityce przestrzennej jednostek samorządu terytorialnego¹⁰. Na obszarze woj. zachodniopomorskiego wyodrębniono 30 OKK.

⁹ Biuro Dokumentacji Zabytków to instytucja kultury samorządu województwa zachodniopomorskiego, wyspecjalizowana w ochronie i dokumentacji dziedzictwa kulturowego; opracowanie powstało w 2010 r.

¹⁰ *Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego, Szczecin 2020.*, s. 136 - 139.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

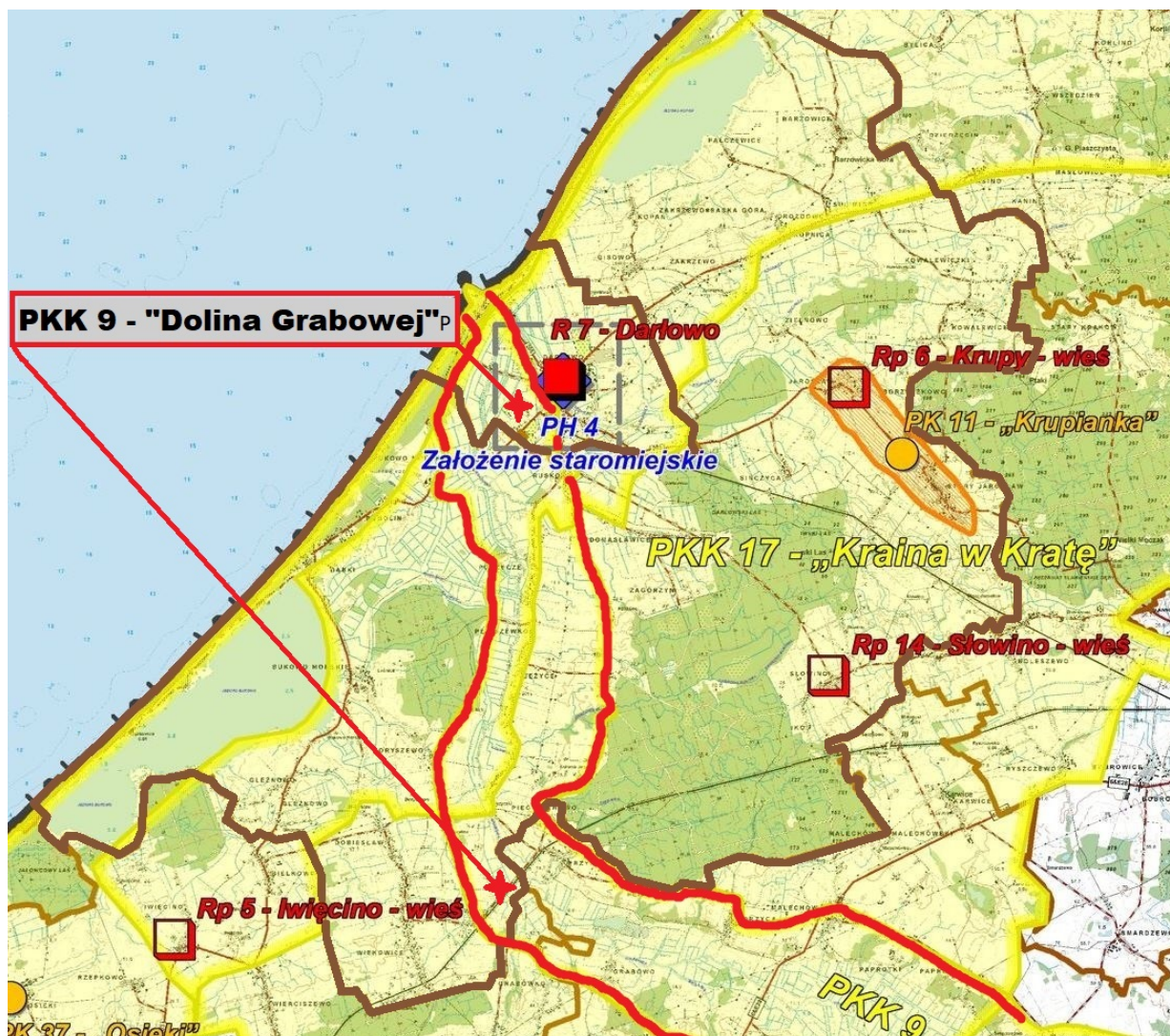
Gmina Darłowo ujęta została w OKK: 9, 17, 30.

OKK 9 „Dolina Grabowej” - opis w odniesieniu do obszaru gminy Darłowo

Obszar w północno-wschodniej części woj. zachodniopomorskiego, w granicach gminy: Polanów, Sławno, Malechowo i Darłowo, wytyczony wzdłuż doliny rzeki Grabowej, od źródeł w okolicach Polanowa, aż po ujście do rzeki Wieprzy w okolicach Darłówka. „Dolina Grabowej” o szerokości od 2 do 5 km, przecina Wysoczyznę Polanowska i Równinę Sławieńską.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

Walory kulturowe

Obszar o zróżnicowanym krajobrazie kulturowym ze wsiami chłopskimi (m.in. na obszarze gminy Darłowo), w dolnym biegu rzeki, które stanowią również element obszaru „Kraina w Kratę”. Średniowieczne wsie zachowały historycznie ukształtowane układy ruralistyczne: owalnicowe (np. Słowo) i ulicowe (np. Jeżyce, Jeżyczki, Porzecze). Licznie zachowały się ryglowe zespoły historycznej zabudowy.

Walory krajobrazowo-przyrodnicze

Obszar o zróżnicowanej rzeźbie i krajobrazach - w części dolnej płaski, o otwartych przestrzeniach. Obszar „Doliny Grabowej” o wybitnych walorach krajobrazowych, z różnorodnością siedlisk i ostoi w ramach Natura 2000: Dolina Grabowej PLH 320003.

Elementy charakterystyczne

Wsie o średniowiecznej metryce z zabudową zagrodową (ryglową) oraz liczne zabytki architektury gotyckiej (kościół) i renesansowo-barokowej (zamek, dwory). Elementy wodnej infrastruktury technicznej (młyny, elektrownia, mosty i przepusty). Wartości krajobrazowe posiadają przede

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

wszystkim miejscowości usytuowane po obu stronach pradoliny rzeki Grabowej z dalekimi powiązaniami widokowymi.

Zalecenia do ochrony i kształtowania krajobrazu obszaru OKK 09 „Dolina Grabowej” to m.in.:

Ochrona krajobrazu

- zachowanie specyficznych wartości kompozycyjnych zespołów krajobrazu otwartego w osi doliny, ukazujących harmonijne współistnienie działalności człowieka i środowiska naturalnego, o wartościach poznawczych i estetycznych;
- zachowanie i wyeksponowanie zasadniczych elementów krajobrazu kulturowego obrazujących historię procesów osadniczych;
- utrzymanie zabudowy w granicach historycznych układów przestrzennych, z kontynuacją zasad lokalizacji zabudowy i zagospodarowania terenu, dopuszczalna rozbudowa na zasadzie kontynuacji historycznej kompozycji;
- utrzymanie historycznie ukształtowanej sieci dróg wraz z obsadzeniami (uzupełniane nasadzeń z utrzymaniem składu gatunkowego) z zaleceniem urządzania historycznych tras krajobrazowo-widokowych;
- ochrona zachowanych elementów historycznego urządzenia rzeki Grabowy przez zapisy miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
- zakaz lokalizacji inwestycji wielokubaturowych (np. hal przemysłowych, magazynów), dominant wysokościowych (np. maszty, wieże elektrowni wiatrowych);
- usunięcie/neutralizacja lub rewitalizacja obszarów/obiektów zakłócających harmonię krajobrazu.

Ochrona układów przestrzennych

- zachowanie i rewaloryzacja historycznych układów wiejskich poprzez regulacje w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zasad: utrzymania lub uczytelnienia historycznego układu komunikacyjnego, ulic i placów, ich przekrojów, nawierzchni, historycznych linii rozgraniczających i linii zabudowy, utrzymanie historycznych podziałów parcelacyjnych, zasad lokalizacji zabudowy w obrębie działki, skali i architektury zabudowy;
- zachowanie zasadniczych proporcji wysokościowych kształtujących sylwetę układu (z dominantami – średniowieczne kościoły), zachowanie osi kompozycyjnych i powiązań widokowych.

Ochrona zabytkowych obiektów

- utrzymanie w dobrym stanie zabudowy o walorach zabytkowych (lokalnych i ponadlokalnych) – zgodnie z zapisami w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego,
- utrzymanie kompozycji architektonicznej, kolorystyki i tradycyjnych materiałów budowlanych zabytkowej zabudowy mieszkalnej, gospodarczej i in.,
- w zabudowie istniejącej, remontowanej i odtwarzanej winna obowiązywać adaptacja (w całości lub części) przy zastosowaniu tradycyjnych materiałów budowlanych,

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

- nowa zabudowa mieszkalna i gospodarcza winna być realizowana w typie „zabudowy regionalnej”, z poszanowaniem tradycji i nawiązaniem do form historycznych, w tym konstrukcji szkieletowych (ryglowych) widocznych z przestrzeni publicznej,
- ustalenie w planach zagospodarowania przestrzennego rozwiązań w zakresie lokalnego wzoru architektury, stosowanych tradycyjnych materiałów budowlanych i form wykończenia budynku,
- porządkowanie i utrzymywanie historycznych nekropolii (przykościelnych oraz wiejskich), np. w formie lapidariów,
- ochrona reliktów osadnictwa pradziejowego z dopuszczeniem inwestycji na określonych warunkach,
- zachowanie układu topograficznego zabytków archeologicznych posiadających formę przestrzenną (grodzisk, cmentarzysk) i ich otoczenia, zapewnienie ich ekspozycji.

Potencjał turystyczny (istniejące trasy turystyczne, polecane trasy i punkty do turystycznego zagospodarowania)

Obszar o wysokich walorach turystycznych, wyznaczonych przez zróżnicowany krajobraz doliny rzeki Grabowy. Na rzece Grabowej funkcjonują stacje wodne z miejscami do kwalifikowanej turystyki wodnej. We wsiach położonych na obszarze „Doliny Grabowej” działają gospodarstwa agroturystyczne, w tym w obiektach historycznych (ryglowych) – np. Jeżyczki.

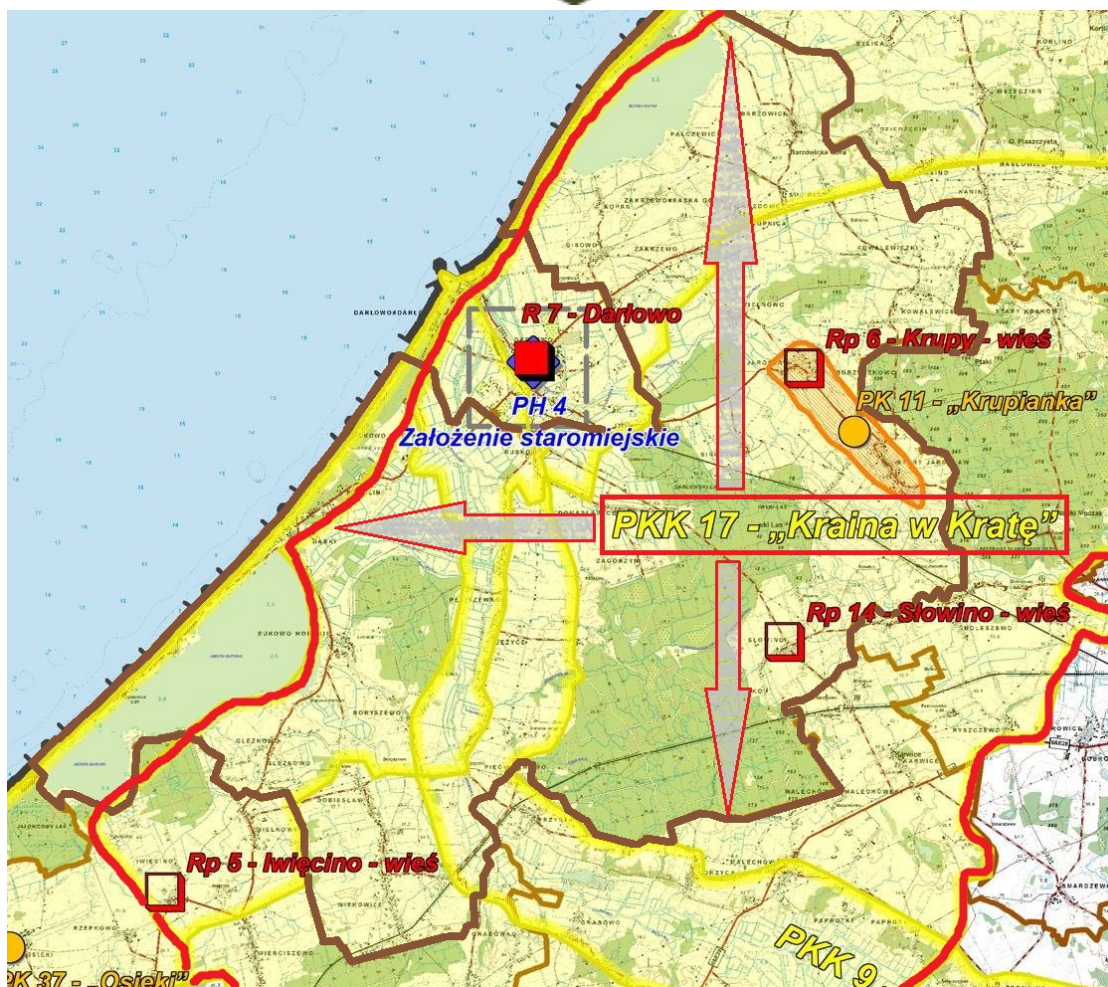
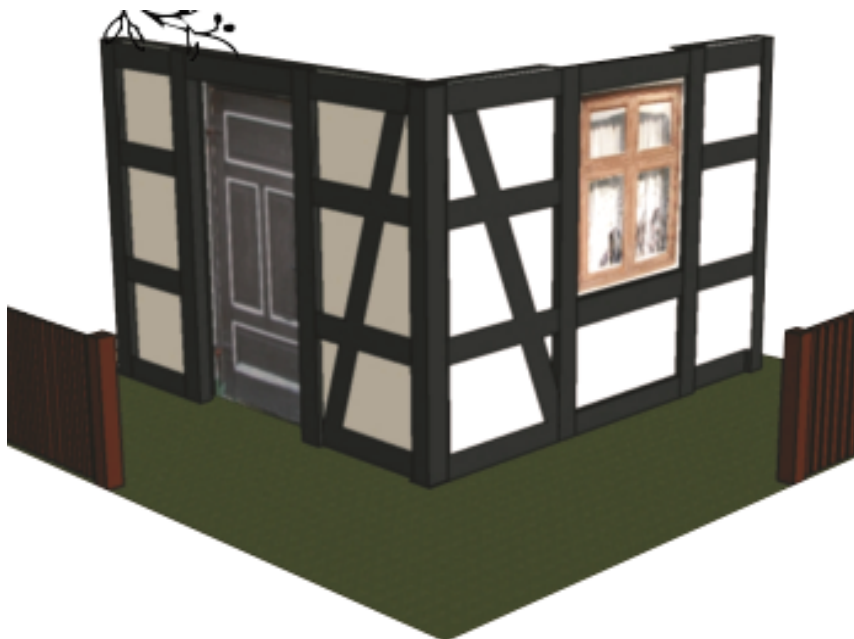
Należy wytyczyć ścieżki tematyczne (np. śladami gotyckich kościołów, zabudowy regionalnej), z oznakowaniem najcenniejszych wsi i obiektów, opracowaniem folderów i przewodników.

OKK 17 „Kraina w Kratę” – opis w odniesieniu do obszaru gminy Darłowo

Obszar w płn.-wschodniej części woj. zachodniopomorskiego, stanowiący fragment większego obszaru kulturowego „Kraina w Kratę”, położonego w woj. pomorskim. Zachodniopomorski obszar kulturowo-krajobrazowy „Kraina w Kratę” obejmuje gminy: Darłowo i Postomino oraz część gmin: Sławno, Malechowo. W sensie geograficznym jest to makroregion Pobrzeża Koszalińskiego, z Wybrzeżem Słowińskim i Równiną Sławieńską oraz dolinami rzek Grabowy i Wieprzy.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

Walory kulturowe

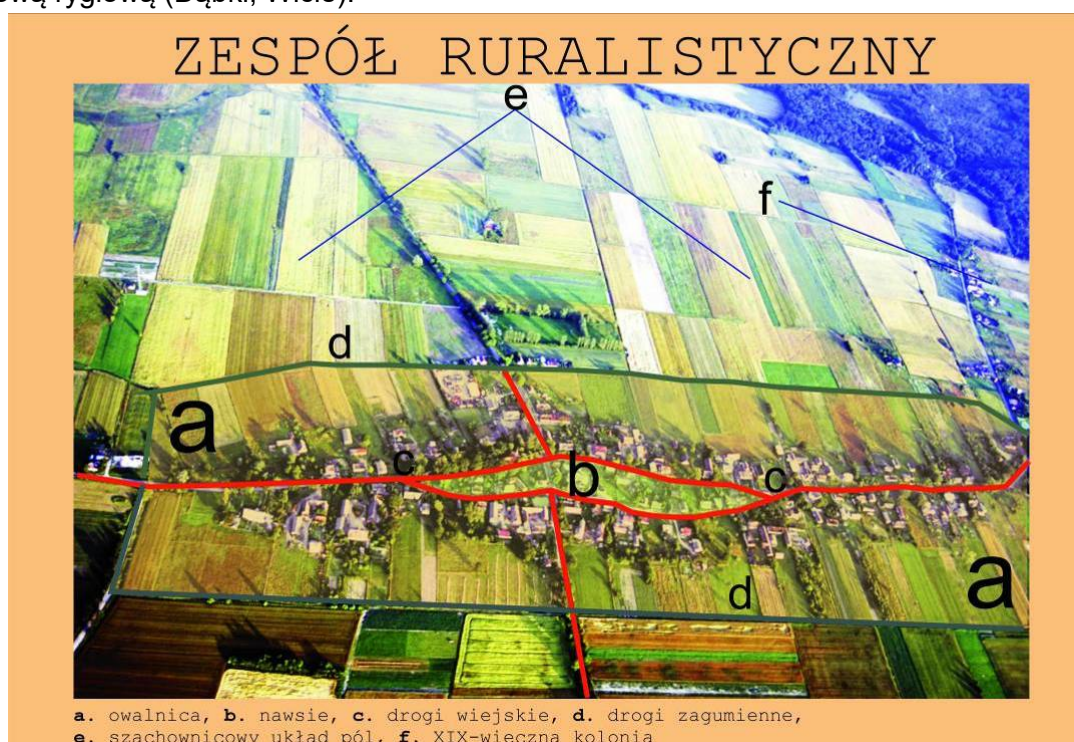

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

Jest to rozległy obszar kulturowo-krajobrazowy, którego głównym wyznacznikiem są: dobrze zachowane, średniowieczne układy ruralistyczne, wkomponowane w nieprzekształcony - w większości - krajobraz naturalny oraz liczne zespoły zabudowy chłopskiej wzniesionej w technice ryglowej, które nadają temu regionowi specyficzny charakter, określane we współczesnych koncepcjach zagospodarowania przestrzennego i rozwoju gospodarczego jako „kraina w kratę”.

Najstarsze wsie na tym obszarze mają metrykę XII wieczną, a większość wsi zostało założonych w XIII i XIV wieku na tzw. prawie niemieckim (np. Słowo, Krupy). W XIV wieku 25 wsi (osad) na obszarze ziemi sławieńskiej należało do cystersów w Bukowie Morskim, pozostałe stanowiły własność książęcą lub należały do miast: Sławna, Darłowa lub Koszalina. W okresie reformacji dobra poklasztorne i książęce weszły w skład domeny darłowskiej, która była jedną z największych na Pomorzu Zachodnim. Wsie na tym obszarze zachowały status wsi chłopskich i tylko w nielicznych powstały folwarki. Po XIX-wiecznych reformach uwłaszczeniowych doszło do wzmocnienia własności chłopskiej oraz dynamicznego rozwoju rolnictwa, a także lokowania nowych kolonii.

Cechą charakterystyczną na tym obszarze są zwarte wsie o założeniach okoliczowych, owalnicowych z szachownicowym układem pól (np. Słowo, Stary Jarosław) oraz ulicowych – łanowych (np. Jeżyce, Wierciszewo). Dominantą układów przestrzennych są centralnie usytuowane kościoły, często o metryce średniowiecznej (np. Krupy, Stary Jarosław). Do poł. XX w. ważnym elementem w strukturze przestrzennej na tym obszarze były wsie rybackie z zabudową ryglową (Dąbki, Wicie).

Zabudowa zagrodowa tworzy zwarte pierzeje, odzwierciedla historycznie wykształcone podziały własnościowe, z czytelną typologią gospodarstw: pełnorolne, zagrodnicze, małorolne, chałupnicze – wyrobnicze. W krajobrazie wsi wyróżniają się czworoboczne zagrody zamknięte, z budynkiem bramnym na froncie oraz chałupą w głębi siedliska. Najstarsze obiekty ryglowe mają metrykę XVIII-

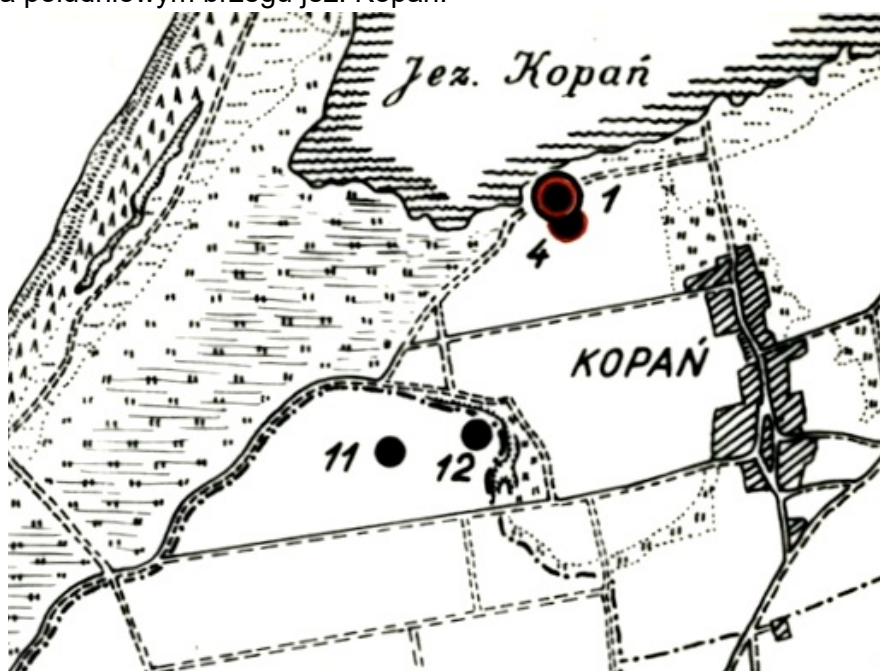
PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

wieczną (np. chałupa saska w Krupach), ale dominują budynki XIX-wieczne (chałupy, stodoły, obiekty inwentarskie i gospodarcze), o historycznych formach architektonicznych i wystroju. Pojedyncze chałupy ryglowe (np. w Krupach i Słównie) są wpisane do rejestru zabytków i podlegają prawnej ochronie konserwatorskiej.

Budynki te charakteryzowały się użytecznością i praktycznością, były wznoszone z ogólnodostępnych materiałów (drewno, glina, słoma, trzcina), przez miejscowych rzemieślników, w oparciu o stosunkowo proste i sprawdzone konstrukcje, adekwatne do lokalnych warunków klimatycznych.

Archeologia: *Kopań* – owalne grodzisko nizinne użytkowane we wczesnym i późnym średniowieczu, zlokalizowane na południowym brzegu jez. Kopań.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

Walory krajobrazowo-przyrodnicze

Obszar o urozmaiconym krajobrazie, zaakcentowany przez: dolinę rzeki Grabowej i Wieprzy (w ich dolnym biegu); zwarte kompleksy leśne w okolicach Słowina (w tym z rezerwatem Słowińskie Błota), trzy jeziora przymorskie (Bukowo, Kopań i Wicko) oraz rozległe tereny rolnicze. W ramach obszaru chronionego Natura 2000 występują: Słowińskie Błota (PLH 320016), Jezioro Bukowo (PLH 320041), Dolina Wieprzy (PLH 220038).

Elementy charakterystyczne

Ryglowe budownictwo wiejskie, które jest „zapisem” dziejów kolejnych pokoleń, odzwierciedleniem lokalnej tradycji, a także stanowi etnohistorycznie utrwalony element w krajobrazie kulturowym. Zasób tradycyjnego budownictwa ludowego (w tym zespoły zabudowy zagrodowej) wyróżnia ten obszar na tle pozostałych regionów Pomorza Zachodniego. Wsie o historycznej strukturze przestrzennej i architektonicznej: np. Słowino, Krupy, Stary Jarosław).

Zalecenia do ochrony i kształtowania krajobrazu obszaru OKK 17 „Kraina w Kratę”:

! Dla obszaru gminy Darłowo obowiązują zapisy miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (uchwała nr XXII/282/2005 Rady Gminy Darłowo z dnia 30.06.2005 z póź. zm.).

Ochrona krajobrazu

- ochrona dziedzictwa kulturowego oraz utrzymanie i wyeksponowanie zachowanego zasobu zabytków i struktury krajobrazu kulturowego, w tym:
  - układu i reliktów osadnictwa prahistorycznego,
  - średniowiecznej i nowożytnej struktury osadniczej,
  - historycznych nawarstwień i przekształceń cywilizacyjno-kulturowych układów ruralistycznych,
- utrzymanie zabudowy w granicach historycznych układów przestrzennych, z kontynuacją zasad lokalizacji zabudowy i zagospodarowania terenu, dopuszczalna rozbudowa na zasadzie kontynuacji historycznej kompozycji,

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

- utrzymanie historycznie ukształtowanej sieci dróg wraz z obsadzeniami (uzupełniane nasadzeń z utrzymaniem składu gatunkowego) z zaleceniem urządzania historycznych tras krajobrazowo-widokowych,
- zahamowanie niekorzystnych procesów degradujących krajobraz, powstałych poprzez ugorowanie terenów rolnych, wycinanie zadrzewień przydrożnych, pozyskiwanie kruszyw, obudowy brzegów jezior obiektami turystycznymi,
- przeciwdziałanie „zaśmiecaniu” krajobrazu kulturowego nowymi lokalizacjami budowli substandardowych (tymczasowych pawilonów usługowych, baraków, kempingów, agresywnych form reklamy) i urządzeniami technicznymi (naziemne sieci inżynieryjne, wieże anten telekomunikacyjnych, wieże elektrowni wiatrowych).

Ochrona układów przestrzennych

! Na obszarze „Kraina w Kratę” wytypowano, w projekcie ochrony dziedzictwa i krajobrazu kulturowego do planu zagospodarowania przestrzennego woj. zachodniopomorskiego z 2009 roku wsie (z otoczeniem) do ochrony obszarowej i wpisu do rejestru – m.in. Słowino.

!! W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy Darłowo dwie wsie: Krupy i Stary Jarosław zakwalifikowano do ustanowienia Paku Kulturowego („PK 11 Krupianka”).

- zachowanie i rewaloryzacja historycznych układów wiejskich poprzez regulacje w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zasad: utrzymania / uczytelnienia historycznego układu komunikacyjnego, ulic i placów, ich przekrojów, nawierzchni, historycznych linii rozgraniczających i linii zabudowy, utrzymanie historycznych podziałów parcelacyjnych, zasad lokalizacji zabudowy w obrębie działki, skali i architektury zabudowy;
- zachowanie zasadniczych proporcji wysokościowych kształtujących sylwetę układu (z dominantami), zachowanie osi kompozycyjnych i powiązań widokowych;
- zachowanie ekspozycji na zabytkowe układy przestrzenne (np. Słowino, Krupy Stary Jarosław)

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

- formę architektoniczną nowych budynków i zagospodarowanie ich otoczenia należy dostosować do historycznej kompozycji przestrzennej oraz architektonicznych form zabudowy występującej w obrębie miejscowości;
- wybrane ustalenia szczegółowe dla wsi objętych strefami „A” ochrony konserwatorskiej - na podstawie mpzp gminy Darłowo 2005 r.:
  - adaptacja układu drożnego z zachowaniem nieregularności granic działek drogowych,
  - dopuszcza się wykonanie nakładki asfaltowej, o szerokości wynikającej z klasy drogi, na ciągu tranzytowym, z zachowaniem poboczy i wjazdów na posesję z bruku,
  - na terenie drogi wiejskiej dopuszcza się realizację chodników o ujednoliconej szerokości z nawierzchnią z materiału kamiennego,
  - obowiązuje utrzymanie budynków mieszkalnych w lokalizacji wyznaczonej tradycją miejsca (nowa zabudowa wyłącznie na terenach uprzednio zabudowanych i winna nawiązywać lokalizacją do zabudowy historycznej, znanej z kartografii archiwalnej),
  - nowe działki, o szerokości frontu powyżej 30 m można realizować na terenie opuszczonym (zabrania się lokalizacji drugiej linii zabudowy mieszkalnej i podziału poprzecznego działek zabudowanych w celu wydzielenia nowych działek budowlanych),
  - utrzymanie wjazdów na teren siedliska poprzez budynek bramny,
  - na części niezabudowanej, poza podwórzem gospodarczym obowiązuje usytuowanie zieleni rekreacyjnej i użytkowej (sad, ogród),
  - zalecane ogrodzenia murowane i murowano-drewniane,
  - zakaz lokalizacji reklam wolnostojących i umieszczanych na budynkach nie związanych bezpośrednio z działalnością wykonywaną na terenie lokalizacji,
  - zakaz lokalizacji obiektów tymczasowych i w konstrukcji nietrwałej na obszarze widocznym z przestrzeni publicznej.

Ochrona zabytkowych obiektów

- utrzymanie w dobrym stanie zabudowy o walorach zabytkowych (lokalnych i ponadlokalnych) – zgodnie z zapisami w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego,
- utrzymanie kompozycji architektonicznej, kolorystyki i tradycyjnych materiałów budowlanych zabytkowej zabudowy mieszkalnej, gospodarczej i in.,
- w zabudowie istniejącej, remontowanej i odtwarzanej winna obowiązywać adaptacja (w całości lub części) elewacji ryglowych, widocznych z przestrzeni publicznej (drogi i place), przy zastosowaniu tradycyjnych materiałów budowlanych,
- nowa zabudowa mieszkalna i gospodarcza winna być realizowana w typie „zabudowy regionalnej” – na podstawie mpzp gminy Darłowo 2005 r.:
  - a) domy mieszkalne
    - budynki parterowe niepodpiwniczone z wysokim dachem naczółkowym, krytym dachówką cementową barwioną lub dachówką ceramiczną, z okapem o wysięgu nie mniej niż 40 cm; wysokość elewacji frontowej do okapu do 3.00 m, z możliwością wykonania wystawki w osi symetrii budynku, powiązaną z głównym wejściem; proporcje dachu do elewacji

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

- kondygnacji co najmniej 2:1; elewacje wykonane z cegły licowej lub jako tynkowane; okna w wykroju prostokąta stojącego z podziałem symetrycznym i przestrzennym śłemeniem, obramione opaską (w przypadku wystroju tynkowego);
- budynki piętrowe typ podmiejski, podpiwniczone z dachem dwuspadowym, krytym bitumicznie lub blachą o nachyleniu do 30°, z okapem o wysięgu około 40 cm, tynkowane, o kompozycji symetrycznej. Rzut prostokątny z wysuniętym przedsionkiem, werandą lub parterową przybudówką; okna w wykroju prostokąta stojącego z podziałem symetrycznym i przestrzennym śłemeniem, obramione opaską (w przypadku wystroju tynkowego); murowany z elewacją tynkowaną z detalem architektonicznym; alternacja kondygnacji (zróżnicowane detale na kondygnacjach);
  - budynki parterowe i piętrowe w typie „publicznym”, podpiwniczone, z dachem mansardowym z naczółkami, krytym ceramicznie, z szerokim okapem, okna wielopodziałowe, elewacja w cegle licowej lub tynkowana z detalem, stylistyka kompozycji z okresu wczesnego modernizmu.
- b) budynki gospodarcze
- budynki o rzucie prostokąta, wysokość jednej kondygnacji do około 5 m, dachy dwuspadowe, symetryczne z naczółkiem,
  - budynki murowane z cegły licowej lub w konstrukcji szkieletowej, a także w konstrukcji mieszanej lub odeskowane,
  - pokrycie dachów dachówką cementową barwioną w masie na czerwono lub ceramicznie, budynki drewniane (odeskowane) z dachem dwuspadowym o niewielkim nachyleniu kryte bitumicznie.
- w nowej zabudowie obowiązuje użycie w elewacji frontowej elementu w konstrukcji ryglowej
  - porządkowanie i utrzymywanie historycznych nekropolii (przykościelnych oraz wiejskich), np. w formie lapidariów
  - ochrona reliktów osadnictwa pradziejowego z dopuszczeniem inwestycji na określonych warunkach,
  - zachowanie układu topograficznego zabytków archeologicznych posiadających formę przestrzenną (grodzisk, cmentarzysk) i ich otoczenia, zapewnienie ich ekspozycji.

Potencjał turystyczny (istniejące trasy turystyczne, polecane trasy i punkty do turystycznego zagospodarowania)

Obszar o wysokich walorach turystycznych, z nadmorskimi miejscowościami, urokliwymi jeziorami i rzekami oraz dużymi kompleksami leśnymi. W oparciu o historyczną strukturę przestrzenną i zabudowę działają tzw. wioski oraz liczne gospodarstwa agroturystyczne, w tym zrzeszone w stowarzyszeniach – np. „Zagroda” w Darłowie. Trasy turystyczne związane z krajobrazem naturalnym: szlak nadmorski, szlak rezerwatów; szlaki rowerowe (np. wokół jez. Bukowo, wzdłuż rzeki Grabowy), szlaki kajakowe na Wieprzy i Grabowej.

Historia regionu stanowi podstawę „średniowiecznego szlaku cystersów” w gminie Darłowo oraz szlaku „Śladami Wilhelma Grossa”. Na tym obszarze odbywają się cykliczne warsztaty i festyny związane z dziedzictwem kulturowym: m.in. festyn „Urodziny chaty” w Słowniu, festyn cysterski w Bukowie Morskim.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

Należy wytyczyć ścieżki tematyczne po „Krainie w Kratę”, z oznakowaniem najcenniejszych wsi i obiektów oraz opracowaniem folderów i przewodników, a także promować agroturystykę w obiektach historycznych.

Pomorska Droga Św. Jakuba

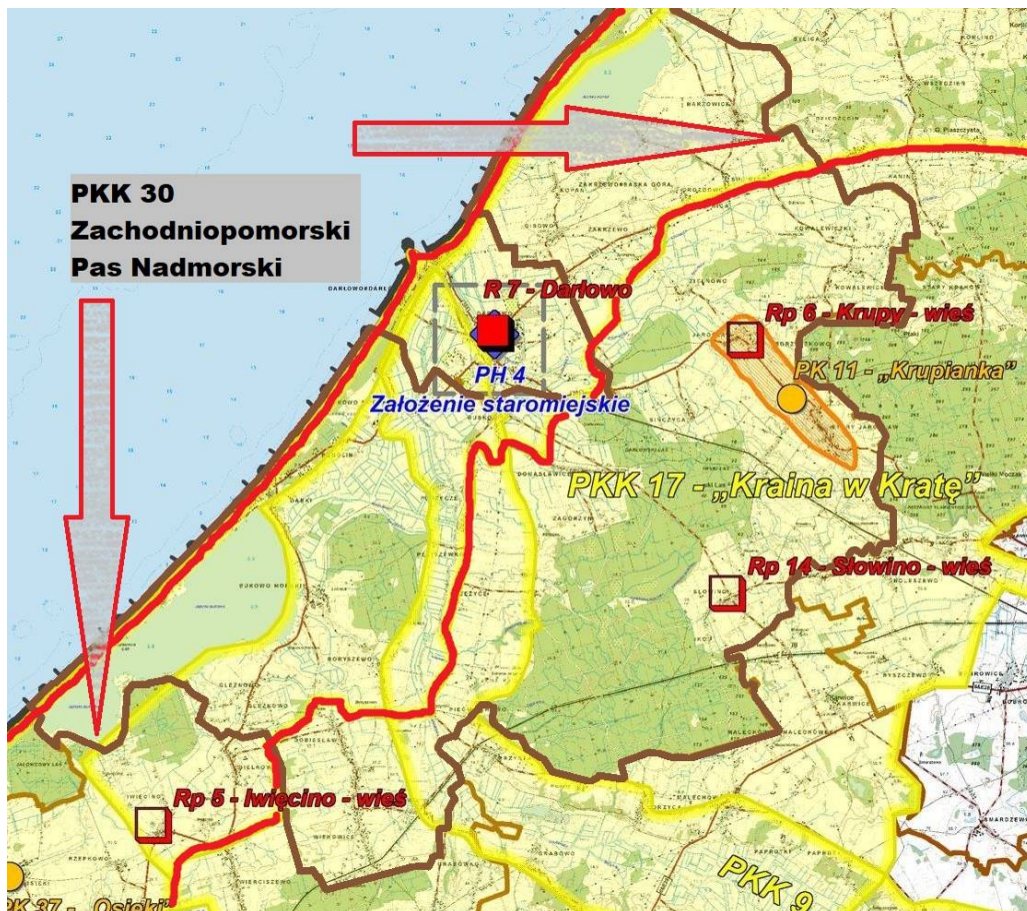

Przebieg Szlaku Cysterskiego

OKK 30 „Zachodniopomorski Pas Nadmorski” - opis w odniesieniu do obszaru gminy Darłowo

Obszar wzdłuż wybrzeża Bałtyku, w obrębie gmin: Świnoujście, Międzyzdroje, Wolin, Dziwnów, Rewal, Trzebiatów, Kołobrzeg, Ustronie Morskie, Mielno, Koszalin, Darłowo, Postomino, w granicach geograficznego Pobrzeża Bałtyku (wyspy Uznam i Wolin, Wybrzeże Trzebiatowskie, Wybrzeże Słowińskie).

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

Walory kulturowe

Obszar ściśle związany (funkcjonalnie i fizjonomicznie) z położeniem wzdłuż morza, na którym występują elementy historycznego zagospodarowania - najbardziej swoiste dla terenu województwa zachodniopomorskiego (latarnie morskie, uzdrowiska, porty, stocznie). Miejscowości założone przy ujściach rzek, z portami i stoczniami: Świnoujście, Mrzeżyno, Kołobrzeg, Darłowo; uzdrowiskowo-wypoczynkowe: Świnoujście, Międzyzdroje, Niechorze, Dziwnów, Ustronie Morskie, Kołobrzeg, Mielno, Darłówek, Dąbki.

Walory krajobrazowo-przyrodnicze

Pas Nadmorski o zróżnicowanej geomorfologii: brzegi klifowe, wydmy, mierzeje, płytkie ujścia rzek, jeziora przymorskie (np. Bukowo, Kopań - ostoje ptaków, z cenną florą.), tereny leśne (buczyny, grądy) oraz łąki i bagna.

Na tym obszarze wydzielone jest Woliński Park Narodowy, rezerwat przyrody Liwia Łuża, użytek ekologiczny Ekopark Wschodni, Obszar Chronionego Krajobrazu Koszaliński Pas Nadmorski (w obrębie gm. Darłowo), Trzebiatowsko-Kołobrzeski Pas Nadmorski.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

Elementy charakterystyczne

Miejscowości z portami i stoczniami (np. Darłowo), uzdrowiskami (np. Dąbki), latarniami morskimi (np. Darłówek). W bezpośrednim otoczeniu Pasa Nadmorskiego występują zabytkowe układy urbanistyczne oraz wsie o historycznych układach ruralistycznych (np. okolice Darłowa).

Zalecenia do ochrony i kształtowania krajobrazu obszaru OKK 30 „Zachodniopomorski Pas Nadmorski”Ochrona krajobrazu

- zachowanie i wyeksponowanie zasadniczych elementów krajobrazu kulturowego obrazujących historię procesów osadniczych w przymorskim krajobrazie naturalnym;
- utrzymanie historycznie ukształtowanej sieci dróg wraz z obsadzeniami (uzupełnianie nasadzeń z utrzymaniem składu gatunkowego) z zaleceniem urządzania historycznych tras krajobrazowo-widokowych;
- zahamowanie niekorzystnych procesów degradujących krajobraz, powstałych w wyniku „przeinwestowania” w strefie nadmorskiej i dążenie do zrównoważonego rozwoju tego obszaru, który może zapewnić długotrwałą atrakcyjność turystyczno-wypoczynkową.

Ochrona układów przestrzennych

- ochrona i rewitalizacja kompozycji architektoniczno-przestrzennej historycznych układów miejskich i ruralistycznych poprzez regulacje w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zasad: utrzymania i uczytelnienia historycznego układu komunikacyjnego, ulic i placów, ich przekrojów, historycznych linii rozgraniczających i linii zabudowy, utrzymanie historycznych podziałów parcelacyjnych, zasad lokalizacji zabudowy w obrębie parceli, skali i architektury zabudowy;

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

- zachowanie zasadniczych proporcji wysokościowych kształtujących sylwetę układu (z dominantami - kościołami), zachowanie osi kompozycyjnych i powiązań widokowych;
- utrzymanie skali i charakteru zabudowy uzdrowskiej w miejscowościach nadmorskich;
- utrzymanie funkcji portów i przystani rybackich z właściwymi im atrybutami.

Ochrona zabytkowych obiektów

- zachowanie, konserwacja i zagospodarowanie zabytków przymorskiego dziedzictwa kulturowego;
- utrzymanie w dobrym stanie innej zabudowy o zabytkowych walorach lokalnych i ponadlokalnych (zasób powinien być określony w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i gminnej ewidencji zabytków);
- zachowanie kompozycji przestrzennej i architektury zespołów zabudowy wojskowej lokalizowanej wzdłuż wybrzeża (np. Darłówek);
- postuluje się urządzenie skansenu - miejsca ekspozycji zanikających form budownictwa, rzemiosła, urządzeń itp.;
- ochrona reliktów osadnictwa pradziejowego z dopuszczeniem inwestycji na określonych warunkach,
- zachowanie układu topograficznego zabytków archeologicznych posiadających formę przestrzenną (grodzisk, cmentarzysk) i ich otoczenia, zapewnienie ich ekspozycji.

Potencjał turystyczny (istniejące trasy turystyczne, polecane trasy i punkty do turystycznego zagospodarowania)

Obszar pasa nadmorskiego (185 km) o wysokich walorach krajobrazowo – kulturowych, zagospodarowany na potrzeby ruchu turystyczno-wypoczynkowego oraz lecznictwa uzdrowskiego. Na tym obszarze funkcjonują różne formy turystycznego wypoczynku i promocji regionu (w tym w oparciu o dziedzictwo kulturowe), które stanowią jeden z ważnych elementów działalności gospodarczej i aktywności samorządów lokalnych.

Należy wzmacniać i promować spuściznę przymorskiego dziedzictwa kulturowego, także w formie turystyki kwalifikowanej, które może być atrakcyjną i alternatywną formą wypoczynku nadmorskiego.

❖ WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2025–2028, zwany dalej „WPONZ 2025–2028”

(Przyjęty Uchwałą nr XIII/176/26 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dn. 18 grudnia 2025 roku)

„WPONZ 2025–2028” zakłada, że Samorząd Województwa sprawując opiekę nad zabytkami będącymi jego własnością lub przez niego administrowanymi, poprzez swoje działania przyczynia się do ochrony zabytków leżących w granicach województwa zachodniopomorskiego. Posiadając ku temu instrumenty (finansowe i organizacyjne – Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego UMWZP, Biuro Dokumentacji Zabytków) inicjuje, wspiera i koordynuje działania na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego województwa. Wobec innych właścicieli zabytków może pełnić jedynie funkcję wspomagającą, doradczą, opiniotwórczą.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

Samorząd Województwa w ramach aktualnych możliwości finansowych i organizacyjnych może tworzyć warunki wspierania wybranych działań, uznanych za istotne dla zachowania dziedzictwa kulturowego i tym samym dla realizacji zadań Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego.

Samorząd Województwa określa politykę zagospodarowania przestrzennego województwa (m.in. poprzez Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego) i strategię rozwoju województwa w poszczególnych dziedzinach (m.in. poprzez Strategię Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego, Regionalny Program Operacyjny – Fundusze Unijne), w tym w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, zdefiniowaną w Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami. Ponieważ dziedzictwo kulturowe jest przedmiotem ustaleń wielu wojewódzkich dokumentów planistyczno-strategicznych naturalnym jest dążenie do kompatybilności i komplementarności kierunków i zadań obejmujących dziedzictwo kulturowe we wszystkich dokumentach.

Szczególnie aktualne stało się obecnie podejmowanie działań na rzecz wzmocnienia bezpieczeństwa elementów materialnego dziedzictwa i zabytków. Podstawowe narzędzie stanowi Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych – dokument określający działania, sposób realizacji, niezbędne siły i środki oraz czas i koszty wykonania dla danego zabytku organizację i sposób ochrony planuje się na poszczególnych stopniach administracji i w jednostkach administracyjnych.

W osiągnięciu celów „WPONZ 2025–2028” fundamentalną kwestią jest wypracowanie programu finansowania długofalowych działań, ukierunkowanych na osiągnięcie określonego celu, np. poprawa materialnego stanu zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego, m.in. poprzez ustalenie pierwszeństwa w przyznawaniu środków na rzecz określonej grupy zabytków (np. dotacje na prace konserwatorskie i roboty budowlane), na określony okres, czy poprzez uwzględnienie w priorytetach Regionalnych Programów Operacyjnych Województwa Zachodniopomorskiego.

Samorząd Województwa nie ma kompetencji do stanowienia ochrony zabytków, a jedynie do opieki nad zabytkami. Jego kompetencje i działania mają charakter wspierający zarówno ochronę (poprzez plan zagospodarowania przestrzennego województwa), jak i opiekę (poprzez coroczne dotacje udzielane na prace konserwatorskie, restauratorskie, budowlane oraz dokumentację dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w gminnych ewidencjach zabytków). Opracowany - zgodnie z dokumentami strategicznymi - Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami, po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, przyjmuje uchwałą Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego. Uchwalone programy podlegają publikacji w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego powinien stać się podstawą określania polityki w zakresie opieki nad zabytkami dla samorządów lokalnych.

W kompetencjach samorządu gminy jest stanowienie prawnej ochrony poprzez utworzenie parku kulturowego oraz sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania z odpowiednimi zapisami dotyczącymi ochrony dziedzictwa kulturowego (obowiązek wynikający też z ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, z późn. zm.).

Cele „WPONZ 2025–2028” to:

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

- I. Utrzymanie zabytków jako integralnego elementu krajobrazu kulturowego budującego ład przestrzenny województwa zachodniopomorskiego.
- II. Zwiększenie atrakcyjności zabytków w procesie aktywizacji społecznej, gospodarczej i turystycznej województwa zachodniopomorskiego.
- III. Wzmacnianie otwartego społeczeństwa poprzez wzrost i popularyzację wiedzy o zabytkach i dziedzictwie kulturowym województwa zachodnio-pomorskiego.

Dla wyznaczonych celów perspektywicznych określono cele operacyjne. Do poszczególnych celów operacyjnych przyporządkowano określone zadania szczegółowe.

W celu perspektywnym I - „**Utrzymanie zabytków jako integralnego elementu krajobrazu kulturowego budującego ład przestrzenny województwa zachodniopomorskiego**” wskazano na konieczność utrzymania spójności Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego i dokumentów kierunkowych z celami „WPOnZ 2025–2028”, a także w dokumentach planistycznych dotyczących gospodarki przestrzennej i innych dokumentach programowych WZP, dotyczących np. edukacji, turystyki, środowiska przyrodniczego. Wskazano też na konieczność wspierania procesu opracowywania powiatowych i gminnych programów opieki nad zabytkami i gminnych ewidencji zabytków oraz monitoring zmian prawa w zakresie ochrony zabytków.

Cel operacyjny: „integracja opieki nad dziedzictwem, krajobrazem kulturowym i środowiskiem przyrodniczym”, m.in. przez opracowanie:

- Audytu Krajobrazowego Województwa Zachodniopomorskiego, a także wzmocnienie wykorzystania potencjału dziedzictwa przez system ochrony krajobrazu kulturowego.

Cel operacyjny: „badanie, dokumentowanie i digitalizacja zabytków i elementów dziedzictwa”.

Cel operacyjny: „poprawa materialnego stanu zabytków” wskazuje m.in. na następujące zadania:

- **opieka nad drewnianym, rodzimym budownictwem ryglowym, jako wyróżnikiem kulturowym regionu;**
- wspieranie działań na rzecz zabezpieczania obiektów zabytkowych przed zagrożeniami;
- wspieranie właścicieli i użytkowników zabytków w prowadzeniu prawidłowej

Cel perspektywny II - „**Zwiększanie atrakcyjności zabytków w procesie aktywizacji społecznej, gospodarczej i turystycznej województwa zachodnio-pomorskiego**” zawiera trzy cele operacyjne, z czego jeden dotyczy form finansowania zadań związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami – z budżetu Samorządu Województwa Zachodnio-pomorskiego (np. dotacje na prace renowacyjne i konserwatorskie dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w gminnych ewidencjach zabytków) oraz z funduszy strukturalnych i zewnętrznych będących w dyspozycji województwa.

Cel operacyjny: „zwiększanie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości” wskazuje na następujące zadania:

- rozwój wojewódzkiego samorządowego systemu informacji o zabytkach dostępnych turystycznie;

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

- rozwój tematycznych szlaków turystycznych promujących dziedzictwo kulturowe regionu w oparciu o wydarzenia historyczne, zespoły zabytków, tradycje niematerialne i patriotyczne;
- działania na rzecz zagospodarowania obiektów zabytkowych na cele turystyczne i gospodarcze;
- budowa i promocja produktów turystycznych i kulinarnych w oparciu o zasób dziedzictwa kulturowego.

Cel operacyjny: „tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami” kładzie nacisk na wspieranie rozwoju oferty turystycznej opartej o zabytki i elementy dziedzictwa oraz gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych obiektach, z wykorzystaniem miejscowych tradycji.

Cel perspektywiczny III - „Wzmacnianie otwartego społeczeństwa poprzez wzrost i popularyzację wiedzy o zabytkach i dziedzictwie kulturowym województwa zachodniopomorskiego” zawiera trzy cele operacyjne związane z edukacją regionalną i promocją zabytków oraz walorów kulturowych regionu, w tym wspieranie funkcjonowania lokalnych muzeów i izb regionalnych.

Cel operacyjny: „edukacja i promocja zabytków i dziedzictwa kulturowego” wskazuje na następujące zadania:

- organizacja wydarzeń związanych z popularyzacją dziedzictwa regionu kierowanych do szerokich grup społecznych – np. Zachodniopomorskie Dni Dziedzictwa z elementami Europejskich dni Dziedzictwa, Noce Muzeów;
- włączenie problematyki dziedzictwa kulturowego do działań edukacyjnych i promocyjnych województwa;
- popularyzacja wiedzy o historii, zabytkach i dziedzictwie województwa i jego ochronie, z wykorzystaniem nowych technologii cyfryzacji zabytków;
- kształtowanie postaw patriotycznych w kontekście historii regionu.

❖ **POLITYKA KULTURALNA WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO („PKWZ”)**

(Przyjęta uchwałą nr 1257/21 Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 30 sierpnia 2021 r. w sprawie przyjęcia dokumentu „Polityka kulturalna województwa zachodnio-pomorskiego”)

Na podstawie analizy dostępnych danych, opracowań i badań dla „**PKWZ**” określono 3 priorytetowe strategiczne obszary interwencji:

1. Dostęp do kultury oraz uczestnictwo w kulturze
2. Rozwój współpracy międzynarodowej w obszarze kultury
3. Budowanie kulturalnej pozycji regionu w oparciu o dziedzictwo kulturowe

Mają one na celu realizację wizji rozwoju kultury w regionie, zgodnie z którą w perspektywie roku 2030 Pomorze Zachodnie, ze względu na swoje położenie geograficzne oraz zasoby, stanie się regionem przyciągającym osoby twórcze, przedsiębiorcze, aktywne zawodowo, chcące mieszkać w regionie, gdzie zapewniony jest najwyższy poziom usług publicznych, edukacyjnych oraz unikalna oferta kulturalna na najwyższym poziomie artystycznym.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

W ramach realizacji priorytetu 3. (Budowanie kulturalnej pozycji regionu w oparciu o dziedzictwo kulturowe) działania będą nakierowane na ochronę rodzimego dziedzictwa materialnego, jak i niematerialnego, mającego wysoką wartość historyczną i kulturową, a zarazem przyczyniającego się pośrednio do rozwoju społeczno-gospodarczego województwa.

W dokumencie zapisano: „Dziedzictwo kulturowe regionu przez wiele powojennych lat było postrzegane jako swego rodzaju balast. Konsekwencje tego stanu są odczuwane pomimo dużych nakładów na jego ochronę poczynionych w ostatnich latach. Dlatego dalsze inwestowanie w ochronę i rewaloryzację zachowanego dziedzictwa przyczyni się do zniwelowania pewnych niekorzystnych zaszłości oraz do zachowania tego, co cenne i stanowi o tutejszej specyfice wynikającej z uwarunkowań historycznych. Należy podkreślić także inną percepcję dziedzictwa, inną identyfikację mieszkańców regionu z krajobrazem kulturowym niż w innych regionach Polski”.

Działania samorządu województwa będą ukierunkowane na ochronę, promocję najcenniejszych i unikalnych obiektów, których ochrona jest potrzebna, aby przekazać przyszłym pokoleniom wielowiekową różnorodną spuściznę zachodniopomorską.

Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego regionu

W ramach celu podejmowane są działania nakierowane na ochronę i rozwój rodzimego dziedzictwa materialnego oraz niematerialnego, mającego wysoką wartość historyczną i kulturową. Realizowane działania mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja celu pozytywnie wpłynie na zwiększenie atrakcyjności regionu, a poprzez wykorzystanie potencjału posiadanego dziedzictwa kulturowego, przyczyni się pośrednio do rozwoju społeczno-gospodarczego województwa.

Badanie, dokumentowanie i promocja zachodniopomorskiego dziedzictwa kulturowego.

W ramach priorytetu podejmowane są działania mające na celu podnoszenie zainteresowania problematyką ochrony zabytków oraz promocji zachodnio-pomorskiego dziedzictwa poprzez wykłady, konferencje naukowe, wystawy, działania edukacyjne oraz wydawnictwa. Kluczowym partnerem jest Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie.

W ramach priorytetu wskazane zostaje, iż Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie opracowuje na zlecenie Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami. Podstawę opracowania programu stanowi analiza zasobu kulturowego województwa i potrzeb w zakresie jego ochrony i opieki nad nim, w celu zachowania dla obecnych i przyszłych pokoleń. Program obejmuje szerokie spektrum zagadnień związanych z bogatym dziedzictwem kulturowym Województwa Zachodnio-pomorskiego, w tym wytycza cele strategiczne i określa zadania opieki nad zabytkami

w perspektywie najbliższych czterech lat.”

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

❖ **POLITYKA SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO
W SEKTORZE TURYSTYKI**

(przyjęta uchwałą Nr 786/16 Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 17 maja 2016 r.)

Polityka, określona w perspektywie roku 2030, stanowi element kompleksowego planu działań mających na celu tworzenie jak najlepszych warunków życia i pracy mieszkańców, z postrzeganiem potencjału gospodarczego jako istotnego czynnika wzrostu. Turystyka stanowi istotną dziedzinę gospodarki województwa zachodnio-pomorskiego i jest akceleratorem aktywizacji społecznej, rozwoju regionalnego, pogłębiania procesów integracyjnych. Jako silnie powiązana z rozwojem kultury, w tym dziedzictwem kulturowym, a także sportu, ochroną środowiska, rolnictwem, transportem i zdrowiem, znajduje odniesienia w wielu dokumentach strategicznych na poziomie krajowym i europejskim.

❖ **PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU SŁAWIEŃSKIEGO**

Starostwo Powiatowe w Sławnie - jak dotąd - nie opracowało Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami, a co za tym idzie nie posiada skutecznego mechanizmu opieki nad dziedzictwem kulturowym jakim jest chociażby dofinansowanie remontów obiektów wpisanych do rejestru zabytków zgodnie z art. 77 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z lipca 2003 roku w drodze konkursu¹¹. zarówno dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków jak i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Na stronie [www. starostwa](http://www.starostwa) znajdują się informacje dotyczące, historii starostwa, regionu; informacje o szlakach turystycznych.

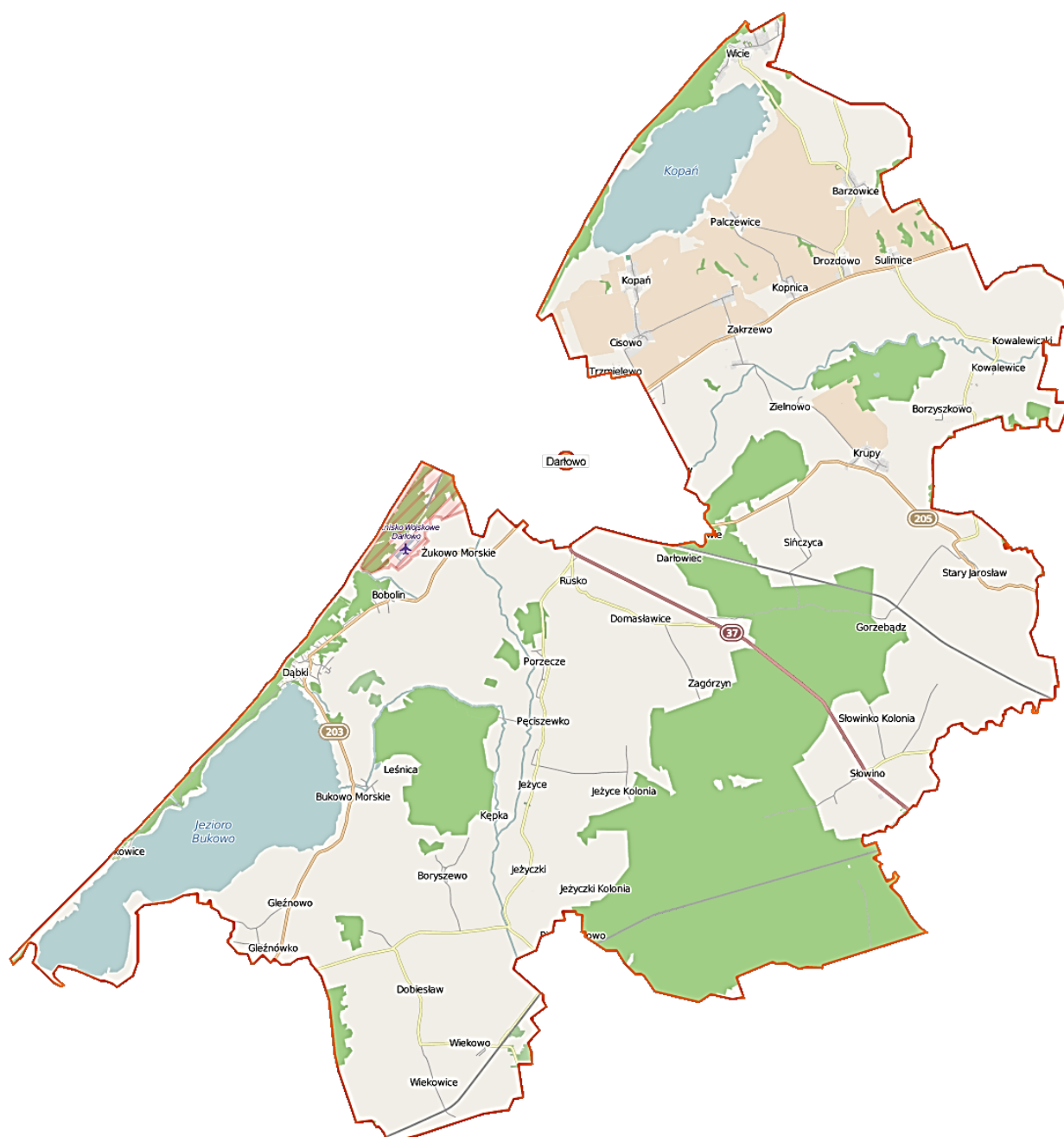
¹¹ Ten stan potwierdzają dane z ankiet kierowanych do jednostek samorządu terytorialnego szczebla powiatowego (sprawozdanie WPOnZ za lata 2024-2025 przez Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie).

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

4. CHARAKTERYSTYKA KRAJOBRAZU I DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY DARŁOWO

4.1. POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE

Gmina wiejska Darłowo (pow. ok. 270 km²) położona jest na północno-wschodnim krańcu województwa zachodniopomorskiego (powiat sławieński), sąsiaduje z gminami: Sławno, Malechowo Postomino, Mielno i Sianów oraz miejską gminą Darłowo. W sensie geograficznym to teren Równiny Słupskiej i Wybrzeża Słowińskiego. Użytki rolne stanowią 58% powierzchni gminy, a lasy 22. Większe rzeki to Wieprza i Grabowa oraz jeziora Bukowo i Kopań. Przez gminę prowadzi droga krajowa nr 37.

4.2. RYS HISTORYCZNY

Tło historyczne – kalendarium

Tereny należące do dzisiejszej gminy wiejskiej Darłowo były przez wieki częścią Ziemi Sławieńskiej i ich losy nierozdzielnie związane były z dziejami księstwa pomorskiego, a potem państwa brandenbursko-pruskiego.

KALENDARIUM

ok. 5100 p.n.e. – z okresu mezolitu pochodzą pierwsze ślady osadnictwa z okolic Dąbek.

ok. 1227 r. – ziemia darłowska znajduje się w obrębie księstwa sławieńskiego, na terenie Pomorza Sławieńsko - Słupskiego, którego granice na zachodzie przebiegały wzdłuż rzeki Unieści i grzbietu Góry Chełmskiej, a na wschodzie sięgały do rzeki Łeby.

1235/36 - ziemie te zostały opanowane przez księcia gdańskiego Świętopełka. Część ziemi sławieńskiej, w części obszar dzisiejszej gminy Darłowo był terenem spornym stanowiąc przedmiot zainteresowania zarówno książąt zachodniopomorskich jak i biskupów kamieńskich. W tym czasie - słabo zaludniona część ob. gm. Darłowo na zachód od Grabowej, została nadana zakonowi cystersów, co pozwoliło na umocnienie zachodnich rubieży księstwa.

poł. XIII w. do Bukowa sprowadzono cystersów z Dargun w Meklemburgii.

1248 - 1253 – pierwsze nadania książęce na rzecz cystersów objęły: Bukowo, Boryszewo, Bobolin, Przystawy, Dąbrowę, Wiekowo (Wiecko), Jeżyce, miejscowość położoną wówczas w pobliżu Głęźnowa. Sami cystersi przybyli na te ziemie przypuszczalnie w latach 1260 - 1262. W następnych latach majątek bukowskich cystersów poszerzył się między innymi o Porzecze i Pomikowo (1268), Głęźnowo (1271), pustkowie Wicko, Pięćmiechowo (ob. Dobiesław) i inne.

1266 r. - po śmierci Świętopełka pozostała część ziemi sławieńskiej na mocy porozumienia Barnima z księciem Rugii, Wsławem II dostała się pod panowanie książąt rugijskich.

1277 r. – ziemia sławieńska została sprzedana przez Wsława margrabiemu branden-burskiemu.

1283 r. - książę Mściwój ponownie przyłączył te tereny do Pomorza Gdańskiego, a po jego śmierci w 1294 roku, ziemie te wraz z Pomorzem Sławieńsko - Słupskim objął książę Wielkopolski Przemysław II. Po śmierci Przemysława II przeszło w posiadanie jego następcy księcia kujawskiego Władysława Łokietka. Książę po paru latach został wypędzony z kraju przez króla czeskiego Wacława II, który objął w posiadanie Wielkopolskę i koronował się na króla polskiego. Wraz z Wielkopolską, pod panowanie króla czeskiego przeszło również Pomorze.

[illegible]

Wprowadzając nowe prawo lokacyjne zaczęto przebudowywać ustrój rolny ziemi darłowskiej. Jednak ze względu na słabe tempo osadnictwa na prawie niemieckim i brak osadników główna akcja osiedleńcza odbywała się w ramach prawa zwanego

XV-XVI w. – w tym czasie ostatni Gryfici wprowadzili nowe podziały terytorialne. Zniesiono wójtostwa, a w ich miejsce wprowadzono okręgi domenalne (Domeny - Amty). Domeny podlegały bezpośrednio władzy książęcej, a zwierzchność na nich reprezentował urzędnik zwany Amtmanem. Domeny zostały

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

znacznie powiększone po zwycięstwie reformacji i po sekularyzacji majątków klasztornych i kościelnych.

Domena Darłowska istniała już od XIV wieku i była jedną z najstarszych na Pomorzu. W jej skład wchodziły pierwotnie dawne dobra Świątów powiększone w końcu XV wieku o 3 wsie, uzyskane w drodze wymiany z Piotrem Glasenapp, a należące niegdyś do komturstwa joannitów w Sławnie. Zdecydowane powiększenie domeny nastąpiło po sekularyzacji majątku cystersów w Bukowie Morskich w 1535 roku, a także majątku klasztoru kartuzów darłowskich.

1540 r. - w wykazie dochodów było wymienionych 54 wsi domeny, w tym, leżące w obrębie dzisiejszej gminy Darłowo: Barzowice, Drozdowo, Kopań, Kopnica, Kowalewice, Palczewice, Stary Jarosław, Sulimice, Wicie jako dawne posiadłości książęce.

XVI - XVII w. – w wykazach znajdują się: Bobolin, Boryszewo, Bukowo, Dąbki, Dobiesław, Domasławice, Gleźnowo, Jeżyce, Pęciszewko, Porzecze, Słowino, Wiekowice jako wsie pocysterskie. W tym czasie wartość Domeny podniosły również przyłączone wsie po zakonie kartuzów darłowskich, w tym, należąca do dzisiejszej gminy Darłowo wieś Kowalewiczki.

1628 r. - Domena darłowska wg rejestru włók podatkowych obejmowała obszar 1865 włók ziemi, podlegających opodatkowaniu. Stanowiła poważny kompleks dóbr ciągnących się szerokim pasem wzdłuż Bałtyku od jeziora Bukowo do jeziora Wicko.

2 poł. XVI w. - intensywna rozbudowa istniejących gospodarstw domeny darłowskiej, co potwierdzają wykazy wysiewów i zbiorów, a także wizytacje. Domena darłowska była domeną typowo rolniczą, dzięki warunkom naturalnym: glebom brunatnym, na glinie ciężkiej, zaliczanych do pszennych, występujących zwłaszcza we wsiach położonych na wschód od rzeki Grabowej.

1536 r. - wg wykazu dochodów domeny darłowskiej wynika, że istniały 4 folwarki: w Drozdowie, Palczewicach, Bukowie oraz jeden przy klasztorze kartuzów (prawdopodobnie chodziło o Kowalewiczki). Od 1566 r. istniał również folwark w Pęciszewku. W latach 1573 - 74 powstał folwark w Starym Jarosławiu, na przełomie XVI/XVII w. w Boryszewie, a od 1611 r. rozbudowano w Kowalewiczkach. Folwark w Boryszewie powstał w całości na gruntach wyrugowanych chłopów.

poł. XVI w. - rozbudowa gospodarki folwarcznej dokonywała się również w oparciu o ziemie wyrugowanych chłopów: m.in. w Drozdowie - 13 (1543 r.), Starym Jarosławiu - 5, Pęciszewku - 6, Dobiesławiu - 6, Gleźnowie - 2. Zdarzały się także przypadki wykupywania ziemi chłopskiej.

Własnością miasta Darłowa pozostawały wsie i tereny otaczające wsie: Krupy, Zielnowo, Cisowo i Żukowo Morskie. Na terenie dzisiejszej gminy nie występowała w tym czasie własność ziemska, szlachecka.

Książę Bogusław XIV (1632 r.)

Tarcza herbowa
księstwa pomorskiego (1530 r.)

1618-1648 – wojna trzydziestoletnia; po śmierci Bogusława XIV (1637), w myśl pomorsko – brandenburskich umów sukcesyjnych Pomorze miało przejść pod panowanie elektora Brandenburskiego. Pomorze pozostawało we władaniu Szwedów.

1648 r. – w wyniku pokoju westfalskiego, Pomorze zostało podzielone pomiędzy Szwecję i Brandenburgię. Część Pomorza wraz z terenem dzisiejszej gminy Darłowo przeszło pod panowanie Brandenburgii. Postanowienia pokojowe zostały wprowadzone w życie dopiero w 1653 r. Dla całego Pomorza zaczął się okres zmian w

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

strukturze władzy politycznej i administracyjnej. W okresie władzy brandenburskiej, w celu sprawniejszego zarządzania krajem wprowadzono pewne reformy administracyjne. M.in. utworzono dzielnicę darłowsko-sławieńską, w obrębie której znalazły się obszary dzisiejszej gminy Darłowo.

od 1720 r. - Pomorze znalazło się pod panowaniem króla pruskiego, Fryderyka Wilhelma I. Wprowadzono reformy mających na celu likwidację dawnych urzędów pomorskich i ujednolicenie systemu administracyjnego w całym kraju. Powołano departamenty, na czele których stały Kamery Wojny i Domen (Kriegs- und Domainenkammer).

1724 r. - Pomorze podzielono na 24 powiaty, na czele których stał, wybierany spośród szlachty landrat, podlegający królowi pruskiemu. Powstały wówczas powiat sławieńsko - polanowski obejmował wójtostwo darłowskie i sławieńskie, a także latyfundium Glasenappów.

Fragment mapy Lubinusa
z okolicami Darłowa (1618 r.)

Posiadłości domeny darłowskiej (1780 r.)

XVIII w. - usiłowano podnieść ogólną kulturę rolną, zwiększyć produkcję zboża, pszenicy, jęczmienia i ziemniaków, a także zachęcić do polepszenia pogłowia zwierząt hodowlanych. Efekty te widoczne były we wsiach znajdujących się dolinach Wieprzy i Grabowej. Nadwyżki produkcji dostarczano na targi w Sławnie. W tym też czasie przeprowadzono inwestycje melioracyjne w powiecie sławieńskim, między innymi, obniżono poziom jeziora Wicko, uzyskując nowe tereny pod zasiewy i nowe łąki.

Za rządów Fryderyka II rozbudowano system komunikacyjny, zorganizowanej w 1650 roku państwowej stałej łączności pocztowo - transportowej. Pomiędzy Darłowem a Sławnem istniał szlak komunikacyjny konnej poczty kurierskiej. Wiódł on przez teren wsi Sławino. Powiązania komunikacyjne, kurierskie istniały również z Sianowem, bowiem przez Sianów przebiegał główny pomorski trakt wiodący do Gdańska i dalej do Królewca. Ten trakt kurierski przebiegał między innymi przez wsie Gleźnowo, Bukowo, Dąbki, Bobolin i Żukowo.

Kolonizacja fryderycjańska przybrała na sile; osadników sprowadzano z krajów niemieckich, Szwajcarii, Czech, także Polski. W tym czasie, we wsiach państwowych przeprowadzono akcję uwłaszczeniową, a w 1807 r. zniesiono poddaństwo osobiste chłopów, potwierdzone edyktem z 1811 r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

1815 r. - przeprowadzono gruntowną zmianę podziału administracyjnego Prus. Było to następstwo klęski w wojnie napoleońskiej oraz koniecznością wprowadzenie nowego ustroju społeczno-politycznego - kapitalizmu. Państwo pruskie zostało podzielone na Prowincje, które składały się z Rejencji, a te z powiatów. Ziemia darłowska weszła w skład rejencji koszalińskiej, powiatu sławieńskiego.

XIX w. - rozwinęły się nowe formy gospodarki kapitalistycznej. Kwitł handel towarami rolniczymi: np. mąką, którą wysyłano do zachodnich dzielnic Rzeszy. Skupowano także masło, bydło, wędliny np. gęsinę. Ważny dla gospodarki był handel drzewem.

1836-37 - zmodernizowano drogę z Darłowa do Karwic, przez Sławino. Parę lat później wybudowano drogę z Darłowa do Sławna poprzez Krupy i Stary Jarosław.

1869 r. - wybudowano linię kolejową łączącą Koszalin ze Sławnem, przebiegającą m. in. przez Wiekowo, a 15 listopada 1878 r. oddano do użytku linię kolejową Darłowo - Sławno - Korzybie, przebiegającą przez Sińczycę, Nowy i Stary Jarosław.

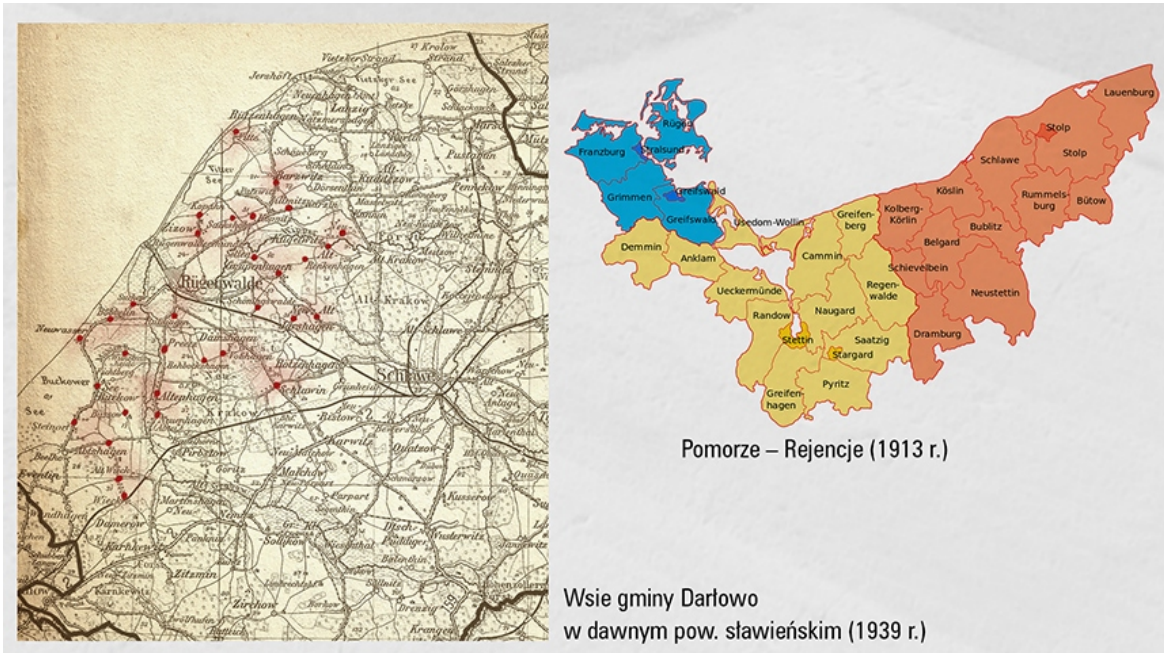
od 1836 r. - istniało w Sławnie Towarzystwo Rolnicze, w 1837 r. założono filię Pomorskiego Towarzystwa Ekonomicznego. Rozbudowano sieć wiejskich kas oszczędnościowo - pożyczkowych. Prowadzono w większym stopniu prace melioracyjne i regulacyjne.

1848 -1867 - zmeliorowano w powiecie ok. 1500 ha, w tym odcinki rzeki Wieprzy. Kolejne melioracje przeprowadzono na przeł. XIX i XX w., po poważnych powodziach w 1888 r., kiedy to wylały wszystkie rzeki na terenie ziemi sławieńskiej.

kon. XIX w. - rolnictwo powiatu sławieńskiego przy końcu XIX wieku było najbardziej rentowne w całej rejencji. Szczególnie wysoką dochodowość przynosiły ziemie położone między liniami kolejowymi Darłowo - Sławno, Sławno - Słupsk. W obrębie tym leżały Barzowice, Cisowo, Kopań, Sińczycza, Krupy, Stary Jarosław itd., czyli około 1/3 powierzchni obecnej gminy Darłowo.

I. 20. XX w. - prace melioracyjne na rzece Grabowej, a na Wieprzy w latach 1929 - 1932.

1928 r. - zlikwidowano obszary dworskie i folwarki; połączono je z gminami chłopskimi. Wzrosło wówczas znaczenie gospodarstw o areale od 5 do 20 ha oraz większych o pow. od 20 do 100 ha.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

1919 - 1932 - zbudowano w powiecie Sławieńskim około 653 zagrody osadnicze, w tym część w obrębie dzisiejszej gminy Darłowo. Większość z nich zakładano na gruntach dawnych majątków i folwarków. Część z nich, zwłaszcza tych, wzniesionych do 1922 r. została zasiedlona przez uciekinierów z terenów Pomorza Gdańskiego i Wielkopolski po zmianach granic, jakie nastąpiły po I wojnie światowej. W tym też czasie udzielano chłopom tanich kredytów, pomocy materiałowej przy inwestycjach oraz elektryfikowano wsie.

1945 r. - po zakończeniu II wojny światowej miały miejsce liczne zmiany administracyjne Polski, w tym i Pomorza. W marcu 1945 r. na Pomorzu utworzono okręgi i obwody, 7 VII 1945 r. obwód sławieński został włączony do województwa gdańskiego, a od 29 maja 1946 r. do województwa szczecińskiego.

1948 r. - dokonano nowego podziału na gminy i gromady wiejskie. W tym czasie obszar dzisiejszej gminy Darłowo został podzielony na gminę Darłowo i Gminę Dobiesław.

6 lipca 1950 r. - cały powiat sławieński wszedł w skład województwa koszalińskiego. W tym też czasie likwidacji uległy gminy wiejskie, a pojawiły się gromadzkie rady narodowe.

1954 r. - w powiecie sławieńskim istniało 27 gromad, w tym m.in. w Darłowie, Dobiesławiu, Jeżyczkach. Kopnicy, Krupach. 29 września w miejsce gromadzkich rad narodowych powołano urzędy gminne. W tym czasie powstała obecna gmina Darłowo i do dzisiaj jej granice nie zostały zmienione.

28 maja 1975 r. - Sejm PRL uchwalił ustawę o dwustopniowym podziale administracyjnym i utworzeniu nowych województw. Gmina Darłowo weszła w skład województwa koszalińskiego.

1999 r. – po reformie administracyjnej przeprowadzonej gmina Darłowo weszła w skład powiatu sławieńskiego w województwie zachodniopomorskim.

Dziedzictwo archeologiczne

W latach 1982-1992 przeprowadzono badania powierzchniowe – Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP), obejmujące systematyczne poszukiwania śladów stanowisk archeologicznych na obszarze całego kraju.

Każde stanowisko stanowi zwarty, oddzielony od innych podobnych wycinek przestrzeni, w obrębie którego występują źródła archeologiczne wraz z otaczającym je kontekstem. Znajdźiska nie posiadają wartości materialnej, stanowią zaś nieocenione źródło do badań i oceny prehistorii. Stąd też niezbędna jest ochrona potencjalnych reliktów osadniczych przed zniszczeniem.

Dziedzictwo archeologiczne zostało ujęte w równolegle opracowywanej gminnej ewidencji zabytków, zostało także przywołane przy opisie OKK.

Pierwsze ślady osadnictwa na terenie obecnej gminy Darłowo pochodzą z okresu mezolitu, sprzed ok 5100 lat p.n.e. z okolic dzisiejszych Dąbek.

4.3. ZASADNICZE CECHY KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY DARŁOWO

4.3.1. UKŁADY PRZESTRZENNE

Układy ruralistyczne występujące na terenie gminy Darłowo – charakteryzują się zróżnicowaniem chronologicznym, typem rozplanowania przestrzennego, wielkością.

Najstarszą i najcenniejszą kategorią w krajobrazie kulturowym są wsie o metryce średniowiecznej XIII – wieczne np. Kopań, Żukowo, Borzyszkowo, Gleźnowo, Słowino, Krupy wymieniane w źródłach jako np. własność zakonu cystersów z Bukowa Morskiego. Wsie XIV-wieczne Stary Jarosław, Zielnowo, Domasławice, Cisowo, Kowalewice. Te najstarsze układy ruralistyczne (owalnice, ulicówki, wsie zaułkowe) pozostały czytelne do czasów współczesnych w tym 16 znajduje się w **WEZ / GEZ**:

Barzowice, Boryszewo, Dobiesław, Cisowo, Domasławice, Jeżyce, Jeżyczki, Kopań, Kopnica, Kowalewice, Krupy, Rusko, Słowino, Stary Jarosław, Porzecze, Sulimice.

Waloryzacja historycznych układów ruralistycznych została zawarta w głównym dokumencie prawa lokalnego jakim jest miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla całej gminy Darłowo. Wyróżniono 5 kategorii jednostek architektoniczno-krajobrazowych:

wśród najcenniejszych wsi wymieniono: Barzowice, Cisowo, Kopań, Kopnica, Krupy, Słowino, Stary Jarosław;

jako wyróżniające się (częściowo zdegradowane) zakwalifikowano: Bukowo Morskie, Drozdowo, Kowalewice, Sulimice;

średnie walory krajobrazowe: Bobolin, Boryszewo, Borzyszkowo, Dobiesław, Domasławice, Gleźnowo, Gleźnówko, Jeżyce, kolonia Jeżyce, Jeżyczki, Kowalewiczki, Nowy Jarosław, Porzecze, Rusko, Sińczyca, Słowinko, Wiekowice, Zagórzyn, Zielnowo, Zakrzewo, Żukowo Morskie.

Słowino

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

Drozdowo

! Po upływie kilkunastu lat od uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Darłowo (oraz suikzp) konieczne jest przeprowadzenie weryfikacji waloryzacji układów przestrzennych i zabudowy z uwagi na liczne czynniki dewaloryzujące (patrz opracowywana i przyjęta zarządzeniem Wójta gminna ewidencja zabytków).

4.3.2. ZABUDOWA CHŁOPSKA

Stan zachowania ryglowej (tradycyjnej) zabudowy na terenie gminy Darłowo jest pochodną uwarunkowań historyczno-społecznych, zmian cywilizacyjnych, ogólnej kondycji gospodarczej obszarów wiejskich, świadomości mieszkańców o wartościach kulturowych, a także naturalnym procesem dekapitalizacji drewnianego budulca, zwłaszcza w nie-remontowanych budynkach.

Szczególnie cenne są obiekty wzniesione w technice szkieletowej, będąca przykładem wpływów niemieckich (od średniowiecza) w budownictwie, choć sama technika ryglowa ma korzenie o wiele starsze, znana była np. w starożytnym Rzymie.

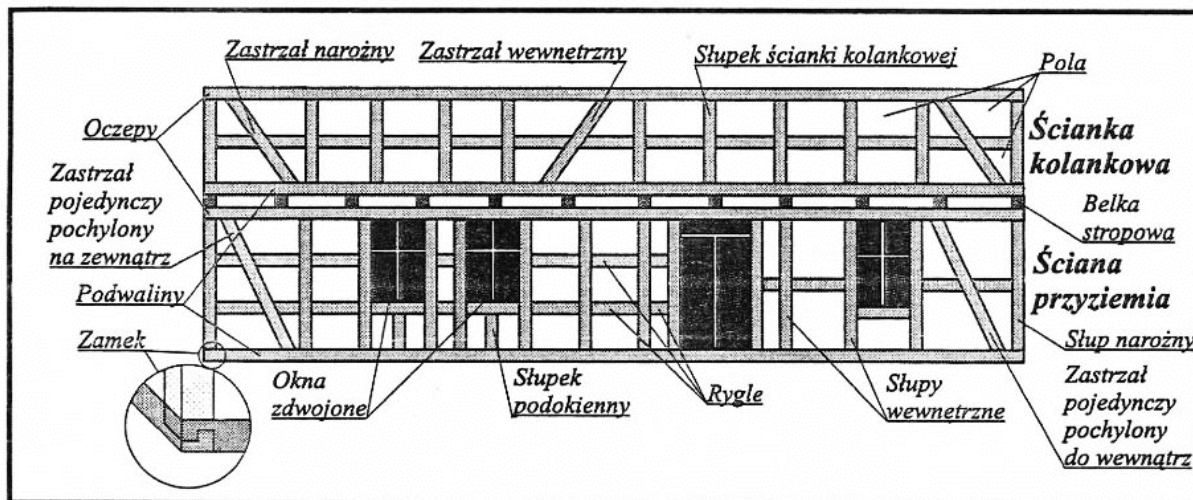
W literaturze przedmiotu konstrukcja ta jest przemienne nazywana: słupowo-ramową, słupowo-ryglową, ramową, ryglową, szachulcową, murem pruskim. Zabudowa szkieletowa (ryglowa) jest jednym z charakterystycznych elementów w architektonicznym krajobrazie wsi i miasteczek Pomorza.

Podstawę konstrukcyjną stanowi nośny szkielet drewniany, złożony z pionowych – w tym rytmicznie rozmieszczonych – słupów, osadzonych dołem w podwalinie, spiętych od góry oczepem, połączonych 1 lub 2 poziomami rygli (na jednej kondygnacji) oraz wzmocniony ukośnymi, przynaróznymi zastrzałami, łączącymi oczep-rygle-podwalinę. Połączenia ciesielskie łączono na gniazda, czopy, nakładki (w tym z zamkami) i kołkowane tzw. dyblami. Ściany ustawiano na

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

fundamencie, pierwotnie z kamieni polnych pod narożnikami budynku (sporadycznie pod całą podwaliną), następnie w formie podmurówki z kamienia łamanego lub cegły ceramicznej.

Natura konstrukcji ścian ryglowych nie stawiała ograniczeń co do długości obiektu, wysokość ograniczona była wytrzymałością drewna i typem połączeń ciesielskich, zaś szerokość warunkowała konstrukcja i kąt nachylenia dachu.

Geneza budownictwa szkieletowego na Pomorzu wiąże się z oszczędnością drewna, które wymuszały zarówno względy ekonomiczne (wzrost wartości tego budulca), jak również zarządzenia administracyjne w państwie pruskim, które od połowy XVIII wieku określały zasady budowania, sposoby pozyskiwania budulca, przepisy przeciwpożarowe. Konstrukcja ryglowa miała wiele zalet: pozwalała na umieszczanie w ścianach większej liczby otworów, bieżące naprawy zniszczonych części ścian (bez konieczności burzenia całej budowli).

Dominującym materiałem wypełniającym pola międzyryglowe (tzw. fachy) był szachulec: między belkami umieszczono drewniane kołki, (tzw. strychulce), owinięte słomianymi powróżkami, warkoczami lub plecionym sznurem słomianym, wylepione z obu stron gliną zmieszaną ze słomą, sieczką, plewami lub wrzosem bądź igliwem. Nazwa szachulec powszechnie przyjęła się na określenie różnych typów glinianego wypełnienia ścian ryglowych, a także stanowi synonim całości budownictwa szkieletowego; niektórzy wiążą tę nazwę z szachownicową formą ścian.

Ściany ryglowe wypełnione cegłą ceramiczną pojawiły się w nowo wznoszonych budynkach lub stanowiły nowe wypełnienie wcześniejszych ścian szachulcowych. Konstrukcja szkieletowa wypełniona czerwoną cegłą tworzyła tzw. pruski mur, co spowodowało zarówno pejoratywny stosunek do tego typu budynków, jak również ewidentnie wskazuje na kulturowo obcą formę, związaną z osadnictwem niemieckim.

Najstarszym i unikatowym na budynku ryglowym na obszarze Pomorza Zachodniego jest wąskofrontowa chałupa w Krupach z 1 ćw. XVIII w. (1717 r.), przebudowana w 1806 r. (karczma) i na przełomie XIX/XX w. Chałupa wzniesiona została na wzorze domu saskiego, pierwotnie bezkominowa (kurna), nakryta dachem dymnikowym, z przelotową sienią. Zachowany został oryginalny szkielet ścian ryglowych oraz więźba dachowa i komora dymowa. Obiekt wymaga pilnych prac remontowo-konserwatorskich.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

Krupy

Charakterystyczne dla regionu były zamknięte zagrody czworoboczne, pełnorolne (bauerskie) zwane także frankońskimi (np. w Cisowie, Krupach, Słównie). Obecnie w większości niekompletne, z przemurowanymi budynkami gospodarczymi. Element charakterystyczny stanowiły budynki bramno-inwentarskie z inskrypcjami na nadprożach (data budowy, nazwiska właścicieli i budowniczych, czasami sentencja z Biblii). Przez setki lat stanowiły charakterystyczny element w krajobrazie, obecnie zanikające.

zagroda czworoboczna

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

Zagrody małorolne i rolniczo-rzemieślnicze najczęściej lokowano w obrębie nawsia lub na obrzeżach wsi. Cennym reliktem jest chałupa w Słownie, z zachowaną kompletną „czarną kuchnią” to obecnie rozpadająca się ruina.

W przymorska część gminy Darłowo występowały chałupy rybackie, wzniesione na wzorze saskim oraz szerokofrontowe, dwutraktowe (z sienią, izbami, kuchnią, komorą i alkierzem). W chałupach występowały archaiczne systemy kominowe, z tzw. komorami dymowymi na strychu. Obecnie zachowała się chałupa jedna chałupa w Dąbkach (po modernizacji), druga została przeniesiona do Muzeum w Koszalinie.

Dąbki, ul. Sztormowa

Część z tych cennych obiektów posiada dokumentacje konserwatorskie (w tym inwentaryzacje) wykonane na zlecenie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków i Biura Dokumentacji Zabytków w Szczecinie; wiele znajduje się w **wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków, a pojedyncze wpisano do rejestru zabytków.**

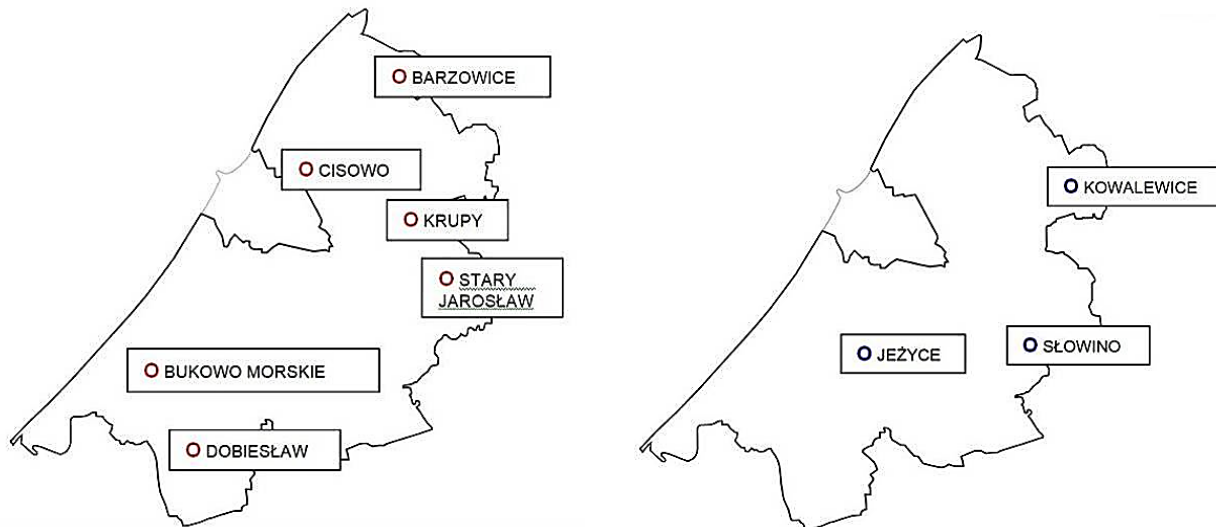
Zanikanie rodzimego budownictwa ryglowego, czy jego dewaloryzacja jest procesem złożonym. Niejednokrotnie w jednej dużej zagrodzie bauerskiej osadzano po 2-3- gospodarzy przybyłych z różnych regionów dawnej Rzeczypospolitej, którzy często nie potrafili porozumieć się co do sposobu użytkowania i remontów. Z kolei budynki ryglowe stanowiły synonim, oficjalnie dyskryminowanego, niemieckiego dorobku kulturowego. W tym czasie również służby konserwatorskie nie wykazywały większego zainteresowania przy dokumentowaniu i ochronie elementów zespołów ruralistycznych. Procesom tym towarzyszą zmiany cywilizacyjne, będące wyrazem aspiracji wsi do „nowoczesnego stylu życia”, czego dowodem były żywiołowe i szpetne modernizacje tradycyjnej zabudowy, wyburzenia, a także wznoszenie nowych obiektów o ahistorycznych formach i agresywnych kubaturach. W związku z odchodzeniem (nieopłacalnością) tradycyjnej gospodarki rolnej pojawiły się – często samorzutnie - pomysły na poszukiwanie nowych źródeł dochodu poza rolnictwem, w tym przy wykorzystaniu walorów kulturowych wsi, a w szczególności historycznej zabudowy.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

4.3.3. ARCHITEKTURA SAKRALNA

Na terenie Gminy Darłowo historyczne obiekty sakralne (9 wpisanych do rejestru zabytków) można podzielić na dwie grupy:

- starsze XV-XVI-wieczne – gotyckie i późnogotyckie, niejednokrotnie z bogatym wystrojem (w tym Stary Jarosław, Bukowo Morskie, Cisowo, Barzowice);
- młodsze – neostylowe (neogotyckie) z 2 połowy XIX wieku (np. Słowino, Kowalewice, Jeżyce).

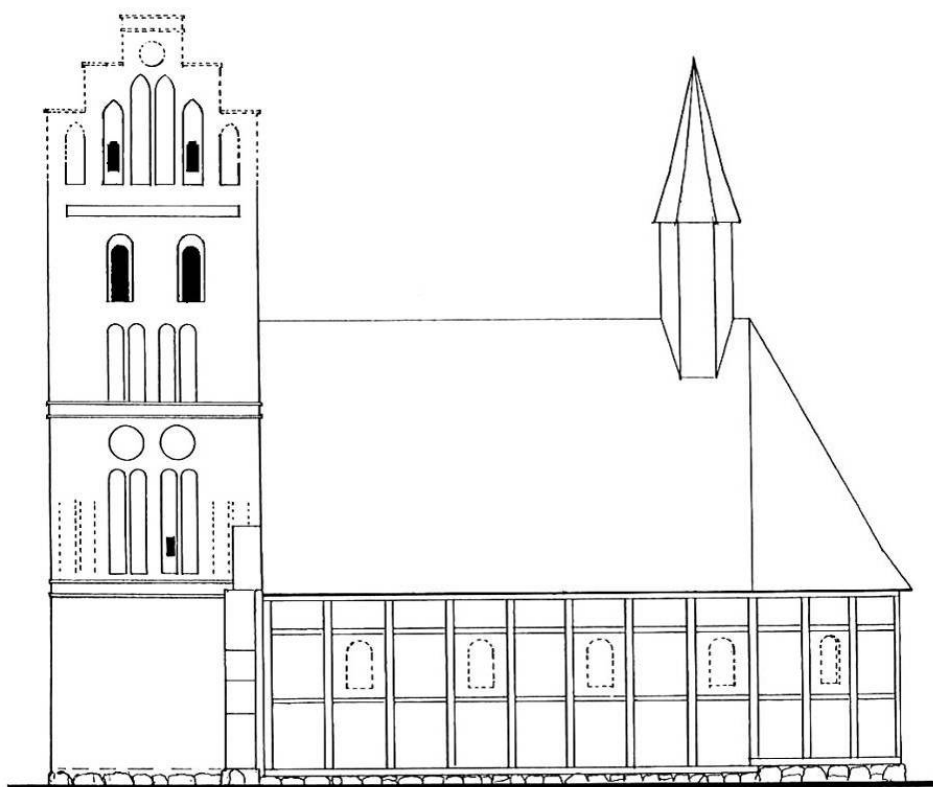

Kościółem o wybitnych walorach zabytkowych, historycznych i naukowych jest gotycka (ryglowo-ceglana) świątynia w Krupach. Jest to niezwykle interesujący obiekt, nieutożsamiany powszechnie z zabytkiem ryglowym, ponieważ został obmurowany, a tym samym ukryty pod XVI-wiecznym „kostiumem” późnogotyckich ścian ceglanych. Mamy tu do czynienia z unikatowym kościołem, niemającym analogii, tak na terenie Polski jak i Niemiec, gdzie najstarsze (zachowane) świątynie ryglowe są datowane na początek XVI wieku.

Oprócz historycznej konstrukcji ryglowej, z odsłoniętym od wnętrza szkieletem zachowała się oryginalna, XV-wieczna więźba dachowa typu storczykowego. Na uwagę zasługują ozdobnie opracowane zastarzały, które mają formy maswerków, a także elementy zabytkowego wyposażenia.

Obiekt ten powinien stanowić wizytówkę gminy Darłowo - jako szczególny produkt markowy, unikat na skalę europejską.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

4.3.4. KAPLICZKI I KRZYŻE PRZYDROŻNE

Kapliczki oraz krzyże (przydrożne i kościelne) stanowią autentyczny przejaw ludowej religijności polskiego krajobrazu, a na obszarze Pomorza Zachodniego były i są elementem budowania tożsamości narodowej i religijnej po 1945 roku, po niemal całkowitej wymianie ludności, w obliczu zmian geopolitycznych. Na terenach należących do 1945 roku do Niemiec kapliczek nie było w ogóle. W protestantyzmie nieuznającym kultu maryjnego ani kultu świętych z tego typu obiektami (kapliczkami) praktycznie nie spotykamy się. Protestanci odrzucają te elementy wiary, które wg nich nie znajdują odzwierciedlenia w Piśmie Świętym.

W tradycji polskiej stanowią one akcenty architektoniczne, wkomponowane w historyczny krajobraz kulturowy, „oswajające” zastane dziedzictwo poprzednich pokoleń i narodów. Z perspektywy czasu można stwierdzić, że obiekty te są materialnym dowodem adaptacji i integracji lokalnych społeczności na terenach tzw. Ziemi Zachodnich, wymagającymi włączenia w nurt badań naukowych i dokumentacyjnych. Na terenie gminy Darłowo mamy także liczne przykłady tej tzw. małej architektury sakralnej, powstałej po 1945 r., z czego 5 kapliczek znajduje się w **wiez/gez** (Głęznówko, Kowalewice, Stary Jarosław, Zakrzewo, Borzyszkowo).

4.3.5. CMENTARZE HISTORYCZNE

Historyczne świątynie zawsze były otoczone nekropoliami; chociaż dzisiaj niejednokrotnie brak jakichkolwiek śladów sepulkralnych, to należy pamiętać o tym fakcie przy podejmowaniu jakichkolwiek prac budowlanych w otoczeniu świątyni (wszystkie tego typu działania wymagają uzgodnień z WKZ). Od połowy XIX wieku z przyczyn sanitarnych cmentarze wiejskie zaczęto lokować poza zwartą zabudową wsi. Dzisiaj często czytelny pozostaje podział na część historyczną – poewangelicką (zieleni wysoka, resztki nagrobków) i współczesną pełniącą rolę cmentarzy komunalnych (np. Słowino). Na terenie gminy w **wes/gez** ujętych jest 16 cmentarzy przykościelnych, parafialnych (w tym z upamiętnieniami poległych podczas I wojny światowej) oraz cmentarz choleryczny w Żukowie Morskim. W rejestrze zabytków wpisany jest cmentarz żydowski w Rusku oraz cmentarze otaczające rejestrowe kościoły (Krupy, Słowino, Kowalewice, Bukowo Morskie, Barzowice). Na szczególną uwagę zasługują lapidaria powstające z inicjatywy obecnych i byłych mieszkańców ziemi darłowskiej np. w: Bukowie Morskim, Cisowie, Dobiesławiu, Słownie.

Słowino

4.3.6. ZESPOŁY DWORSKO-FOLWARCZNE

Ta kategoria historycznej zabudowy – z uwagi na uwarunkowania historyczne – jest najskromniej reprezentowana na terenie gminy Darłowo. Możemy mówić jedynie o pozostałościach po niewielkich zespołach folwarcznych w Boryszewie (z parkiem naturalistycznym), Bukowie Morskim, Pęciszewku i Palczewicach (park wpisany do rejestru zabytków).

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

Pęciszewko - park

Zarówno rządówki jak i elementy historycznych kolonii mieszkalnych robotników folwarcznych to dzisiaj obiekty silnie przekształcone, zdewaloryzowane.

Na terenie gminy Darłowo brak przykładów architektury rezydencjonalnej.

4.3.7. PRZEMYSŁ / TECHNIKA

Na terenie gminy Darłowo ta kategoria zabytków reprezentowana jest stosunkowo skromnie. W większości są to obiekty związane z koleją (wzniesione z cegły ceramicznej na przełomie XIX i XX wieku); stacje, budynki gospodarcze, ramy np. w: Nowym Jarosławiu, Sińczycy, Starym Jarosławiu, Wiekowie.

Dwa mosty: betonowy w Porzeczcu i dwuprzęsłowy na Wieprzy w Zakrzewie. Pozostałości zagrody młyńskiej (wiatrak typu holender) w Jeżyczkach; kuźnia w Krupach. W Słownie zachowały się historyczne zabudowania fabryki wędlin i konserw (dom mieszkalny, budynek produkcyjny i wozownia) z początku XX wieku.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

Zakrzewo

4.3.8. OBIEKTY UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ

Obiekty te to najczęściej szkoły (11) i świetlice wiejskie wzniesione lub rozbudowane - w większości - na początku XX wieku, część z nich z zabudowaniami gospodarczymi. Większość tych obiektów zastała w ostatnich latach zmodernizowana lub utraciła pierwotną funkcję (szkoły w większości są domami mieszkalnymi).

Zachowały się m.in. w: Bobolinie, Cisowie, Dobiesławiu, Kopnicy, Wiekowie, Gleźnowie.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

4.4. ZAGROŻENIA KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

Gmina Darłowo to obszar wyjątkowy i cenny na mapie województwa zachodnio-pomorskiego. Główne **zagrożenia wiejskiego krajobrazu kulturowego** są związane z następującymi czynnikami zaistniałymi po 1945 roku:

- ❑ znacznymi ubytkami zabudowy w obrębie pierwotnych układów ruralistycznych; liczne nowe nawarstwienia, szczególnie w ostatnim dziesięcioleciu (dotyczy wszystkich jednostek osadniczych gminy)
- ❑ pojedynczych ubytków zagród w obrębie wsi chłopskich i kolonii (dotyczy to wszystkich jednostek osadniczych na terenie gminy Darłowo)
- ❑ znacznych ubytków najstarszych obiektów mieszkalnych i gospodarczych, wzniesionych w rodzimej technice ryglowej (chałupy XVIII-wieczne i z 1 poł. XIX wieku, np. w Słownie, Krupach, Domasławicach, budynki, bramne, inwentarskie, stodoły, piekarniki itp.)
- ❑ zastępowanie tradycyjnych elementów tzw. małej architektury wyrobami prefa-brykowanymi (np. betonowe ogrodzenia)
- ❑ zastępowanie tradycyjnego otoczenia zagród – ogrody i warzywniki – projektami o charakterze miejskim z egzotycznymi, formowanymi roślinami
- ❑ dewaloryzującymi modernizacjami historycznej zabudowy ryglowej: zewnątrz docieplenia, zaburzenie historycznej kompozycji elewacji, mimo rygorystycznych i precyzyjnych zapisów w m.p.z.p. Gminy Darłowo z 2005 roku:
  - nowe elementy kubaturowe (przybudówki) zaburzające historyczne bryły zabytkowej zabudowy; nowe pokrycia dachów;
  - stolarki okienne z PCV, co przy braku odpowiedniej wentylacji wnętrza powoduje zawilgocenie i zagrzybienie;

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

- brak funkcji dla obiektów związanych z koleją (stacje, budynki gospodarcze,), co skutkuje ich postępującą degradacją
- bogate dziedzictwo kulturowe na terenie gminy Darłowo winno znaleźć pełne odzwierciedlenie w gminnej ewidencji zabytków.

! Stopniowa (bez stosownych uzgodnień czy pozwoleń służb konserwatorskich) likwidacja konstrukcji ryglowych i zastępowanie nowymi materiałami.

5. OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY DARŁOWO USTANOWIONA PRAWNIE

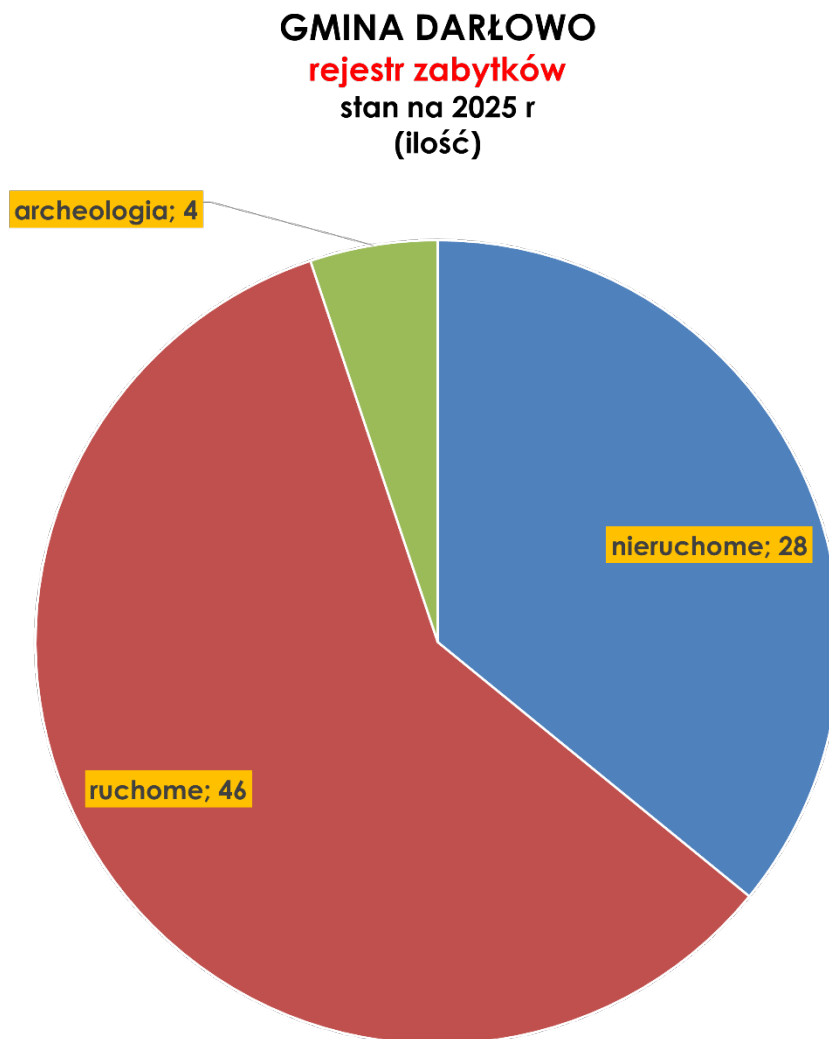
5.1. REJESTR ZABYTKÓW

Formy ochrony krajobrazu kulturowego i zabytków reguluje art. 7 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (wraz z późn. zmianami). Rejestr nie jest zbiorem zamkniętym. Wpisy dokonywane są na wniosek właściciela lub z urzędu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Skreślenie z rejestru zabytków leży w kompetencji MKDNIŚ.

W odniesieniu do obiektów wpisanych do rejestru zabytków wykonywanie wszelkich prac budowlanych (remontowanie, modernizacja, nadbudowa, rozbudowa, wymiana stolarki i pokrycia dachowego, prace ziemne, ogradzanie, podział działki, wycinka drzew i zmiana sposobu użytkowania) wymaga wydania decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, uzgodnionej z organem właściwym d/s ochrony zabytków (za wyjątkiem obszarów objętych mpzp), wydania decyzji o zezwoleniu na budowę po uzyskaniu zaleceń konserwatorskich tego organu i uzyskaniu przez wykonawcę pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prowadzenie prac konserwatorskich, robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE - wpisane do rejestru zabytków

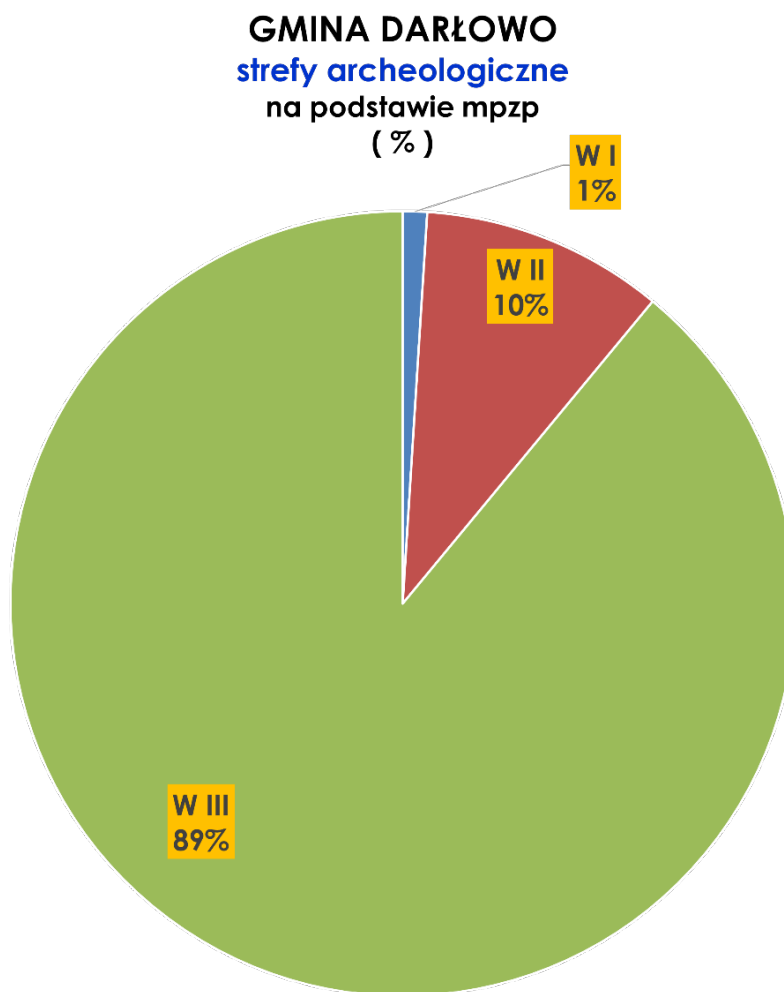
Na terenie gm. Darłowo zarejestrowano stanowiska archeologicznych od epoki kamienia do średniowiecza, w tym 5 w strefie WI – pełnej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej, z czego 4 wpisane do rejestru zabytków:

1. Dąbki - osada – wpis do rejestru zabytków
2. Dąbki – osada – strefa WI (grodzisko)
3. Kopań – grodzisko, ślad osadniczy - wpis do rejestru zabytków
4. Kopań – osada - wpis do rejestru zabytków
5. Porzecze – osada - wpis do rejestru zabytków

Dziedzictwo archeologiczne stanowi zasób w wojewódzkiej ewidencji zabytków i tym samym wchodzi w skład gminnej ewidencji zabytków.

Należy podkreślić, że ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest zbiorem zamkniętym, a nadchodzące lata mogą przynieść nowe odkrycia lub negatywną weryfikację obecnie zaewidencjonowanych stanowisk. W niniejszym Programie oparto się na stanie wiedzy z 2015 r., na podstawie kart Gminnej Ewidencji Zabytków, przyjętej Zarządzeniem Nr KW.0050.122.2018 Wójta Gminy Darłowo z dnia 25 października 2018 roku.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

Wykaz zabytków (stanowisk) archeologicznych załącznik nr 4**ZABYTKI NIERUCHOME - wpisane do rejestru zabytków**

W rejestrze zabytków nieruchomych wpisane są **28 obiektów i obszarów** (22 wpisy) z terenu gminy Darłowo - stan na dn. 20 grudnia 2025 r.

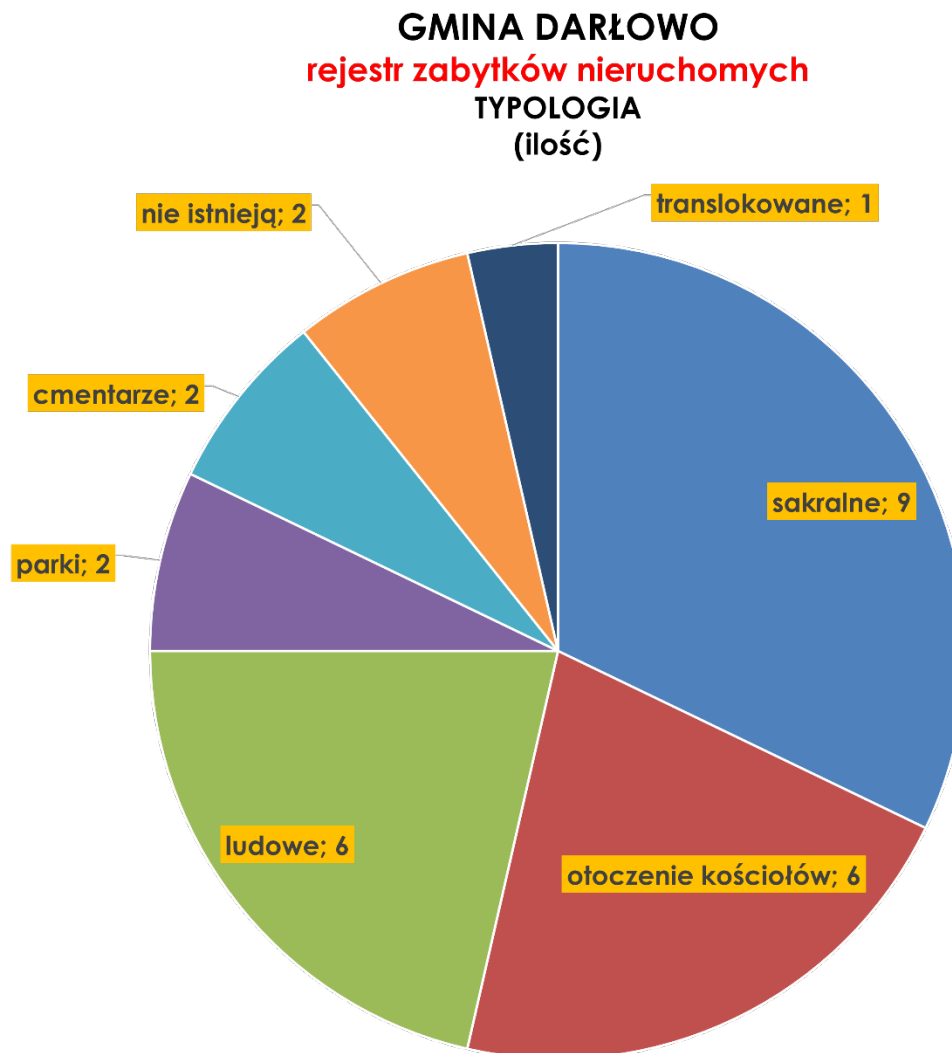
Obiekty wpisane do rejestru zabytków znajdują się w 14 miejscowościach: Barzowicach (2), Bukowie Morskim (3), Cisowie (2), Dąbkach (3), Dobiesławiu (2), Domasławicach (1), Jeżycach (1), Kowalewiczach (2), Krupach (4), Palczewicach (1), Rusku (1), Słownie (4), Starym Jarosławiu (1), Zagórzyn (1).

Są to zarówno zabytki pojedyncze (np. kościoły i chałupy), jak również obiekty występujące w obrębie zespołów wpisanych do rejestru (np. wielobudynkowe zagrody w Krupach, Słownie i Zagórzynie). Największą grupę zabytków stanowią obiekty sakralne oraz ludowe (chałupy i zagrody). Dominują budynki i obszary o XIX-wiecznej metryce oraz budowle średniowieczne (kościoły).

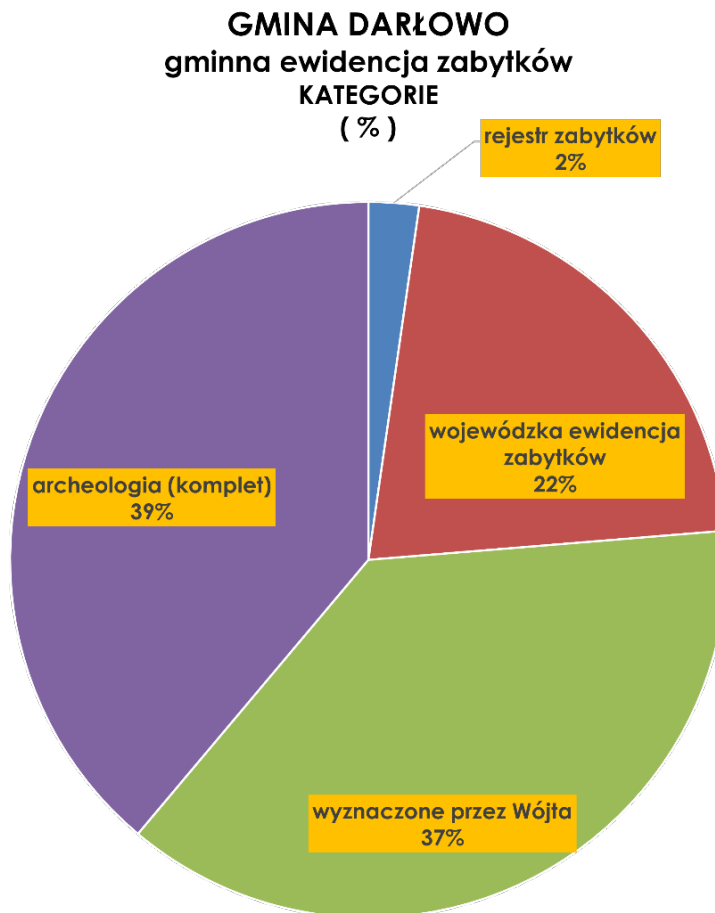
Uwaga!

W wykazie znajdują się także obiekty fizycznie nieistniejące (brak w terenie), lecz nie- wykreślone z rejestru (chałupy rybackie w Dąbkach, kościół w Domasławicach).

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

Wykaz zabytków nieruchomych - załącznik nr 1

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

ZABYTKI RUCHOME – opis ogółem

Na terenie Gminy Darłowo największa grupa zabytków ruchomych zachowała się w kościołach, które powstały w dwóch okresach, w XV-XVI wieku - jako budowle gotyckie i późnogotyckie oraz w 2 połowie XIX wieku - jako obiekty neostylowe. Wyposażenie tych obiektów tylko w części można wiązać z okresem ich powstania.

Z zabytków o proveniencji średniowiecznej wyróżnia się kilka obiektów, w tym: stanowiąca fragment stali gotycka ścianka szczytowa z kościoła w Dobiesławiu, grupa Ukrzyżowania z kościoła w Krupach, gotycka szafka ścienna, a głównie jej drzwiczki, w kościele w Barzowicach, czy też płyta nagrobna w Bukowie Morskim. Ciekawy zespół obiektów stanowią także średniowieczne krypty.

Zasadnicze znaczenie dla ukształtowania się wystroju wnętrz starszej grupy kościołów z terenu gminy Darłowo miał XVII wiek. Powstały wtedy zwarte zespoły wystroju wnętrz, w których skład wchodziły ołtarze, ambony, empory, ławy wraz z przedpiersiami, głównie barokowe, nawiązujące jednak w części jeszcze do form renesansowych, zazwyczaj bogato rzeźbione i polichromowane. W większym lub mniejszym stopniu elementy takiego wystroju zachowały się w Bukowie Morskim, Cisowie, Krupach i Starym Jarosławiu.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

Kościół powstał w 2 połowie XIX wieku posiadając wystrój z okresu swego powstania. W jego skład wchodziły: ołtarz, ambona, chrzcielnica, empory, prospekt organowy wraz z instrumentem. Wykonywane były zazwyczaj w kolorze materiału, czyli drewna, często z niewielkimi podmalówkami. Tego rodzaju elementy pojawiały się także w starszych kościołach, w miejscu zlikwidowanego starszego wystroju. Ciekawym przykładem wtórnego, dla czasu powstania obiektu, elementem wystroju jest neobarokowy polichromowany strop w kościele w Starym Jarosławiu.

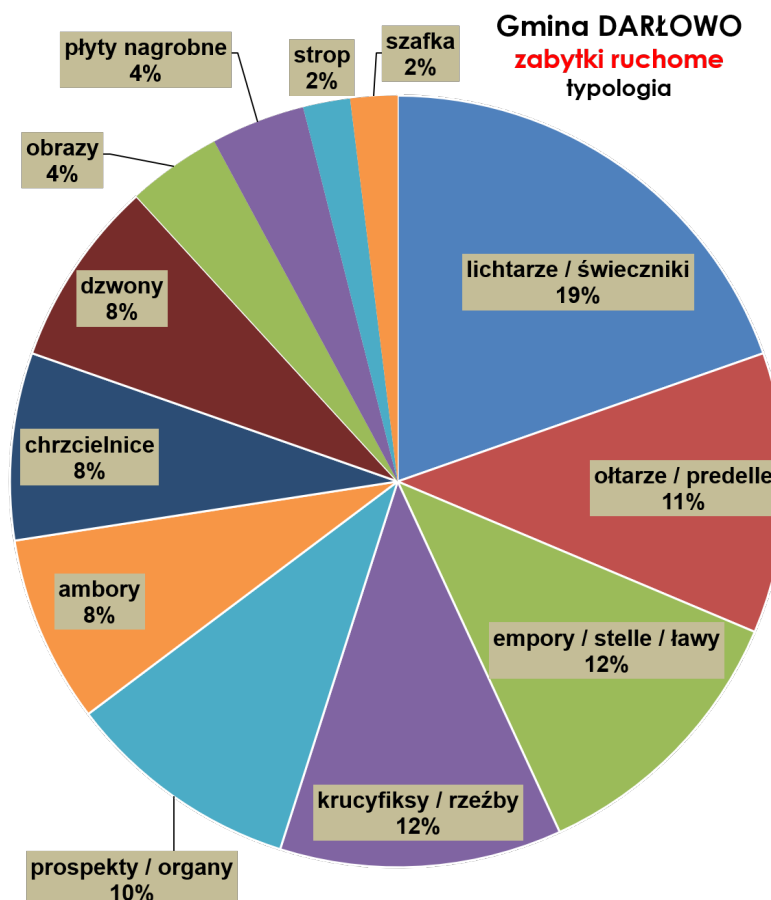
W kościołach Gminy Darłowo zachował się zespół dzwonów od późno-gotyckiego dzwonu w Krupach, przez XVII-wieczne dzwony w Barzowicach, po występujące w naj-większej ilości dzwony XIX i XX-wieczne.

Zabytkami, często o znacznej wartości artystycznej, są obiekty stanowiące wyposażenie kościołów takie jak świeczniki, lichtarze, monstrancje, krucyfiksy i krzyże ołtarzowe, naczynia liturgiczne, meble itp. Świadectwem wysokiego poziomu rzemiosła jest stolarka drzewiowa z takimi elementami jak zawiasy, zamki, okucia, wykładki i klamki. Tego typu elementy zachowały się także w obiektach świeckich (chłopskiej), ale przedstawiają mniejszą wartość artystyczną.

Rejestr zabytków ruchomych z terenu Gminy Darłowo jest dostępny w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Szczecinie - Delegatura w Koszalinie. W większości są to elementy wyposażenia kościołów (ołtarze, chrzcielnice, kripelnice, świeczniki, ławki, empory, stropy, prospekty organowe). Obecnie w rejestrze zabytków nieruchomych jest 46 obiektów, w ramach 11 wpisów, dotyczących 7 kościołów.

Do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, ale na wniosek właściciela tego zabytku. WKZ może wpisać z urzędu zabytek ruchomy do rejestru, jeśli istnieje uzasadniona obawa zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywozu za granicę.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

5.2. WOJEWÓDZKA EWIDENCJA ZABYTKÓW

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2010 roku w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Szczecinie opracował „wykaz zabytków nieruchomych z terenu Gminy Darłowo ujętych w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków”¹². Na podstawie tego wykazu Gmina Darłowa włączyła te obiekty – po weryfikacji terenowej i merytorycznej - do Gminnej Ewidencji Zabytków, przyjętej Zarządzeniem Nr KW.0050.122.2018 Wójta Gminy Darłowo z dn. 25 października 2018 roku.

Wojewódzka Ewidencja Zabytków Gminy Darłowo obejmuje aktualnie **264** pozycje (adresy) zabytki nieruchome, co nie jest tożsame z ilością obiektów.

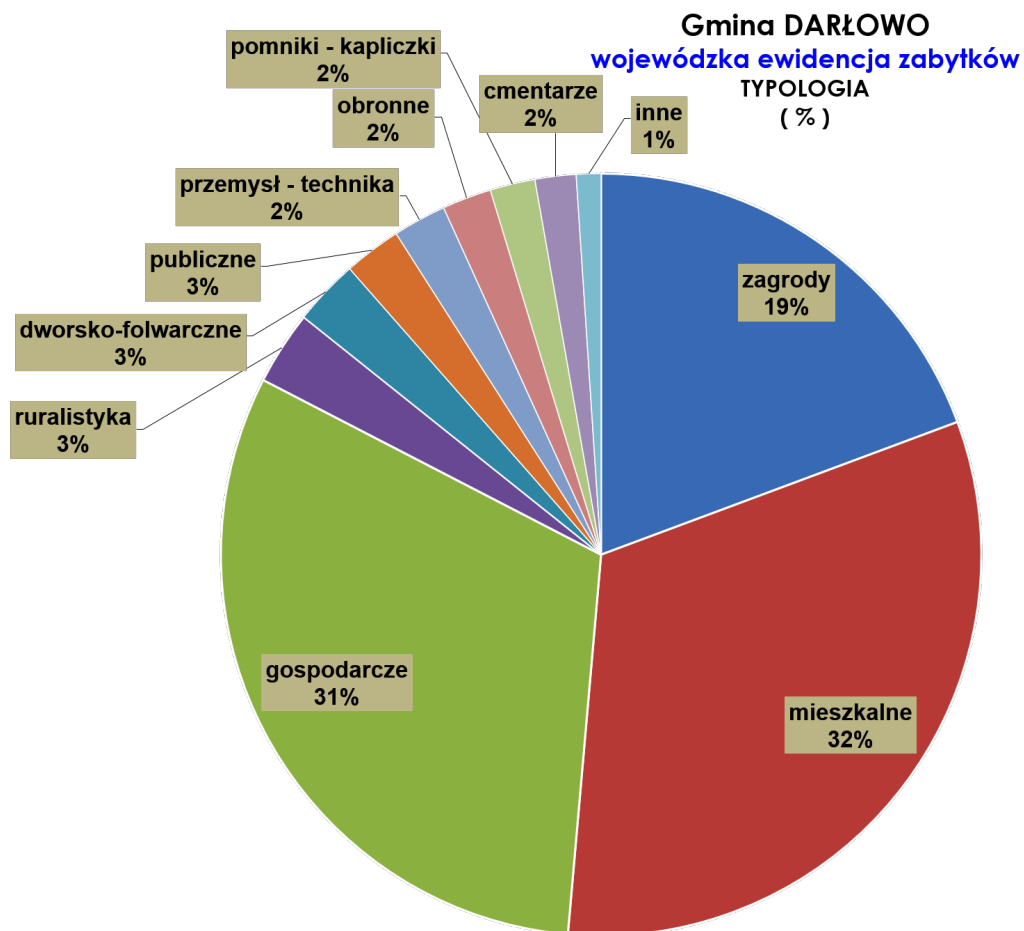
W **WEZ** dominują trzy kategorie obiektów, tj. zagrody, domy (chałupy) i budynki gospodarcze. Inne typy zabytków w tej kategorii to: układy ruralistyczne, zespoły dworsko-folwarczne, budynki publiczne, przemysłowe, kapliczki i cmentarze.

W **WEZ** znajdują się także **475** stanowisk archeologicznych.

Wykaz zabytków ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków - załącznik nr 3

¹² Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego 1) z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków (...) nie dotyczy GEZ uchwalonych przed wejściem w życie tym ww. rozporządzenia.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

5.3. INNE

Na terenie Gminy Darłowo nie występują obiekty uznane przez Prezydenta RP za **Pomnik Historii**.

Na obszarze gminy nie powołano **Parku Kulturowego**.

6. POLITYKA W ZAKRESIE OPIEKI I OCHRONY NAD ZABYTKAMI W ŚWIETLE DZIAŁAŃ GMINY DARŁOWO

6.1. STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY DARŁOWO, zwane dalej „SUIKZP 2022”

(Uchwała Nr LIII/536/2022 Rady Gminy Darłowo z dnia 15 lipca 2022 r. w sprawie zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Darłowo przyjętego uchwałą nr XXXVII/503/2010 z dn. 10.11.2010 r.)

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego jest podstawowym dokumentem planistycznym określającym politykę przestrzenną gminy. Studium uwarunkowań nie jest wprawdzie aktem prawa miejscowego, jednak wprowadzenie przyjętych w nim zapisów do obiegu prawnego następuje poprzez ustalenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obowiązuje reguła zgodności zasad zagospodarowania i zabudowy przyjętych w miejscowym planie z kierunkami wytyczonymi w studium.

Ustalenia studium są wiążące dla organów gminy przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Należy jednak podkreślić, że w związku z reformą planowania przestrzennego w Polsce Studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego obowiązują do dnia 30 czerwca 2026 roku

Jednym z podstawowych celów polityki przestrzennej jest zachowanie dziedzictwa kulturowego, jako świadectwa nawastrzeń kulturowych i historycznych, utrzymanie i wyeksponowanie zachowanych zasobów i struktury oraz świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego.

W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, a także w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
- innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
- parków kulturowych.

W studium ustala się również, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których mają obowiązywać określone ustaleniami planów miejscowych ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

W „SUIKZP 2022” wykazano, że na obszarze gminy Darłowo występuje osiemnaście obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa zachodniopomorskiego oraz 431 obiektów i obszarów ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków, wśród których znajduje się m.in. 16 układów ruralistycznych oraz 4 cmentarze.

Gminna Ewidencja Zabytków gminy Darłowo została przyjęta zarządzeniem nr KW.0050.122.2018. Wójta Gminy Darłowo z dnia 25 października 2018 roku (zmienionym zarządzeniem nr KW.0050.130.2019. Wójta Gminy Darłowo z dnia 10 października 2019 roku) zostały oznaczone 732 obiekty, ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków.

W rejestrze zabytków województwa zachodniopomorskiego oraz w wojewódzkiej ewidencji zabytków, w granicach gminy Darłowo, wpisane są obiekty obecnie już nieistniejące.

W „SUIKZP 2022” opisano obszary zabytkowe: strefy ochrony konserwatorskiej „A” i „B”, strefę ochrony krajobrazu kulturowego „K”, strefę ochrony ekspozycji „E”. Obszary te zostały wskazane i objęte ochroną na mocy ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

gminy Darłowo, uchwalonego uchwałą nr XXII/282/2005 Rady Gminy Darłowo z dnia 30 czerwca 2005 r.

Na terenie gminy Darłowo zarejestrowano stanowiska archeologiczne od epoki kamienia do średniowiecza, w tym 5 w strefie WI – pełnej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej, z czego 4 wpisane do rejestru zabytków.

6.2. MIEJSCOWY PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

(Uchwała NR XXII/282/2005 Rady Gminy Darłowo z dnia 30 czerwca 2005 r.) na całym obszarze Gminy Darłowo z wyłączeniem działek (...) **z późniejszymi zmianami**

Niniejszy GPOnZ 2026-30 oraz gminna ewidencja zabytków (ze zaktualizowanym zasobem obiektów wpisanych do rejestru zabytków, pozostających w wojewódzkiej ewidencji zabytków wraz z dziedzictwem archeologicznym) winny stanowić uzupełnienie dla zasobu kulturowego opisanego w m.p.z.p. Gminy Darłowo z 2005 r.

Gmina Darłowo uchwalając m.p.z.p. dla całego obszaru stworzyła prawną ochronę dla zasobu kulturowego objętego i wymienionego w tym akcie prawa miejscowego. Uchwalenie planu poprzedziło opracowanie *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego* zawierające szczegółową analizę stanu zachowania zabytków materialnych ich znaczenia dla gminy i całego województwa, ze szczególnym uwzględnieniem rodzimego budownictwa ryglowego.

Studium nie stanowi wprawdzie podstawy do wydawania decyzji o warunkach zabudowy/decyzji lokalizacji celu publicznego, jednak ustala uwarunkowania i kierunki, które powinny być uwzględniane przy realizacji inwestycji, jeżeli zagospodarowanie ma być realizowane na zasadach ładu przestrzennego i zrównoważonego rozwoju. Wobec ustawowego nakazu zgodności studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, to należy przyjąć, że warunki i kierunki określone w studium znalazły ustalenie w miejscowym planie.

Zapisy uchwalonego m.p.z.p. są niezwykle precyzyjne i szczegółowe, ich przestrzeganie winno gwarantować zachowanie dziedzictwa materialnego w doskonałym stanie.

Np. „**zabrania się wykonywania zewnętrznego ocieplania i osłaniania istniejących ścian w konstrukcji ryglowej**; nowa zabudowa mieszkalna i gospodarcza winna być realizowana w typie zabudowy regionalnej; w nowej zabudowie obowiązuje użycie w elewacji frontowej elementu w konstrukcji ryglowej”.

Odnosnie zabytków ujętych w ewidencji konserwatorskiej (ob. gminnej ewidencji zabytków) podlegają ochronie w zakresie:

- 1) ograniczenie zmiany gabarytów i wykonywania rozbudowy i nadbudowy, w mpzp uchwalonych po 2005 r. zapis ten otrzymał następujące brzmienie:
nakaz ochrony, zachowania lub odtworzenia cech historycznej zabudowy takich jak bryła, forma architektoniczna, kształt dachu, pokrycie dachu, kąt nachylenia głównych połaci dachu, dyspozycja ścian (rozmieszczenie otworów okiennych i drzwiowych, podziały architektoniczne elewacji), detal architektoniczny (w tym kształt, wielkość okien, podziały stolarki okiennej i drzwiowej, obramienia otworów okiennych i drzwiowych itp.)

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

- 2) zakaz ocieplania po stronie zewnętrznej budynków z elewacjami ryglowymi i z cegły licowej, z elewacjami posiadającymi wystrój sztukatorski, boniowanie, gzymsy i opaski, herby, napisy i inne formy detalu architektonicznego,
- 3) zakaz zamurowywania okien i wymiany stolarki okiennej na nową o innych wymiarach i bez nawiązania do dotychczasowych podziałów okien,
- 4) zakaz zamurowywania drzwi wejściowych i wymiany stolarki drzwi na nowe bez nawiązania do formy tradycyjnej,
- 5) zakaz tynkowania i malowania części elewacji budynku w sposób wyróżniający ją z całości budynku,
- 6) ograniczenie likwidacji wystroju, wybijania otworów bez nawiązania do kompozycji budynku i mocowania reklam zasłaniających wystrój,
- 7) w wypadku uzasadnionej konieczności likwidacji zabudowy historycznej (powstałej przed 1950 r.), niezależnie od stanu zachowania, właściciel zobowiązany jest po uzyskaniu zgody na rozbiórkę od organu ds. ochrony zabytków, wykonać inwentaryzację pomiarową i fotograficzną rozbieranego budynku i przekazać ją gminie oraz organowi ds. ochrony zabytków;
- w mpzp uchwalonych po 2005 r. zapis ten otrzymał następujące brzmienie:
dopuszcza się likwidację historycznej zabudowy wyłącznie w przypadku złego stanu technicznego budynku potwierdzonego opinią techniczną; właściciel zobowiązany jest po uzyskaniu zgody na rozbiórkę wykonać inwentaryzację pomiarową i fotograficzną rozbieranego budynku i przekazać ją gminie oraz organowi ds. ochrony zabytków.

Zapisy dotyczące utworzenia PK Krupy i PK Stary Jarosław nie zostały dotąd zrealizowane przez samorząd gminny.

Opracowana w latach 2015-2017 Gminna Ewidencja Zabytków (i przyjęta zarządzeniem Wójta Gminy Darłowo w 2018 r.) wskazała znaczny ubytek historycznej substancji budowlanej. Mimo uchwalonego prawa lokalnego, jakim jest m.p.z.p., właściciele nagminnie stosują docieplenia zewnętrzne, nadbudowy i prowadzą niekontrolowane rozbudowy obiektów ewidencyjnych.

Opracowane w 2022 roku studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego (przyjęte Uchwałą Nr LIII.536.2022 Rady Gminy Darłowo, z dnia 15 lipca 2022 roku) stanowi całkowitą i kompleksową aktualizację dotychczas obowiązującego Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Darłowo, uchwalonego Uchwałą Nr XXXVII/503/2010 Rady Gminy Darłowo z dnia 10 listopada 2010 roku.

W „Sprawozdaniu z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Darłowo na lata 2021-2025” zawarto tabelaryczny wykaz planów miejscowych przyjętych przez Radę Gminy Darłowo za lata 2022-2025. W okresie obowiązywania GPOnZ 2021-2025 wszczęto i zakończono 9 procedur sporządzania mpzp, z czego siedem planów obejmowało w swych granicach obszary, dla których określono zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków w zakresie wynikającym ze zidentyfikowanych potrzeb.

Wszelkie zmiany m.p.z.p. wymagają uzgodnień zewnętrznych – w wypadku ochrony i opieki nad zabytkami z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Szczecinie Delegatura w Koszalinie.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

6.3. STRATEGIA ROZWOJU GMINY DARŁOWO na lata 2015-2025

(Uchwała NR VII/145/2015 Rady Gminy Darłowo z dnia 29 grudnia 2015 r.)

Punktem odniesienia przy wyborze celów strategicznych dla gminy były podstawowe dokumenty unijne, w tym Strategia Lizbońska oraz obowiązujące i opracowywane dokumenty krajowe, takie jak projekt Narodowego planu rozwoju na lata 2014-2020 oraz projekt Narodowej strategii rozwoju regionalnego na lata 2014-2020.

Cel Strategiczny: **Poprawa i ochrona środowiska naturalnego oraz dziedzictwa kulturowego** - Gmina Darłowo miejscem chroniącym środowisko naturalne i dziedzictwo kulturowe oraz rozwijającym sferę kulturalną i gospodarkę turystyczną.

Wśród „zadań” zakłada m.in.:

- rewitalizację zabytków na terenie gminy,
- zagospodarowanie obszarów pałacowo-parkowych znajdujących się na terenach wiejskich,

Realizacja zadań określonych w Strategii przypada na okres programowania Unii Europejskiej i zawiera się w latach 2015 – 2025. Rezultaty i oddziaływania niektórych zadań, szczególnie tych rozpoczętych w latach 2024 – 2025 obejmą także następny okres programowania.

Prace nad nową Strategią rozwoju Gminy Darłowo na lata 2026 – 2035 zostały podjęte na mocy uchwały Nr XIV.99.2025 Rady Gminy Darłowo z dnia 17 lutego 2025 roku.

Prace nad sporządzeniem Strategii rozwoju Gminy Darłowo na lata 2026 – 2035 będą prowadzone w zakresie:

- diagnozy sytuacji Gminy w wymiarze społecznym, gospodarczym i środowiskowo-przestrzennym
- weryfikacji dotychczasowych celów i kierunków rozwoju Gminy,
- konsultacji społecznych

6.4. GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO na lata 2021-2025

(Uchwała NR XLI/412/2021 Rady Gminy Darłowo z dnia 29 października 2021 r.¹³)

Gmina Darłowo wypełniła ustawowy obowiązek uchwalając Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2021-2025.

W grudniu 2025 roku sporządzono **Sprawozdanie z realizacji** Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami lata 2021-2025, które oczekują na przyjęcie przez Rady Gminy Darłowo.

Opracowanie zawiera szczegółowy wykaz działań podjętych przez samorząd Gminy Darłowo stanowiących realizację „GPOnZ 2021-2025”.

Cel perspektywiczny 1**UTRZYMANIE I WYEKSPONOWANIE ZACHOWANYCH ZASOBÓW I STRUKTURY KRAJOBRAZU KULTUROWEGO****cel 1**

Budowa gminnego systemu ochrony i opieki nad zabytkami

¹³ DZU Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 16.11.2021 r. poz. 4869.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

- monitorowanie stanu Gminnej Ewidencji Zabytków i udostępnianie wykazów na stronie internetowej i siedzibie urzędu gminy
- aktualizację miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (w latach 2022-2025 uchwalono 7 mpzp, które dotyczyły obszarów zabytkowych)
- w strukturach UG Darłowo jest specjalista, który zgodnie z zakresem merytorycznym stanowiska zajmuje się sferą związaną z ochroną zabytków

cel 2

Budowa gminnego systemu ochrony wartości kulturowych i przyrodniczych

- „wioska cysterska” w Bukowie Morskim (2023), utworzona w przebudowanych obiektach popegeerowskich (pomieszczenie wystawiennicze z informacjami o zakonie cystersów - w postaci tablic, ilustracji i folderów)
- rewitalizacja parku podworskiego w miejscowości Pęciszewko (2023), ujętego w gminnej ewidencji zabytków
- przejście zabytkowego parku podworskiego w Palczewicach (2022) i opracowanie dokumentacji projektowej

Cel perspektywiczny 2**FUNKCJONOWANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W PROCESACH AKTYWIZACJI SPOŁECZNEJ I EKONOMICZNEJ****cel 1**

Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości, w ramach którego zrealizowano m.in. następujące zadania:

- wydawnictwa folderowe i informatory o Gminie Darłowo
- widokówki o cystersach w Bukowie Morskim
- promocja zachodniopomorskiego szlaków kulturowych (Szlak Świętego Jakuba i Szlak Cysterski)
- współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie aktywizacji turystycznej (Darłot – Gazeta Turystyczna)

cel 2

Stworzenie warunków finansowych i organizacyjnych do opieki nad dziedzictwem kulturowym:

- dotowanie prac konserwatorskich i restauratorskich przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków (uchwała Nr XXXVII/323/2013 Rady Gminy Darłowo z dnia 14 sierpnia 2013 roku w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane dotyczące zabytków.
- w latach 2021 - 2025 w ramach dotacji z budżetu gminy przyznano łącznie **1 426 178, 04 zł**
- w latach 2021-2025 pracownik merytoryczny Urzędu Gminy Darłowo każdorazowo udzielał informacji osobom zainteresowanym pozyskaniem dofinansowania na prace przy zabytkach

Cel perspektywiczny 3**POWSTANIE ŚWIADOMYCH WIĘZI LOKALNYCH SPOŁECZNOŚCI Z DZIEDZICTWEM KULTUROWYM I POTRZEBY JEGO ZACHOWANIA**

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

cel 1

Budowa świadomych więzi lokalnych społeczności z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania

Popularyzatorskie działania wizualne:

- w 2021 roku dwa obiekty z gminy Darłowo (kościół w Krupach i zagroda 17 w Sulimicach) zostały umieszczone na stronie internetowej pn.: „Wirtualny skansen przy drodze. Od Starego Krakowa do Nowego Warpna”, opracowanej przez Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie, w ramach projektu MKiDN „Kultura ludowa i tradycyjna 2021” (<https://skansenprzydrodze.pl>)
- w 2021 roku cyfrowy model kościoła w Krupach został umieszczony przez Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie na platformie Sketchfab

Bieżące uzupełnianie księgozbioru biblioteki o publikacje dotyczące historii i kultury Ziemi Darłowskiej i zabytków Pomorza Zachodniego i Środkowego.

cel 2

Promocja dziedzictwa kulturowego gminy

- wystawa prac lokalnych artystów w Sali Tradycji Regionalnej w Wiekowie (2021)
- praktyki studenckie w chałupie nr 26 w Krupach, prowadzone przez Uniwersytet im. Mikołaja Kopernika w Toruniu, Katedra Konserwatorstwa oraz przygotowanie „Dokumentacji z badań architektonicznych” (2023)
- coroczny „Festyn Cysterski” w Bukowie Morskim
- coroczny (X edycja w 2025 r.) Bieg Marchewkowy im. Andrzeja Żukowskiego w Słownie
- czytanie podań, legend, baśni o regionie, konkurs plastyczny udział brali uczniowie kl. V i VI ze SSP w Słownie – miejsce Sala Tradycji Regionalnej (EDD 2021)

Nie wszystkie zadania udało się zrealizować głównie z ograniczonych możliwości budżetowych samorządu Gminy Darłowo.

6.5. GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW (GEZ)

Gminna ewidencja zabytków prowadzona przez samorząd nie jest prawną formą ochrony zabytków. Jednak ze względu na wymóg uwzględniania zabytków ujętych w **GEZ** w studiach i planach zagospodarowania przestrzennego, a także na fakt, że znajdują się w niej obiekty tworzące zasadniczy krajobraz kulturowy gminy, należy podkreślić jej znaczenie.

Ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw¹⁴ wzmacnia znaczenie **GEZ**. W art. 22 ust. 4 otrzymuje brzmienie: *Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy*¹⁵. Rozporządzenie z 2019 r.

¹⁴ Niniejszą ustawą zmienia się następujące ustawy: ustawę z dnia 17 czerwca 1960 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji z późniejszymi zmianami, ustawę z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane, ustawę z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

¹⁵ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego 1) z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków (...) nie dotyczy GEZ uchwalonych przed wejściem w życie tym w/w. rozporządzenia.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

wprowadza nowy wzór karty GEZ oraz określa sposób uzgodnienia (porozumienia) z WUOZ w odniesieniu do obiektów typowanych przez wójta, burmistrza, prezydenta do GEZ.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków

Nowelizacja (z 18 marca 2010 r.) ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, art. 3:

W ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. z 2006 r. Nr 156, poz. 118, z późn. zm.) w art. 39 ust. 3 otrzymuje brzmienie:

„W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków”.

Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów w **GEZ** jest obowiązek uzyskania akceptacji organu ochrony zabytków dla planowanych przy nich działaniach inwestycyjnych. Zgodnie z art. 53 ust. 4 pkt. 2 oraz art. 60 ust.1 ustawy z dnia 27 marca 2003 roku, o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2020, poz. 293, z późn. zm.), decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, a także decyzje o warunkach zabudowy wydaje się po uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w odniesieniu do obszarów i obiektów objętych formami ochrony zabytków, o których mowa, w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków¹⁶.

Należy zwrócić uwagę na obowiązującą od 15 listopada 2008 roku ustawę (z 03 października 2008 r.) o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, na mocy, której ochrona „obszarów o krajobrazie mającym znaczenie historyczne, kulturowe lub archeologiczne, zabytków i krajobrazu kulturowego, objęte istniejącą dokumentacją, w szczególności rejestrem lub ewidencją zabytków otrzymuje dodatkowe umocowanie prawne”.

W **GEZ** powinny być ujęte zabytki nieruchome istotne dla zachowania charakteru lokalnych krajobrazów. Jak wspomniano, zabytki te otrzymują formę ochrony prawnej także poprzez ustalenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Opracowanie **GEZ** powinno być zgodne z ustawowymi wymogami takimi jak: właściwy wzór karty i jego merytoryczna zawartość, wypełnienie jej zgodnie z instrukcją opracowaną przez Narodowy Instytut Dziedzictwa (obowiązująca od września 2019 r.) Oznacza to – dla wykonawcy – konieczność przeanalizowania dostępnych materiałów archiwalnych takich jak np. karty ewidencyjne w zasobie WUOZ, merytorycznego ich zweryfikowania jeśli występują w nich błędy (szczególnie, że część z nich powstała w l. 70-80. XX w.) oraz wizję lokalną w terenie i wykonanie fotografii.

Ma to swoje konsekwencje np. w konkursie Samorządu Województwa Zachodnio-pomorskiego, gdzie wymagana jest karta indywidualna dla każdego obiektu będącego w **GEZ**.

¹⁶ Na podstawie odpowiedzi MKiDN, w sprawie interpelacji poselskiej nr 13365, z dn. 1203.2013.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

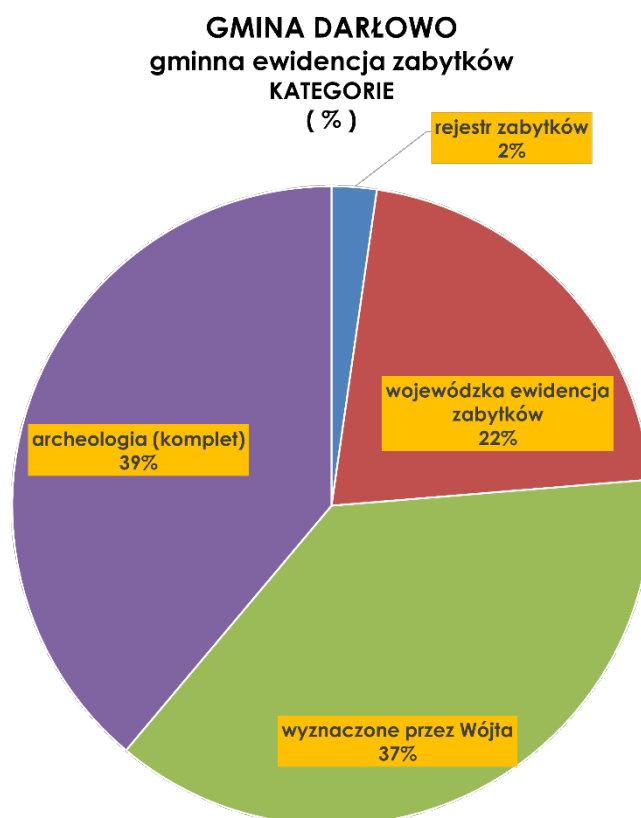
Gminna Ewidencja Zabytków dla gminy Darłowo została opracowana w latach 2015 – 2017, przyjęta na mocy Zarządzenia Nr KW.0050.122.2018 Wójta Gminy Darłowo z dnia 25 października 2018 roku.

Zasób zabytków, który został ujęty w **GEZ** stanowią obiekty wpisane do rejestru zabytków (23 nieruchome i 4 st. archeo), wojewódzkiej ewidencji zabytków (264 nieruchome i 479 st. archeo) oraz **461¹⁷ zabytków nieruchomych** wskazanych przez Wójta Gminy Darłowo i uzgodnionych z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

W **GEZ** dominują trzy kategorie obiektów, tj. zagrody, domy (chałupy) i budynki gospodarcze, a uzupełnieniem są pojedyncze obiekty z kategorii przemysł / technika oraz zabudowa o charakterze publicznym.

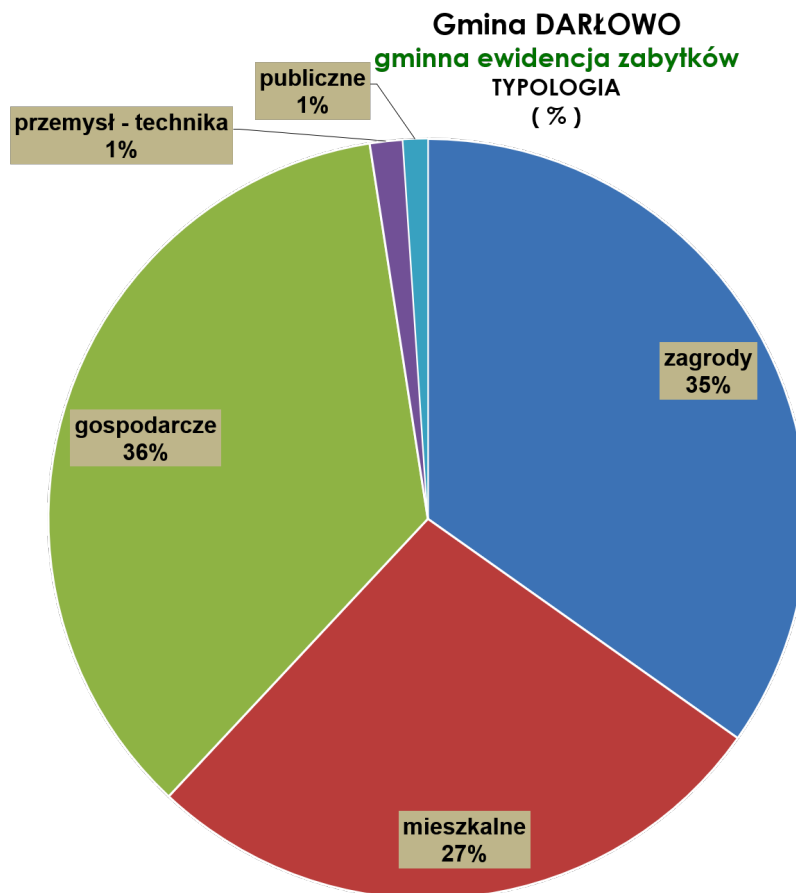
GEZ jest udostępniona na stronie Urzędu Gminy Darłowo oraz w siedzibie urzędu, jest na bieżąco aktualizowana, a także stanowi podstawę przy uwzględnianiu zmian **SUIKZP** i **m.p.z.p.**

Wykaz zabytków zaproponowanych przez Wójta do gminnej ewidencji zabytków - załącznik nr 3

¹⁷ Są to pozycje (adresy) zabytków nieruchomych, co nie jest tożsame z ilością obiektów.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

GEZ – wyznaczone przez Wójta

6.6. DOFINANSOWANIA REMONTÓW ZABYTKÓW Z BUDŻETU GMINY DARŁOWO

To zadanie Gmina Darłowo realizowała dofinansowując remonty kościołów na podstawie uchwały Rady Gminy Nr XXXVII/323/2013 z dnia 14 sierpnia 2013 r. na prace restauratorskie i roboty budowlane dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków, a następnie na podstawie uchwały Nr LXXX.758.2024 z dnia 23 lutego 2024 roku w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków (Dz. Urz. Woj. Zachodniopomorskiego z 2024 r., poz.1452). W latach 2021-2025 udzielono 7 (siedem) dotacji na łączną kwotę **1 426 178,04 zł**, o zróżnicowanych dotacjach, od 15 000 zł (dokumentacja projektowa kościoła w Krupach) do 978 465 zł (remont kościoła w Kowalewicach).

Zasadnym wydaje się rozważenie możliwości przez samorząd Gminy Darłowo dofinansowywania prac przy zabytkach ujętych w gminnej ewidencji zabytków, co pozwoliłoby na zachowanie różnorodności materialnego dziedzictwa kulturowego.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

6.6. INNE DZIAŁANIA GMINY

Uchwałą Rady Gminy Darłowo NR XVIII/243/2004 z dnia 22 grudnia 2004 roku. powołano Gminną Bibliotekę w Domasławicach - jako samorządową instytucję kultury. Wśród licznych zadań wyróżnia się coroczny udział Gminnej Biblioteki w Zachodniopomorskich / Europejskich Dniach Dziedzictwa.

Sieć świetlic wiejskich (m.in. w Jeżycach, Bobolinie, Palczewicach, Kowalewicach, Cisowie, Zakrzewie) pełni rolę swoistych wiejskich centrów kultury.

Gmina Darłowo jest członkiem Środkowopomorskiej Grupy Działania i w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju realizowane są przedsięwzięcia i dotacje w ramach dwóch programów:

- a) Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 (PS WPR 2023-2027)
- b) Fundusze Europejskie dla Pomorza Zachodniego 2021-2027 (FEPZ 2021-2027)

Środki finansowe pochodzące z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) w ramach programu PS WPR 2023-2027 skierowane zostaną na wsparcie rozwoju lokalnego w oparciu o nowoczesną infrastrukturę, przedsiębiorczość z jednoczesnym poszanowaniem warunków przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego oraz z zachowaniem szczególnej wrażliwości na wymiar społeczny rozwoju lokalnego (włączenie społeczne osób młodych, starszych, w niekorzystnej sytuacji).

Wsparcie to zostanie uzupełnione projektami finansowanymi z Europejskiego Funduszu Społecznego + (EFS+) w ramach programu FEPZ 2021-2027 ukierunkowanymi na wsparcie aktywizacyjne na rzecz rodzin, społeczności i osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz ich otoczenia, a także osób biernych zawodowo poprzez usługi integracji społecznej, edukacyjnej, zdrowotnej, zawodowej, o charakterze środowiskowym integrującym środowiska lokalne.

7. OCENA STANU ZACHOWANIA I FUNKCJONOWANIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY DARŁOWO

Analiza stanu zachowania i funkcjonowania w obiegu społecznym poszczególnych elementów dziedzictwa kulturowego Gminy Darłowo pozwala na zestawienie zjawisk pozytywnych i negatywnych oraz wskazanie perspektyw.

7.1. MOCNE STRONY

- Cenny i zróżnicowany zasób dziedzictwa kulturowego o walorach lokalnych i ponadlokalnych (w tym obiekty wpisane do rejestru zabytków), **OKK „Kraina w kratę, OKK „Dolina Grabowej”, OKK „Pas nadmorski”**
- bogate dziedzictwo archeologiczne
- zachowane historyczne układy ruralistyczne w tym średniowieczne (XIII-XIV wieczne)
- zróżnicowana pod względem chronologicznym i typologicznym architektura sakralna z unikatowym XIV wiecznym kościołem w Krupach
- dziedzictwo Cystersów
- zabudowa zagrodowa (chłopska) XVIII-XIX-XX-wieczna wzniesiona w rodzimej technice ryglowej
- historyczne nekropolie, mała architektura sakralna, lapidaria
- dziedzictwo wybitnego artysty ziemi darłowskiej i sławieńskiej Wilhelma Grossa (lapidarium w Słownie)
- działalność Gminnej Biblioteki Publicznej w Domasławicach (samorządowa instytucja kultury) i świetlic wiejskich
- m.p.z.p. uchwalony dla całej gminy Darłowo i na bieżąco aktualizowany
- opracowanie gminnej ewidencji zabytków (GEZ)
- uwzględnienie ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych uchwalonych przez Radę Gminy
- przynależność Gminy Darłowo do Środkowopomorskiej Grupy Działania

7.2. SŁABE STRONY

- trudności z kontrolą realizacji zapisów m.p.z.p.
- nie powołano Parków Kulturowych w Krupach i Starym Jarosławiu
- liczba farm wiatrowych negatywnie wpływająca na stan krajobrazu kulturowego gminy
- zły lub pogarszający się stan techniczny większości tradycyjnej, historycznej zabudowy wiejskiej w konstrukcji ryglowej oraz murowanej
- dewaloryzujące remonty przy użyciu niewłaściwych materiałów (np. panele zewnętrzne lub styropian); niewłaściwe pokrycia dachowe, zniszczenia elementów historycznego wystroju elewacji; krzykliwa kolorystyka elewacji itp.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

- ilość zabytkowych obiektów na terenach Gminy Darłowo wpisanych do rejestru zabytków nie jest adekwatna do walorów zasobów dziedzictwa kulturowego
- brak stanowiska ds. ochrony dziedzictwa kulturowego w strukturze Urzędu Gminy
- konieczność stałego monitoringu i weryfikacji informacji o zabytkach i dziedzictwie kulturowych umieszczanych na stronie internetowej (np. dziejów sztandarowych zabytków Gminy; szlaków turystycznych)
- niewystarczające wykorzystanie historycznych obiektów w budowaniu zaplecza turystyczno-rekreacyjnego na terenie gminy
- brak wystarczającej promocji wyjątkowego dziedzictwa materialnego gminy (zabudowa chłopska XVIII-XIX-XX-wieczna) poprzez cykliczną konferencję popularno-naukową

7.3. PERSPEKTYWY

Gmina wiejska Darłowo charakteryzuje się bogatym i zróżnicowanym dziedzictwem kulturowym. Aby stworzyć prawidłowy system opieki nad owym zasobem można wskazać następujący tryb postępowania:

- ✓ wzbogacenie programów funkcjonujących świetlic wiejskich i tworzenie nowych; placówki te mogłyby jednocześnie pełnić rolę izb regionalnych (we współpracy z władzami samorządowymi i np. Muzeum Zamek Książąt Pomorskich w Darłowie, Muzeum w Koszalinie, Skansen w Swołowie)
- ✓ rozwijanie współpracy z instytucjami kultury jak np. Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie, Narodowy Instytut Dziedzictwa OT w Szczecinie, w zakresie prowadzenia warsztatów edukacyjnych dla dzieci i młodzieży szkolnej oraz „wszechnicy” dla dorosłych
- ✓ propagowanie właściwej rewitalizacji zabytkowych zespołów budownictwa ryglowego w ścisłej współpracy ze służbami konserwatorskimi stanowić będzie realny przyczynek do zachowania i właściwego eksponowania historycznego dziedzictwa gminy
- ✓ możliwość wypracowania współpracy w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego i opieki nad nim poprzez zawieranie partnerstwa publiczno-publicznego i (lub) publiczno-prywatnego
- ✓ zwiększenie roli gospodarstw agroturystycznych (w historycznych zagrodach) i rolnictwa ekologicznego, co wiąże się bezpośrednio z ochroną i propagowaniem dziedzictwa kulinarnego (stanowiącego element dziedzictwa niematerialnego)
- ✓ zachowanie i rewaloryzacja historycznych układów wiejskich poprzez realizację zapisów w uchwalonym miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego zasad: utrzymania / uczytelnienia historycznego układu komunikacyjnego, ulic i placów, ich przekrojów, nawierzchni, historycznych linii rozgraniczających i linii zabudowy, utrzymanie historycznych podziałów parcelacyjnych, zasad lokalizacji zabudowy w obrębie działki, skali i architektury zabudowy
- ✓ „Rozwój edukacyjnej i integracyjnej funkcji turystyki w Regionie” w ramach działania - Edukacja dzieci i młodzieży wokół walorów turystycznych Regionu.
- ✓ współdziałanie z organizacjami pozarządowymi (stowarzyszenia, fundacje) stanowi niewątpliwą szansę na promowanie walorów zabytkowych gminy

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

- ✓ powstanie zintegrowanego systemu zarządzania i monitoringu zagospodarowania (m.in. na cele turystyczne) środowiska naturalnego i kulturowego.
- ✓ zagospodarowanie turystyczne dostosowanego do walorów środowiska przyrodniczo-kulturowego, służące rozwojowi i promocji wybranych obszarów w gminie
- ✓ utworzenie nowych szlaków turystycznych np. szlak ryglowych zagród, szlak kościołów gminy Darłowo
- ✓ Zwiększenie nakładów finansowych na wydawnictwa dotyczące historii i jej świadectw na terenie Gminy w tym opracowania monograficzne; stanowiące pomoc merytoryczną dla szkół (wiedza o regionie)
- ✓ powstanie społeczeństwa świadomego historii Pomorza Zachodniego, ziemi darłowskiej, akceptującego i szanującego dziedzictwo kulturowe, aktywnie włączającego się w działania promujące ochronę dziedzictwa kulturowego o zasięgu ponadregionalnym np. obchodzone corocznie od sierpnia do października Zachodniopomorskie Dni Dziedzictwa z elementami Europejskich Dni Dziedzictwa.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

8. CELE I ZADANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO**8.1. CELE PERSPEKTYWICZNE**

Przegląd zasobów dziedzictwa kulturowego oraz zdiagnozowanie stanu zachowania zabytków, przeprowadzone na wstępnym etapie prac nad Programem Opieki nad Zabytkami stanowią podstawę formułowania celów i zadań. Ich realizacja powinna doprowadzić do stworzenia wizerunku **Gminy Darłowo** atrakcyjnej dzięki walorom kulturowym na równi z walorami przyrodniczymi, z potencjałem obszarów do rewitalizacji i obiektów do zagospodarowania.

Niżej wskazano cele perspektywiczne, dalekosiężne, służące osiągnięciu finalnych efektów w trzech podstawowych dziedzinach:

- poprawie stanu dziedzictwa kulturowego (**cel 1**),
- funkcjonowaniu zabytków w procesach aktywizacji ekonomicznej i społecznej oraz budowie atrakcyjności i konkurencyjności (**cel 2**),
- społeczeństwa świadomego walorów historycznych krajobrazów i potrzeby zachowania dziedzictwa kulturowego (**cel 3**).

Osiągnięcie tych celów wymaga wieloletnich, zintegrowanych działań skutkujących zmianami zarówno w sferze materialnej (dotyczącej stanu i zagospodarowania zabytków), jak i mentalnej (zmiany stosunku do zabytku, dobra uznawanego często za kłopotliwe i niezwykle kosztowne w utrzymaniu).

Określone niżej cele należy traktować jako równorzędne. Poprawa stanu dziedzictwa kulturowego nie będzie możliwa bez powstania świadomej potrzeby jego zachowania oraz działań związanych z użytkowaniem zabytków w sposób odpowiedni dla ich walorów. Suma działań powinna powodować aktywizację społeczną, ekonomiczną i podniesienie atrakcyjności regionu.

Cel perspektywiczny 1 – Utrzymanie i wyeksponowanie zachowanych zasobów i struktury krajobrazu kulturowego.

Osiągnięcie tego celu możliwe jest poprzez:

- uwzględnianie problemów ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w dokumentach strategicznych gminy;
- zintegrowanie ochrony krajobrazu kulturowego z ochroną przyrody i równowagi ekologicznej;
- określenie obszarów wartościowych pod względem krajobrazowym (kulturowym i przyrodniczym) i określenie wytycznych do ich zabudowy i zagospodarowania oraz wskazanie najcenniejszych obszarów do zachowania poprzez wyłączenia z lokalizacji inwestycji o negatywnym wpływie na krajobraz (z uwzględnieniem wytycznych w planie zagospodarowania przestrzennego województwa zachodnio-pomorskiego);
- poprawę stanu technicznego zachowania zabytków, poprzez budżet własny Gminy oraz pozyskiwane środki zewnętrzne;
- rewitalizację obszarów niedoinwestowanych, wymagających szczególnej opieki (dziedzictwo archeologiczne, zieleń komponowana – parki, nekropolie);
- budowę zintegrowanego systemu informacji, monitoringu stanu i zarządzania zasobami dziedzictwa kulturowego;

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

- współpracę czynników społecznych (społeczni opiekunowie zabytków, organizacje pozarządowe, stowarzyszenia, fundacje), samorządowych i rządowych w sprawach dotyczących ochrony krajobrazu kulturowego i naturalnego;

Cel perspektywiczny 2 - Funkcjonowanie dziedzictwa kulturowego w procesach aktywizacji społecznej i ekonomicznej oraz budowie wizerunku Gminy

Osiągnięcie tego celu wymaga:

- tworzenia warunków finansowych i organizacyjnych służących zaangażowaniu dziedzictwa kulturowego w aktywizację ekonomiczną i społeczną;
- stworzenia zintegrowanego systemu informacji o finansowaniu ochrony i opieki nad zabytkami, możliwościach pozyskania dotacji ze środków unijnych, państwowych, wojewódzkich, powiatowych, miejskich oraz prawidłowego przygotowania wniosków;
- racjonalnego wykorzystania środków z funduszy unijnych, rządowych, samorządowych, prywatnych na projekty mające za zadanie poprawę kondycji zabytków (konserwację) oraz rewitalizację, aktywizację społeczną i ekonomiczną w oparciu o obiekty i obszary zabytkowe;
- zagospodarowania zabytkowych (nie tylko wpisanych do rejestru zabytków) budowli na cele kulturalne, turystyczne i inne przy pomocy funduszy prywatnych, gminnych, państwowych i europejskich;
- budowy i promocji produktów turystycznych w oparciu o dziedzictwo kulturowe i zabytki;
- budowy profesjonalnego systemu informacji turystycznej, w tym ponadgminnej.

Cel perspektywiczny 3 - budowa świadomych więzi społecznych z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania

Osiągnięcie celu poprzez:

- organizację wydarzeń kulturalnych, konferencji naukowych, popularno-naukowych pogłębiających wiedzę o dziedzictwie kulturowym, kierowanych do różnych środowisk;
- wykreowanie wiodącego wydarzenia kulturalnego związanego z dziedzictwem kulturowym integrującego różne środowiska
- wspieranie inicjatyw lokalnych i organizacji pozarządowych działających na rzecz popularyzacji wiedzy o zabytkach oraz opieki i ochrony nad zabytkami;
- włączenie problematyki dziedzictwa kulturowego do programów szkolnych, upowszechnianie edukacji nt. historii i dziedzictwa kulturowego, wykorzystanie zabytków gminy w nauczaniu dziejów architektury i budownictwa, archeologii (np. lekcje muzealne, biblioteczne);

8.2. CELE PERSPEKTYWICZNE - CELE OPERACYJNE - ZADANIA

Propozycje zadań do realizacji w lata 2026 - 2030
na mocy uchwały Rady Gminy w Darłowie

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

CEL PERSPEKTYWICZNY 1.**UTRZYMANIE I WYEKSPONOWANIE ZACHOWANYCH ZASOBÓW I STRUKTURY KRAJOBRAZU KULTUROWEGO**

Cele operacyjne	Zadania	Propozycja działań do realizacji w latach 2026-2030 na mocy uchwały Rady Gminy Darłowo
1. Budowa gminnego systemu ochrony i opieki nad zabytkami oraz kształtowania krajobrazu kulturowego	Prowadzenie i aktualizacja gminnej ewidencji zabytków.	1. Prowadzenie i aktualizacja gminnej ewidencji zabytków. 2. Udostępnienie GEZ na stronie www. Urzędu Gminy i powiązanie z systemem geoprzestrzennym.
	Opracowanie planu ogólnego gminy Darłowo	Opracowanie planu ogólnego z uwzględnieniem wymogów uoosionz 2003, gminnej ewidencji zabytków i obowiązujących zapisów mpzp.
	Aktualizacje m.p.z.p. w uzgodnieniu z WKZ.	Działania bieżące.
	Utrzymanie (i doskonalenie) poziomu wiedzy o zasadach, formach, metodach opieki nad zabytkami i ochrony zabytków.	Organizacja i udział w szkoleniach związanych z ochroną zabytków i opieką nad nimi (teoria i praktyka), w tym współpraca z partnerami zewnętrznymi (BDZ, NID).
2. Budowa zintegrowanego systemu ochrony wartości kulturowych i przyrodniczych	Budowa szlaków krajobrazowych – ekspozycja walorów kulturowych i przyrodniczych gminy.	Rozpoczęcie przygotowań merytorycznych nad budową szlaków np.: „Kościoły Gminy Darłowo” „Szlak ryglowych zagród Gminy Darłowo”
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	Realizacji zabudowy mieszkalnej i gospodarczej na terenach wiejskich dostosowanej do lokalnych form (zgodnie z uchwalonym m.p.z.p. Gminy Darłowo).	Zorganizowanie konkursu architektonicznego na formy zagospodarowania siedliska i jego zabudowy wzorowane na formach tradycyjnych (np. „Swojska zagroda”): - przeprowadzenie działań <i>public relations</i> promujących wyniki konkursu.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

	Promocja dobrych realizacji prac przy zabytkach i obiektach wpisanych do wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków.	Opracowanie regulaminu nagrody za opiekę nad zabytkami/ najlepszego użytkownika obiektu zabytkowego /wykonawcy prac przy zabytku/ w cyklach 4-letnich, stanowiących podsumowanie GPOnZ.
	Utworzenie skansenu kultury ludowej ziemi darłowskiej	1. Zakup chałupy saskiej w Krupach 2. Powołanie rady programowej 3. Opracowanie koncepcji i dokumentacji 4. Pozyskanie środków na kompleksowy remont i zagospodarowania zagrody
CEL PERSPEKTYWICZNY 2. FUNKCJONOWANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W PROCESACH AKTYWIZACJI SPOŁECZNEJ I EKONOMICZNEJ		
Cele operacyjne	Zadania	Proponowane zadania do realizacji w lata 2026 - 2030 na mocy uchwały Rady Gminy Darłowo
1. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości.	Rozbudowa systemu informacji turystycznej	1. Uzupełnienie istniejącego systemu informacji wizualnej - tablice informacyjne dotyczące historii i walorów zabytków według jednolitego wzoru. 2. Kontynuacja i rozbudowa publikacji i wydawnictw: - mapa samochodowa obszaru gminy z lokalizacją zabytkowych obiektów, - przewodniki po zabytkach gminy (nie tylko rejestrowych, także ewidencyjnych) 3. Podjęcie/kontynuacja współpracy z organizacjami turystycznym (PTTK, ZROT stowarzyszenia etc.) właścicielami zabytków, zabytkoznawcami, w zakresie budowy nowych szlaków tematycznych – kulturowych: <i>Proponowane powyższe mogą stanowić działanie o charakterze ponadgminnym (woj. zachodniopomorskie i pomorskie)</i>
	Współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie aktywizacji turystycznej i gospodarczej w oparciu o zabytki gminy	Współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie aktywizacji turystycznej i gospodarczej w oparciu o zabytki gminy.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

2. Stworzenie warunków finansowych i organizacyjnych do opieki nad dziedzictwem kulturowym	Podniesienie poziomu wiedzy społecznej o możliwościach pozyskania i efektywnego wykorzystaniu dotacji z różnych programów	Okazjonalne szkolenia dotyczące zasad pozyskiwania dotacji na prace remontowo-konserwatorskie, we współpracy z Biurem Dokumentacji Zabytków, Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków.
CEL PERSPEKTYWICZNY 3. POWSTANIE ŚWIADOMYCH WIĘZI LOKALNYCH SPOŁECZNOŚCI Z DZIEDZICTWEM KULTUROWYM I POTRZEBY JEGO ZACHOWANIA		
Cele operacyjne	Zadania	Propozycja działań do realizacji w latach 2026-2030 na mocy uchwały Rady Gminy Darłowo
1. Budowa świadomych więzi lokalnych społeczności z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania	Popularyzatorskie działania wizualne: organizowanie (w siedzibie gminy, świetlicach wiejskich, szkołach) wystaw, pokazów n.t. historii regionu, dawnego i dzisiejszego krajobrazu kulturowego, zabytków	Opracowanie i realizacja rocznych programów wystaw n. t. historii regionu, dawnego i dzisiejszego krajobrazu kulturowego, zabytków, poprzez wsparcie własnej instytucji kultury (Gminnej Biblioteki Publicznej w Domasławicach, organizacji pozarządowych, BDZ w Szczecinie, Muzeum w Darłowie, Koszalinie, Słupsku).
	Bieżące uzupełnianie księgozbioru biblioteki o publikacje n.t. historii ziemi darłowskiej i zabytków Pomorza Zachodniego i Środkowego.	Rozważenie możliwości zwiększenia środków z budżetu Gminy z przeznaczeniem na uzupełnianie księgozbioru bibliotek - wykorzystanie możliwości pozyskiwania wydawnictw przygotowanych <i>non profit</i> .
2. Promocja dziedzictwa kulturowego gminy	Promocja walorów kulturowych wsi darłowskich.	Przygotowanie do wydania serii np. regionalnych pocztówek (kościóły wiejskie, tradycyjne zagrody, ryglowe i murowane budownictwo, detal architektoniczny etc.).
	Ochrona i promocja niematerialnego dziedzictwa kulturowego w tym dziedzictwa po 1945 r.	1. Podjęcie lub kontynuacja wydarzeń tematycznych organizowanych przez Gminną Bibliotekę Publiczną, świetlice wiejskie. 2. Upamiętnienie postaci związanych i regionem, np.:

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

		- rody szlacheckie, zakony - postaci zasłużone dla ziemi darłowskiej przed 1945 r. - osobistości zasłużone dla regionu po 1945 r.
	Organizacja dorocznych obchodów Zachodniopomorskich Dni Dziedzictwa z elementami Europejskich Dni Dziedzictwa	Organizacja obchodów Zachodniopomorskich Dni Dziedzictwa (z elementami EDD) na obszarze gminy (we współpracy z BDZ w Szczecinie) i NID OT Szczecin.

- Programowe cele i zadania podlegają uchwaleniu przez Radę Gminy Darłowo.
- Cele perspektywiczne i operacyjne sformułowane wyżej powinny pozostać jako zasady programowe. Zadania mogą być modyfikowane, zależnie od bieżących uwarunkowań.
- Z katalogu zadań przedstawionych, jako propozycja do realizacji w 4-leciu (2026-2030) Samorząd powinien wytypować te, które zamierza realizować.
- Po dwóch latach od uchwalenia Programu Wójt składa Radzie sprawozdanie z jego realizacji

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Realizacja programu odbywać się będzie poprzez wskazane zadania na rzecz osiągnięcia priorytetów w nim przyjętych. Dostępne instrumentarium służące realizacji programu wynika z obowiązujących przepisów prawnych oraz opartych na nich działań umocowanych w realiach instrumentów prawno-ekonomicznych i finansów publicznych.

Instrumenty prawne - wynikające z przepisów dotyczących ochrony zabytków, w tym:

- wnioskowanie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wpis do rejestru zabytków obiektów/obszarów z gminnej ewidencji zabytków;
- wnioskowanie do wojewódzkiego konserwatora zabytków o skreślenie nieistniejących już obiektów, a nadal widniejących w rejestrze zabytków;
- sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego ustanawiających ochronę i rewaloryzację historycznych obszarów;
- uwzględnianie gminnej ewidencji zabytków i programu opieki nad zabytkami gminy Darłowo w zmianach studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Instrumenty finansowe - dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe, zbiórki społeczne, programy uwzględniające finansowanie z funduszy europejskich, państwowych, samorządu województwa, powiatu, gminy, miasta.

Instrumenty koordynacji – uwzględnianie dziedzictwa kulturowego w strategii rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, miasta planie rozwoju lokalnego, programach rozwoju infrastruktury, programie ochrony środowiska przyrodniczego. Współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

Instrumenty kontrolne - monitoring (we współpracy z wojewódzkim konserwatorem zabytków i powiatowym inspektorem nadzoru budowlanego) stanu zachowania zabytków wpisanych do rejestru i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Instrumenty społeczne - edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego, profesjonalna (aktualizowana) informacja, współdziałanie z organizacjami społecznymi, związkami wyznaniowymi etc. Budowa produktu turystycznego w oparciu o zabytki, tradycyjne techniki budowlane, dziedzictwo niematerialne. Finansowanie działań (np. remontowych, promocyjnych) przy zabytkach zarówno wpisanych do rejestru jak i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

10. KRYTERIA OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków **wójt/burmistrz/prezydent zobowiązany jest do sporządzania co dwa lata** sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami i przedstawienia go Radzie Gminy. Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena stopnia realizacji gminnego programu uwzględniająca:

1. wykonanie zadań przyjętych do realizacji,
2. efektywność ich wykonania.

Za kryteria oceny realizacji programu opieki mogą służyć:

- poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami;
- wartość finansowa zrealizowanych kompleksowych programów rewaloryzacji i rewitalizacji oraz liczba (bądź inne mierniki przyjęte za miarodajne) obiektów poddanych rewaloryzacji w ramach tych programów;
- wartość finansowa zrealizowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom;
- liczba powołanych parków kulturowych;
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych;
- liczba opracowanych prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego, stolarek itp.);
- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy;
- liczba utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych etc.;
- liczba opracowanych/wydanych wydawnictw/aplikacji mobilnych/stron www. (w tym folderów promocyjnych, przewodników, albumów, materiałów pokonferencyjnych etc.);
- liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej;
- ilość szkoleń (zewnętrznych i organizowanych przez samorząd Gminy Darłowo) lub liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego;
- liczba przyjętych / zmienionych m.p.z.p.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Ochrona zabytków i opieka nad nimi jest ustawowym obowiązkiem państwa, samorządów i właścicieli zabytków. Tak więc do finansowania działań na rzecz utrzymania dziedzictwa kulturowego są zobowiązani wszyscy wymienieni.

Niżej przedstawiono przykładowe źródła pozyskania środków zewnętrznych i możliwości finansowania ochrony i opieki nad zabytkami na terenie gminy z uwzględnieniem środków publicznych.

Finanse publiczne - budżet państwa i budżety samorządów terytorialnych¹⁸

Dotacje na ochronę dziedzictwa kulturowego, w tym na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane, oraz popularyzację zabytków przeznaczane z budżetu państwa i budżetów samorządów lokalnych, mogą być udzielane przez:

- ❖ Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz innych ministrów
- ❖ Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (w części budżetu państwa w dyspozycji wojewody)
- ❖ Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego (UMWZ)
- ❖ Radę Powiatu
- ❖ Radę Gminy
- ❖ Narodowy Instytut Dziedzictwa
- ❖ Fundusze Europejskie na infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FEniKS) 2021-2027
- ❖ Oraz inne wdrażane¹⁹

Budżet Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Programy Ministra są podstawą ubiegania się o środki na zadania z zakresu kultury realizowane m.in. przez jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze i osoby fizyczne.

Rokrocznie MKiDN ogłasza programy, z których do zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami na terenie Gminy Darłowo można zaliczyć działania w ramach:

- Infrastruktura kultury”
- „Edukacja kulturalna”
- „Ochrona zabytków”
- „Wspieranie działań muzealnych”
- „Kultura ludowa i tradycyjna”
- „Ochrona zabytków archeologicznych”
- „Kultura cyfrowa”
- „Kultura dostępna”
- „Groby i cmentarze wojenne w kraju”
- „Miejsca pamięci i trwałe upamiętnienia w kraju”²⁰

Dotacje na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, realizowane są na podstawie ustaw (o ochronie zabytków..., o

¹⁸ Patrz „Dofinansowanie prac przy zabytkach. Informator dla samorządów”, oprac. MKiDN, NIKZ, Warszawa 2023.

¹⁹ Konieczne jest stałe monitorowanie.

²⁰ Programy na 2026 r. - <https://www.gov.pl/web/kultura/programy-2026>, dostęp: listopad 2025.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

finansach publicznych..) i aktów wykonawczych do nich (rozporządzeń – np. dotacje na prace konserwatorskie i roboty budowlane...).

Zapisy aktów prawnych określają precyzyjnie katalog prac, które mogą być dofinansowane poprzez udzielenie dotacji celowej - są to prace zmierzające do zabezpieczania, zachowania i utrwalania historycznej substancji zabytku.

Ze środków budżetowych nie jest możliwe dofinansowanie prac nie dotyczących substancji zabytkowej i zabezpieczenia funkcjonowania obiektu (np. termomodernizacje, wymiana stolarek, wymiana posadzek, instalacja wodno-kanalizacyjne i in.)

Dofinansowanie w MKiDN można uzyskać jedynie na zabytki wpisane do rejestru.

Zasadą ustawową udzielanych dotacji budżetowych jest współfinansowanie prac - dotacja z jednego źródła może być udzielana do wysokości 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac, w szczególnych wypadkach do 100%.

Mecenat Państwa w dziedzinie kultury

Dotacje na zadania objęte mecenatem państwa w dziedzinie kultury stanowią jedną z kategorii dotacji celowych. Dotacje te mogą być udzielane jednostkom samorządu terytorialnego. Rozwinięcie przepisów ustawowych w odniesieniu do dotacji na zadania objęte mecenatem państwa w dziedzinie kultury, które mogą otrzymywać jednostki samorządu terytorialnego zawiera rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 czerwca 2012 r. w sprawie zakresu zadań objętych mecenatem państwa w dziedzinie kultury, na które jednostki samorządu terytorialnego mogą otrzymywać dotacje, oraz sposobu i trybu przyznawania tych dotacji (Dz. U. poz. 737).

Zgodnie z przepisami tego rozporządzenia jednostki samorządu terytorialnego ubiegające się o dotację z budżetu państwa na zadania objęte mecenatem państwa w dziedzinie kultury mogą otrzymywać te dotacje w zakresie zachowania, waloryzacji i ochrony dziedzictwa kulturowego oraz budowy i modernizacji infrastruktury kulturalnej, w tym obiektów publicznych, w których prowadzona jest działalność kulturalna. Ponadto zgodnie z przepisami o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej dotacje celowe z budżetu państwa z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, na zadania objęte mecenatem państwa, w tym dotacje celowe na finansowanie lub dofinansowanie kosztów realizacji inwestycji mogą otrzymywać organizacje pozarządowe prowadzące działalność kulturalną oraz instytucje kultury, dla których organizatorami są jednostki samorządu terytorialnego, a także inne podmioty prowadzące działalność w obszarze kultury.

<http://www.mkidn.gov.pl/>

Źródło: (<http://www.sejm.gov.pl/>)

Ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz.U. z 2010 r., Nr 80, poz. 526, z późn. zm.), art. 43, ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. z 2012 r., poz. 406), art. 5 i art. 9.

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 grudnia 2018 r. w sprawie zakresu zadań objętych mecenatem państwa, udzielania dotacji celowej na zadania nim objęte oraz udzielania dofinansowań podmiotom prowadzącym działalność

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

w dziedzinie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego (Dz. U. z 2021 r. poz. 2090, ze zm. - Dz.U. 2024 poz. 1167).

Fundusz Kościelny²¹

Na prace konserwatorskie i budowlane przy budowach sakralnych dodatkowym wsparciem finansowym mogą być środki pochodzące z budżetu państwa zgromadzone w Funduszu Kościelnym, usytuowanym w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87, z późn. zm.) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie. Fundusz ten, stosownie do zasady równouprawnienia kościołów i innych związków wyznaniowych wyrażonej w art. 25 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., działa na rzecz kościołów i innych związków wyznaniowych, posiadających uregulowany status prawny w Rzeczypospolitej Polskiej²².

Katalog prac objętych dofinansowaniem ograniczony jest do podstawowych prac budowlanych - zabezpieczających, z wyłączeniem otoczenia, wystroju wnętrz, zabytków ruchomych będących wyposażeniem świątyni. Dofinansowania nie mają ograniczeń przedmiotowych i dotyczą wszystkich obiektów sakralnych, ujętych także w ewidencji konserwatorskiej.

www.mswia.gov.pl

Narodowy Instytut Dziedzictwa – konkursy

Wspólnie dla Dziedzictwa

Program Wspólnie dla dziedzictwa służy dofinansowaniu projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe, których celem jest identyfikacja, dokumentacja i/lub upowszechnianie dziedzictwa kulturowego oraz jego wartości, a także sprzyjanie społecznemu zaangażowaniu w ochronę i opiekę nad dziedzictwem, w tym nad zabytkami. Pożądanym efektem Programu będzie wzmocnienie kapitału społecznego, stanowiącego jeden z czynników rozwoju nowoczesnych społeczeństw obywatelskich, poprzez animowanie wspólnego działania różnych lokalnych interesariuszy na rzecz rozpoznania i zachowania dobra wspólnego, jakim jest dziedzictwo kulturowe i związane z nim wartości.

Program adresowany jest do **organizacji pozarządowych**.

W ramach Programu wnioskodawcy mogą ubiegać się o dofinansowanie zadań adresowanych przede wszystkim do społeczności lokalnych, realizujących strategiczne cele Programu poprzez niżej wymienione działania:

²¹ W strukturach Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji.

²² <https://www.gov.pl/web/mswia/fundusz-koscielny>, dostęp: listopad 2025

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

1. prace porządkowe przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub włączonych do gminnej lub wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz w ich otoczeniu;
2. działania przy identyfikowaniu, inwentaryzowaniu i dokumentowaniu materialnego dziedzictwa kulturowego, prowadzące do jego rozpoznania, utrwalenia oraz zachowania dziedzictwa kulturowego i jego wartości;
3. działania zmierzające do zachowania i wzmacniania tradycji rękodzielniczych, upowszechniania umiejętności związanych z rzemiosłem lub tradycyjnymi technikami budowlanymi, służących zachowaniu zabytków i ich wartości;
4. działania edukacyjne oraz popularyzujące lokalne dziedzictwo kulturowe (materialne) i wiedzę na jego temat lub na temat jego wartości, prowadzące do zwiększenia świadomości społecznej wartości dziedzictwa oraz wzmacniania społecznej woli zachowania dziedzictwa i korzystania z jego wartości;
5. działania edukacyjne mające na celu zwiększenie poziomu wiedzy na temat procedury zgodnego z obowiązującymi przepisami prawa poszukiwania zabytków i promocję dobrych praktyk w zakresie poszukiwania zabytków przy użyciu urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

W 2025 roku budżet programu wynosił 1 520 000 zł.

<https://nid.pl/dotacje/wspolnie-dla-dziedzictwa/>

„Zabytek Zadbany”

Konkurs „Zabytek Zadbany” ma na celu promocję właściwej opieki nad zabytkami – prowadzonych wzorowo prac badawczych, konserwatorskich, rewaloryzacyjnych i adaptacyjnych, a także systematycznych działań na rzecz właściwego utrzymania zabytków. Nadzór nad Konkursem w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego sprawuje Generalny Konserwator Zabytków.

Konkurs ma charakter otwarty i nieodpłatny, adresowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości. Zgłoszeń obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości mogą dokonywać ich właściciele, posiadacze i zarządcy, a także Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków lub konserwatorzy samorządowi oraz kierownicy delegatur Wojewódzkich Urzędów Ochrony Zabytków.

<https://nid.pl/konkursy/zabytek-zadbany/>

Budżet Województwa Zachodniopomorskiego

Samorząd Województwa Zachodniopomorskiego wspiera (od 2007 r.) właścicieli obiektów wpisanych do rejestru zabytków, ustalając zasady realizacji zadań publicznych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami pn. „Dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub ujętym w gminnej ewidencji zabytków (od 2018 r.) położonym na obszarze województwa zachodniopomorskiego”.

W latach 2024-2025 budżet wynosił 3,5 mln złotych, a na 2026 r. jest zaplanowane 4 mln złotych.

Uchwała określiła, iż z budżetu Województwa Zachodniopomorskiego mogą być udzielane dotacje celowe na prace przy zabytku posiadającym istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

kulturowe oraz znajdującym się w złym stanie technicznym, znaczenie posiada także kontynuacja prac. Dotacje udzielane są m.in.: na prace remontowo-konserwatorsko-budowlane, zakup materiałów, dokumentację projektową i konserwatorskie. Zasady udzielania dotacji, zawarte w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, terminy składania wniosków oraz warunki ubiegania się o środki, określone są w ogłoszeniach o konkursach i przyjętym regulaminie (ogłaszane na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego).

www.bip.wzp.pl

Budżet Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

(w części budżetu państwa w dyspozycji wojewody)

Dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, realizowane są - podobnie jak dotacje Ministra Kultury - na podstawie ustaw (*o ochronie zabytków...*, *o finansach publicznych...*) i aktów wykonawczych do nich (rozporządzeń – np. *dotacje na prace konserwatorskie... i roboty budowlane...*).

Katalog prac, na jakie można otrzymać dotację, obejmuje nakłady konieczne m.in. na sporządzanie ekspertyz, badań, programu konserwatorskiego, projektów budowlanych, zabezpieczanie obiektu, odnowienie i odtworzenie okładzin, tynków, okien, drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych, wykonanie izolacji przeciwwilgociowej, zakup materiałów budowlanych, wyeksponowanie oryginalnych elementów parku, wykonanie instalacji przeciwwłamaniowej, przeciwpożarowej i odgromowej.

Zadania publiczne

Popularyzacja i edukacja w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami i upowszechnienie wiedzy o zabytkach województwa zachodniopomorskiego realizowane jest przez WKZ, zgodnie z ustawą *o działalności pożytku publicznego i wolontariacie* oraz na podst. *ustawy o ochronie zabytków*. Corocznie ogłaszany jest otwarty konkurs ofert na realizację zadań publicznych przez organizacje pozarządowe i inne podmioty wymienione w ustawie. Zadania publiczne mogą być realizowane w różnych formach, w szczególności poprzez:

- ❑ organizowanie festiwali, przeglądów, konkursów, konferencji, seminariów, szkoleń, spotkań, plenerów, warsztatów, kursów, wystaw i innych imprez;
- ❑ wydanie niskonakładowych, niekomercyjnych publikacji, periodyków, książek - także z wykorzystaniem innych technik zapisu niż druk, katalogów, druków ulotnych;
- ❑ prowadzenie badań naukowych, prac studialnych, opracowanie ekspertyz technicznych;
- ❑ innych działań związanych z popularyzacją dziedzictwa kulturowego, jak np. oznakowanie szlaków turystycznych.

Dotacje z budżetu WKZ realizowane są w cyklu danego roku budżetowego, adekwatnie do wielkości przyznanych środków finansowych. WKZ corocznie ogłasza nabór wniosków w dwóch terminach: do końca lutego dla wniosków na prace planowane do wykonania w danym roku oraz do 30 czerwca na realizację refundacji poniesionych wcześniej (do 3 lat przed złożeniem wniosku) nakładów.

www.wkz.szczecin.pl

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

W szczególnych projektach, możliwe jest pozyskanie środków z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, na prace związane z ochroną krajobrazu, utrzymaniem i rewaloryzacją zabytkowych założeń zieleni (np. parków, cmentarzy), a także zabytkowych obiektów budowlanych powiązanych z zielenią. Dotyczy to inwestycji powiązanych np. z edukacją ekologiczną (ścieżki edukacyjno-przyrodnicze) czy ośrodkami dydaktyczno-naukowymi. Wśród kryteriów przyznawania środków nie ma ograniczenia dotyczącego wpisu obiektu czy zespołu do rejestru zabytków.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego²³

RPO na lata 2021–2027 jest wdrażany, w trakcie oczekiwania na nabory.
<http://funduszeu.wzp.pl/>)

Punkty informacyjne Funduszy Europejskich

Główny Punkt Informacyjny Funduszy Europejskich w Szczecinie
UMWZ ul. Kuśnierska 12 B, 70-536 Szczecin; gpi@wzp.pl

---

²³ Należy monitorować wdrożenie na lata 2021-2027 FEPZ – Funduszy Europejskich dla Pomorza Zachodniego.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

Załącznik 1**Wykaz rejestru zabytków nieruchomości gminy Darłowo - stan na 20.12.2025 r.**
(na podstawie konsultacji z WUOZ w Szczecinie)

I.p.	Miejscowość	Obiekt	Datowanie styl	Nr rejestru	Data wpisu	Uwagi
1	Barzowice nr 43	kościół św. Franciszka z Asyżu z otoczeniem	kon. XV, XVI, XIX w. (gotyk)	A-726	25.09.1954	
2	Bukowo Morskie	kościół polsko-katolicki p.w. NSPJ z otoczeniem	1 poł. XIV w. (gotyk)	A-720	11.11.1959	
3	Bukowo Morskie	park dworski	pocz. XX w. (krajobrazowy)	986	15.02.1978	
4	Cisowo	kościół św. Stanisława Kostki z otoczeniem	1 poł. XIV, XV w., 1860 r. (gotyk)	A-719	21.05.1955	
6	Dąbki nr 21	chałupa 21	1855 r. (rygl.)	875	31.01.1974	nie istnieje (w trakcie procedury wyłączenia z rej. zabytków)
7	Dąbki nr 22,	zagroda 22	ok. 1860 r. (rygl.)	876	31.01.1974	przeniesiona do Muzeum w Koszalinie
	ob. Koszalin, ul. Młyńska 37-39	ob. chałupa / chlewik		A-1167	23.04.2013	
8	Dąbki ul. Sztormowa 4	chałupa 33	poł. XIX w. (rygl.)	879	31.01.1974	
9	Dobiesław nr 10	kościół MB Częstochowskiej z otoczeniem	kon. XV, 2 poł. XIX w. (gotyk)	A-723	25.04.1964	
10	Domasławice nrdz. 240	kościół	XV/XVI w. (gotyk)	36	25.05.1955	nie istnieje (w trakcie procedury wyłączenia z rej. zabytków)
11	Jeżyce nr 3	kościół MB Ostrobramskiej	1870 r. (neogotyk)	A-728	29.12.1998	
12	Kowalewice nr 33	kościół NSPJ z otoczeniem	1879 r. (neoromański)	A-721	30.12.1992	
13	Krupy nr 21	kościół MB Ostrobramskiej z otoczeniem	1400-1403, poł. XVI, XIX w. (gotyk – rygl.)	A-722	27.04.1964	
14	Krupy nr 26	zagroda 26 (chałupa, bud. bramny)	1 ćw. XVIII, 1812 r., XIX/XXw. (rygl.)	A-115	12.03.2003	
15	Krupy nr 28	zagroda 28 (chałupa, piekarnik)	1 poł. XIX (1837 r.) (rygl.)	A-183	29.11.2004	
16	Palczewice nrdz. 1/64	park dworski	kon. XIX w. (krajobrazowy)	987	15.02.1978	
17	Rusko nrdz. 59	cmentarz żydowski	pocz. XIX w.	A-744	04.05.1987	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

18	Słowino nr 70	chałupa 70 wraz z siedliskiem	1825 r., rozb. 1911 r. (rygl.)	A-185	07.12.2004	
19	Słowino nr 75-76	zagroda nr 75/76 wraz z siedliskiem	1 ćw. XIX, przeb. 1 ćw. XX w. (rygl.)	A-204	23.02.2005	
21	Słowino nr 84	kościół Podwyższenia Krzyża Św.	I. 70. XIX w (neoromański)	A-766	21.06.1993	
22	Słowino nrdz. 461	cmentarz przykościelny	XV-XX w.	A-766	21.06.1993	
23	Stary Jarosław nr 28	kościół Podwyższenia Krzyża Św.	XIV/XV w., przeb. XIX w. (gotyk)	A-727	04.12.1954	
24	Zagórzyn nr 14	zagroda (chałupa, bud. bramny, bud. inwentarski, stodoła, kurnik-ustęp)	ok. 1930 r. (mur.)	A-2093	21.02.2025	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

Załącznik 2**Wykaz zabytków nieruchomych gminy Darłowo ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków**

Załącznik do Zarządzenia Nr KW.0050.122.2018 Wójta Gminy Darłowo z dnia 25.10.2018 r.

Wykaz obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Darłowo			
II Obiekty w wojewódzkiej ewidencji zabytków			
Lp.	Adres	Obiekt	Uwagi dotyczące stanu zachowania
BARZOWICE			
1.		Stanowisko pierścieniowe 12 szt.	
2.	Barzowice 21	Zagroda (szach./mur.): dom budynek bramny obora	
3.	Cmentarz przykościelny	Pomnik poległych w I WS	
4.		Cmentarz parafialny	
5.	Barzowice 47	Dom (szach./mur.)	
6.	Barzowice 10	Szkoła	
7.	Barzowice 14	Dom (szach./mur.)	
8.	Barzowice 49	Zagroda (szach./mur.): dom budynek bramny	
9.	Barzowice 31	Zagroda (szach.): dom	
10.	Barzowice 7	Dom (szach./mur.)	
11.		Układ ruralistyczny strefa "A" w granicach wyznaczonych w mpzp	
12.	Barzowice 20	Dom (szach.)	
13.	Barzowice 22	Dom (szach./mur.)	
14.	Barzowice 29	Zagroda (szach./mur.): dom budynek bramny obora stodoła	
15.	Barzowice 36	Zagroda (szach./mur.): dom budynek inwentarski stodoła	
16.	Barzowice 40	Dom (szach./mur.)	
17.	Barzowice 35	Zagroda (szach./mur.): dom stodoła	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

18.	Barzowice 32	Zagroda (szach./mur.): dom obora z przejazdem	
19.	Barzowice 46	Dom (szach.)	
20.	Barzowice 30	Zagroda (szach./mur.): dom obora z galeryjką	
BOBOLIN			
21.	Bobolin 3	Zagroda (mur., szach.): dom bud. inwentarski z galeryjką	
BORYSZEWO			
22.	Boryszewo 17	Zagroda: dom obora	
23.		Układ ruralistyczny strefa "A" w granicach wyznaczonych w mpzp	
24.	Boryszewo 15	Zagroda (szach./mur.): dom obora z przejazdem	
25.	Boryszewo 32	Bud. inwent.- mieszkalny (szach./mur.)	
26.	Boryszewo 23	Zagroda: dom - szach.	
27.		Park dworski	
28.	Boryszewo 27	Zagroda (drewn./mur.): dom obora/stodoła	
BORZYSZKOWO			
29.		Kapliczka (mur.)	
30.	Borzyszkowo 13	Dom (szach./mur.)	
31.	Borzyszkowo 9	Dom (szach.)	
BUKOWO MORSKIE			
32.		Spichlerz	
33.	Bukowo Morskie 8	Plebania	
34.	Bukowo Morskie 10	Dom (szach.)	
35.		Cmentarz komunalny	
36.	Bukowo Morskie 33	Szkoła	
37.	Cmentarz przykościelny	Pomnik poległych w I WS	
38.	Bukowo Morskie 22	Zespół folwarczny	
CISOWO			
39.	Cmentarz przykościelny	Pomnik poległych I WS	
40.		Układ ruralistyczny w granicach wyznaczonych	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

		w mpzp (strefa "A")	
41.	Cisowo 14	Zagroda: dom stodoła budynek bramny budynek inwentarski	
42.	Cisowo 18	Zagroda: dom stodoła budynek bramny budynek inwentarski	
43.	Cisowo 6	Szkoła: szkoła, ob. dom budynek gospodarczy	
44.	Cisowo 48	Szkoła, ob. dom	
DĄBKI			
45.	ul. Sztormowa 4	Dom (szach./mur.)	
46.	ul. Handlowa 14	Dom (szach./mur.)	
47.	ul. Wydmowa 7	Zagroda (szach./mur.): dom stodoła	
DOBIEŚLAW			
48.	Dobiesław 41	Zagroda: dom bud. bramny bud. inwentarski stodoła	
49.	Dobiesław 17	Zagroda: dom bud. inwentarski/młyn	
50.		Cmentarz parafialny	
51.	Dobiesław 7	Zagroda: dom bud. inwentarski bud. bramny	
52.	Dobiesław 11	Szkoła, ob. dom.	
53.	Dobiesław 89	Zagroda (szach.): dom obora stodoła	
54.		Kaplica cmentarna	
55.	Cmentarz przykościelny	Pomnik poległych w I WS	
56.		Układ ruralistyczny	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

		w granicach wyznaczonych w mpzp	
57.	Dobiesław 9	Pastorówka, ob. plebania	
58.	Dobiesław 33	Zagroda: szkoła, ob. dom	
DOMASŁAWICE			
59.	Domasławice 33	Dom (szach.)	
60.	Domasławice 37	Dom (szach.)	
61.	Domasławice 71	Zagroda (szach.): dom stodoła	
62.		Układ ruralistyczny w granicach wyznaczonych w mpzp (strefa B)	
63.	Domasławice 1	Dom (szach.)	
64.	Domasławice 6-7	Zagroda (szach.): dom budynek bramny	
65.	Domasławice 48	Zagroda (szach.): dom bud. bramny bud. inwentarski stodoła	
66.	Domasławice 61	Zagroda (szach.): dom	
67.	Domasławice 19	Obora (szach.)	
68.	Domasławice 73	Zagroda (szach.): dom stodoła	
69.	Domasławice 16	Zagroda: dom obora	
DROZDOWO			
70.	Drozdowo 1	Zespół folwarczny: dwór spichlerz obora wieża transf. park	
GLEŹNOWO			
71.	Gleźnowo 19	Dom (szach.)	
72.	Gleźnowo 6	Dom (szach.)	
73.	Gleźnowo 9	Dom	
74.	Gleźnowo 4	Zagroda:	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

		chałupa piwnica	
75.	Gleżnowo 29	Szkoła, ob. dom	
76.	Gleżnowo 18	Zagroda (szach.): dom obora	
77.	Gleżnowo 36	Dom (szach.)	
78.	Gleżnowo 10	Dom (szach.)	
79.	Gleżnowo 11	Dom (szach.)	
GLEŻNÓWKO			
80.	Gleżnówko 5	Budynek stodołno - inwentarski	
81.		Kapliczka	
GORZYCA			
82.	Gorzyca 2	Leśniczówka (mur.): leśniczówka	
JEŻYCE			
83.	Jeżyce 71	Zagroda: dom bud. inwentarsko-stodołny	
84.	Cmentarz przykościelny	Pomnik poległych w I WS	
85.	Jeżyce 64-65	Zagroda (mur): dom stajnia-wozownia	
86.	Jeżyce 49	Zagroda (szach.): dom obora	
87.	Jeżyce 48	Zagroda (szach.): dom stodoła-obora	
88.		Układ ruralistyczny w granicach wyznaczonych w mpzp (strefa B)	
89.	Jeżyce 5	Zagroda: dom bud. bramny bud. inwentarski	
90.	Jeżyce 35	Zagroda (szach./drewn.): dom stodoła bud. inwentarski	
91.	Jeżyce 30	Zagroda: dom stodoła	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

		bud. inwentarski	
92.	Jeżyce 14	Dom (szach.)	
93.	Jeżyce 23	Szkoła, ob. dom	
94.	Jeżyce 45	Dom (szach.)	
95.		Cmentarz parafialny	
96.	Jeżyce 46	Zagroda (szach.): dom	
97.	Jeżyce 37	Zagroda (szach.): budynek bramny stodoła bud. inwentarski	
JEŻYCZKI			
98.	Jeżyczki 49	Dom	
99.	Jeżyczki 11	Zagroda (szach.): dom budynek bramny budynek gospodarczy	
100.		D. kostnica	
101.		Układ ruralistyczny w granicach wyznaczonych w mpzp (strefa B)	
102.	Jeżyczki 43	Zagroda: dom stodoła obora	
103.	Jeżyczki 51	Młyn, obecnie OSP	
104.	Jeżyczki 59	Zagroda (szach.): dom obora stodoła piekarnik	
105.	Jeżyczki 68	Zagroda (szach.): obora bud. inwentarski z galerijką	
106.	Jeżyczki 62	Dom (szach.)	nieistniejący
KĘPKA			
107.	Kępka 1	Zagroda (szach., mur.): dom bud. inwentarski piekarnik	nieistniejący
KOPAŃ			
108.	Kopań 22	Zagroda (szach.): dom	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

		budynek bramny stajnia-obora	
109.	Kopań 26	Zagroda (szach., mur.): dom budynek bramny budynek inwentarski	
110.	Kopań 7	Dom	
111.		Układ ruralistyczny w granicach wyznaczonych w mpzp	
112.	Kopań 24	Zagroda (szach.): dom budynek bramny obora	
KOPNICA			
113.	Kopnica 17	Szkoła, ob. Zespół Szkół nr 4	
114.	Kopnica 4	Zagroda (szach./mur.): dom bud. bramny bud. inwentarski stodoła-obora	
115.		Układ ruralistyczny – owalnica	
116.	Kopnica 20	Zagroda (szach.): dom bud. bramny bud. inwentarski stodoła	
KOWALEWICE			
117.	Kowalewice 18	Zagroda (szach.): dom stodoła	
118.		Układ ruralistyczny - owalnica	
119.	Kowalewice 31	Kapliczka	
120.	Kowalewice 20	Chałupa (szach.)	
121.	Kowalewice 24	Zagroda (szach./mur./drewn.): dom obora budynek inwentarski budynek bramny	
122.		Cmentarz parafialny	
123.	Kowalewice 16	Dom (szach.)	
124.	Kowalewice 32	Szkoła, ob. dom	
125.	Kowalewice 21	Zagroda: dom budynek bramny	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

		budynek inwentarski	
126.	Kowalewice 19	Chałupa (szach./mur.)	
127.	Kowalewice 24	Zagroda (szach./mur.): dom obora budynek inwentarski budynek bramny	
128.	Kowalewice 5	Dom (szach.)	
129.		Pomnik poległych w I WS	
130.	Kowalewice 17	Dom (szach.)	
131.	Kowalewice 14	Zagroda (szach., mur.): dom stodoła obora	
KOWALEWICZKI			
132.	Kowalewiczki 5	Zagroda (szach.): dom stodoła	
133.	Kowalewiczki 10	Dom (szach.)	
KRUPY			
134.	Krupy 63	Zagroda: dom bud. inwentarski z przejazdem obora	
135.	Krupy 61	Zagroda (szach.): dom budynek bramny	
136.	Krupy 44	Dom (szach.)	
137.	Krupy 51	Dom (szach.)	
138.	Krupy 36	Dom (szach.)	
139.		Cmentarz parafialny	
140.	Krupy 39	Zagroda (szach./mur.): dom obora stodoła	
141.	Krupy 57	Zagroda: dom budynek bramny	
142.	Krupy 59	Zagroda (szach./mur.): dom obora budynek bramny stodoła	
143.		Układ ruralistyczny - owalnica	
144.	Krupy 32	Zagroda (szach.):	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

		dom stodoła	nieistniejąca
145.	Krupy 58	Zagroda (szach., mur.): dom budynek bramny bud. inwentarski	
146.	Krupy 55	Kuźnia	
147.	Krupy 20	Zagroda (szach./mur.): dom stodoła budynek bramny bud. inwentarski,	
148.	Krupy 24	Zagroda (szach./mur.): dom stodoła	
149.	Krupy 41	Zagroda (szach., mur.): dom obora, obora z przejazdem	
150.	Krupy 52	Dom	
151.	Krupy 56	Zagroda: dom stodoła budynek bramny obora	
NOWY JAROSŁAW			
152.	Nowy Jarosław 19	Zagroda (szach., mur.): dom stodoła	
153.	Nowy Jarosław 23	Zagroda (szach., mur.): dom obora/stodoła	
154.	Nowy Jarosław 18	Zagroda (szach.-mur./drewn.): dom obora/stodoła	
155.		Stacja PKP	
NOWY KRAKÓW			
156.	Nowy Kraków 3	Zagroda (szach.): dom budynek inwent.-stodolny	
157.	Nowy Kraków 4	Zagroda (szach.): dom	
158.	Nowy Kraków 2	Zagroda (drewn./zrąb): leśniczówka – dom	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

		budynek gospodarczy	
PALCZEWICE			
159.	Palczewice 1	Zespół folwarczny z: kolonia czworaków	
PĘCISZEWKO			
160.	Pęciszewko 1	Zespół folwarczny z: rządcówką zabudową gospodarczą kolonią czworaków	
161.		Park dworski z aleją do rz. Grabowej	
PORZECZE			
162.	Porzecze 11	Zagroda: dom bud. inwentarski bud. gospodarczy	
163.	Porzecze 20	Szkoła (mur., szach./drewn.): szkoła budynek gospodarczy	
164.	Porzecze 2	Zagroda (szach./mur.): dom bud. bramno-stodolny bud. inwentarski	
165.	Porzecze 6	Zagroda (szach.): dom bud. bramny z kam. młyńskimi	
166.		Most w pn. części wsi - beton	
167.		Układ ruralistyczny	
RUSKO			
168.		Układ ruralistyczny - ulicówka	
169.	Rusko 19	Dom (szach.)	
SIŃCZYCA			
170.	Sińczyca 5	Zespół budynków stacji kolejowej	
171.	Sińczyca 1	Zagroda (szach., mur.): dom	
SŁOWINO			
172.	Słowino 52	Dom (szach.)	
173.	Słowino 18	Zagroda: stodoła budynek inwentarski	
174.	Słowino 34	Dom (szach./mur.)	
175.	Słowino 22/23	Fabryka wędlin i konserw (mur.): dom budynek przemysłowy	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

		wozownia	
176.	Słowino 40	Zagroda (szach.): dom	
177.	Słowino 13	Dom (szach./mur.)	
178.	Słowino 55	Zagroda (szach./mur.): dom budynek bramny budynek inwentarski	
179.	Słowino 81	Dom (szach.)	
180.	Słowino 83	Zagroda (mur. - szach.): dom stodoła budynek gospodarczy obora	
181.		Układ ruralistyczny - owalnica	
182.	Słowino 30	Zagroda (szach./mur.): dom budynek inwentarski	
183.	Słowino 19	Zagroda: dom obora z parnikiem budynek inwent.-stodolny	
184.	Słowino 24	Zagroda (szach./mur.): dom	
185.	Słowino 2	Chałupa (szach.)	
186.	Słowino 12	Chałupa (szach.)	
187.	Słowino 66	Chałupa (szach.)	
188.	Słowino 16	Dom (szach.)	
189.		Cmentarz parafialny	
190.	Słowino 20	Zagroda (szach.): dom stodoła	
191.	Słowino 29	Chałupa (szach.)	
192.	Słowino 15	Zagroda: dom obora	nieistniejący
193.	Słowino 65	Zagroda (szach., mur.): dom obora	
194.	Słowino 69	Dom (szach.)	
195.	Słowino 60	Dom (szach.)	
196.	Słowino 39	Zagroda: dom budynek inwentarski	
197.	Słowino 17	Zagroda (szach./mur.):	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

		dom stodoła budynek inwentarski obora	
STARY JAROSŁAW			
198.	Stary Jarosław 12	Dom (szach.)	
199.	Stary Jarosław 10	Dom (szach.)	
200.	Stary Jarosław 7	Zagroda (szach./mur.): dom budynek stodołno-bramny	
201.		Układ ruralistyczny - owalnica	
202.	Stary Jarosław 64	Zagroda (szach.): dom budynek gospodarczy	
203.	Stary Jarosław 23	Dom (szach./mur.)	
204.	Stary Jarosław 88	Dom (szach.)	
205.	Stary Jarosław 71	Szkoła	
206.	Stary Jarosław 75	Dom (szach.)	
207.	Stary Jarosław 11	Zagroda (szach.): dom stodoła z galeryjką	
208.	Stary Jarosław 13/14	Kapliczka - mur.	
209.	Stary Jarosław 79	Dom (szach.)	
210.	Stary Jarosław 16	Zagroda (szach.): dom	
211.	Stary Jarosław 52	Dom (szach.)	
212.	Stary Jarosław 8	Dom (szach.)	
213.	Stary Jarosław 17	Dom (szach.)	
214.	Stary Jarosław 56	Dom (szach.)	
215.	Stary Jarosław 40	Zagroda (szach.): dom bud. bramno-inwentarski	
216.		Cmentarz przykościelny	
217.		Cmentarz parafialny	
218.	Stary Jarosław 73	Dom (szach.)	
219.	Stary Jarosław 38	Zagroda (szach., mur.): budynek inwentarski stodoła	
220.	Stary Jarosław 37	Zagroda (szach.,mur.,drewn.): dom budynek inwentarski stodoła	
221.	Stary Jarosław 36	Zagroda (szach.): dom	
222.	Stary Jarosław 24	Dom (szach.)	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

223.	Stary Jarosław 80	Zagroda (szach.,mur.,drewn.): dom stodoła obora budynek inwentarski	
224.	Stary Jarosław 76	Dom (szach.)	
SULIMICE			
225.	Sulimice 9	Zagroda (szach./mur.,drewn.): dom bud. inwentarsko-stodolny	
226.		Układ ruralistyczny	
227.	Sulimice 25	Zagroda (szach./mur.): stodoła budynek inwentarski	
228.	Sulimice 17	Zagroda (szach./mur.): dom bud. bramny bud. inwentarsko-stodolny	
229.	Sulimice 7	Dom (mur.)	
230.	Sulimice 8	Dom (szach.)	
WICIE			
231.	ul. Morska 4	Dom (szach./mur.)	
232.	ul. Morska 3	Zagroda (szach.,mur.): stodoła obora	
WIEKOWICE			
233.	Wiekowice 19	Dom (szach./mur.)	
234.	Wiekowice 13	Dom (szach.,mur.)	
235.	Wiekowice 10	Zagroda (szach.): dom stodoła budynek inwentarski	
236.	Wiekowice 22	Szkoła, ob. dom	
237.	Wiekowice 66	Dom (szach./mur.)	
238.	Wiekowice 42	Zagroda (szach.,mur.): dom stodoła	
239.	Wiekowice 62	Zagroda (szach./mur.): dom budynek bramno-inwentarski	
240.	Wiekowice 88	Zagroda (szach.,mur.): dom stodoła obora	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

241.	Wiekowice 99	Zagroda (szach./mur.): dom obora	
242.	Wiekowice 106 (d. 103)	Dom dróżnika z bud. gospodarczym	
243.	Wiekowice 72	Zagroda (szach./mur.): dom budynek bramny	
244.	Wiekowice 9	Zagroda (szach./mur.): dom stodoła budynek inwentarski	
245.	Wiekowice 58	Zagroda (szach./mur.): dom budynek inwentarski-1 budynek inwentarski-2	
246.	Wiekowice 80	Dom dróżnika - przy torach	
247.	Wiekowice 27	Dom (szach.)	
WIEKOWO			
248.	Wiekowo 17	Zesp. bud. fabryki płatków ziemniaczanych: budynek administracyjny budynek produkcyjny	
249.	Wiekowo 20	Zespół budynków stacji kolejowej: dworzec magazyn z rampą toalety	
ZAGÓRZYN			
250.	Zagórzyn 2	Dom (szach./mur.)	
251.	Zagórzyn 12	Zagroda (szach./mur.): dom budynek bramny bud. inwentarsko-stodolny	
252.	Zagórzyn 15	Dom (szach.)	
ZAKRZEWO			
253.	Zakrzewo 39	Kapliczka	
254.	Zakrzewo 22	Zagroda (szach./mur.): dom bud. inwentarski budynek inwentarsko-stodolny stodoła	
255.	Zakrzewo 2	Zagroda (szach./mur.): dom obora stodoła	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

256.	Zakrzewo 3	Dom (szach.)	
257.	Zakrzewo 14	Stodoła-obora (szach.)	
258.	Rzeka Wieprza	Most 2 - przęsłowy na rzece Wieprzy	
259.	Zakrzewo 33	Dom (szach./mur.)	
ZIELNOWO			
260.	Zielnowo 12	Zagroda (szach./mur.): dom	
261.	Zielnowo 14	Dom (szach./mur.)	
262.	Zielnowo 15	Dom (szach.)	
ŻUKOWO MORSKIE			
263.		Cmentarz choleryczny	
264.	Żukowo Morskie 14	Zagroda (szach./mur.): dom budynek bramny	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

Załącznik 3**Wykaz zabytków nieruchomych gminy Darłowo zaproponowanych przez Wójta do gminnej ewidencji zabytków**

Załącznik do Zarządzenia Nr KW.0050.122.2018 Wójta Gminy Darłowo z dnia 25.10.2018 r.

Wykaz obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Darłowo			
III Obiekty wyznaczone przez Wójta			
Lp.	Adres	Obiekt	Uwagi dotyczące stanu zachowania
BARZOWICE			
1.	Barzowice 2	Zagroda w czworoboku, ob. budynki gosp. przekształcone; dom od frontu. Dom	
2.	Barzowice 8	Zagroda pierwotnie w czworoboku, dom w głębi siedliska, bud. gosp. wzdłuż dziedzica. Przekształcona. Dom	
3.	Barzowice 11	Zagroda nieregularna, trójboczna, otwarta. Dom	
4.	Barzowice 13	Zagroda dwubudynkowa, rzemieślnicza (szewc) z domem od frontu i budynkiem gosp. obok. Dom	
5.	Barzowice 16	Zagroda dwubudynkowa, nieregularna z domem od frontu i budynkiem gosp. z tyłu. Dom	
6.	Barzowice 17	Zagroda pierwotnie zamknięta, od frontu bud. bramny; domem w głębi siedliska. Przekształcona. Budynek bramny	
7.	Barzowice 18	Zagroda pierwotnie w czworoboku, od frontu bud. bramnym; dom w głębi siedliska. Przekształcona. Dom	
8.	Barzowice 19	Zagroda w czworoboku, zamknięta od frontu budynkiem bramnym; z domem w głębi siedliska. Budynek bramny Stodoła Budynek inwentarski	
9.	Barzowice 23	Zagroda w czworoboku, zamknięta od frontu budynkiem bramnym; z domem w głębi siedliska. W podwórzu bruk. W części przekształcona. Dom	
10.	Barzowice 24	Zagroda nieregularna, na planie trójkąta, otwarta, pierwotnie 3-budynkowa; przekształcona. Dom Obora	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

11.	Barzowice 26	Zagroda duża, w czworoboku, od frontu bud. bramny, dom w głębi siedliska. W podwórzu bruk. Budynek bramny/Stodoła Budynek inwentarski Stajnia z galeryjką	
12.	Barzowice 27	Zagroda w czworoboku, 3-budynkowa, otwarta, dom szczytem do drogi, budynki gospod. na planie „L”. Stodoła	
13.	Barzowice 28	Zagroda w czworoboku, pierwotnie duża, zamknięta od frontu budynkiem bramnym; z domem w głębi siedliska. W podwórzu bruk. Przekształcona. Budynek inwentarski (ob. cz. mieszk.)	
14.	Barzowice 37	Zagroda pierwotnie zamknięta od frontu bud. bramny; domem w głębi siedliska. W podwórzu bruk. Dom	
15.	Barzowice 39	Dom (przemurowane okna)	
16.	Barzowice 41	Zagroda pierwotnie zamknięta w czworoboku, obecnie silnie przekształcona W podwórzu bruk. Dom	
17.	Barzowice 45	Zagroda: plebania dwubudynkowa, z domem od frontu i budynkiem gospodarczym w głębi. Dom	
BOBOLIN			
18.	Bobolin 1	Zagroda czterobudynkowa, w czworoboku, pełna, z domem od frontu. Dom	
19.	Bobolin 10	Zagroda z lat 30-tych XX w, rozbudowana w II poł. XX w. Zagroda w czworoboku z domem od strony drogi. Dom	
20.	Bobolin 4	Wieża transformatorowa k/ nr 4	
BORYSZEWO			
21.	Boryszewo 4	Zagroda: Budynek gospodarczy	
22.	Boryszewo 8	Zagroda: Dom	
23.	Boryszewo 10	Zagroda: Dom Budynek gospodarczy	
24.	Boryszewo 16	Zagroda: Budynek bramny	
25.	Boryszewo 19	Zagroda: Dom	
26.	Boryszewo 21	Zagroda: Dom	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

		Budynek bramny Stodoła/obora Wozownia	
27.	Boryszewo 22	Zagroda: Dom Obora Stodoła Obora	
28.	Boryszewo 23	Zagroda: Budynek bramny	
29.	Boryszewo 24	Zagroda: Dom Stodoła/obora	
30.	Boryszewo 25	Zagroda: Budynek bramny Obora/spichlerz	
31.	Boryszewo 30	Zagroda: Dom Stodoła/obora Budynek inwentarski	
32.	Boryszewo 34	Zagroda: Dom	
33.	Boryszewo 36	Zagroda: Dom	
34.	Boryszewo 37	Zagroda: Dom	
35.	Boryszewo 38	Zagroda: Dom	
36.	Boryszewo 13	Trafostacja k/nr 13	
BORZYSZKOWO			
37.	Borzyszkowo 1	Zagroda trzybudynkowa w czworoboku, otwarta od strony północnej, z domem w głębi siedliska, budynkami gospodarskimi w kształcie litery „L”. Dom	
38.	Borzyszkowo 2	Zagroda pierwotnie trzybudynkowa w czworo-boku, otwarta od strony wschodniej, z domem od frontu, budynkami gospodarskimi w kształcie litery „L”. Obecnie przekształcona. Piekarnik	
39.	Borzyszkowo 3	Zagroda pierwotnie trzybudynkowa w czworo-boku, otwarta od strony zachodniej, z domem szczytem do drogi. Obecnie przekształcona. Dom	
40.	Borzyszkowo 5	Zagroda trzybudynkowa w czworoboku, otwarta od strony południowej, z domem ustawionym szczytem do drogi, budynkami gospodarskimi na planie litery „L”. Budynek inwentarski/stodoła	
41.	Borzyszkowo 6	Dom	
BUKOWO MORSKIE			

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

42.	Bukowo Morskie 1	Dom	
43.	Bukowo Morskie 6	Dom pozostałość dużej zagrody. Po stronie pld.- zachodniej zachowany starodrzew. Dom	
44.	Bukowo Morskie 18	Zagroda trzybudynkowa, z domem od strony drogi i budynkami gospodarczymi na planie litery "L", z tyłu siedliska. Obecnie przekształcona. Drewutnia	
45.	Bukowo Morskie 22	Remiza OSP k. nr 22	
CISOWO			
46.	Cisowo 1	Zagroda pierwotnie czterobudynkowa, z domem w głębi siedliska. Obecnie przekształcona. Dom	
47.	Cisowo 2	Zagroda pierwotnie czterobudynkowa, z domem w głębi siedliska. Obecnie przekształcona. Dom	
48.	Cisowo 8	Zagroda pierwotnie duża, czterobudynkowa, zamknięta w czworoboku, z domem w głębi siedliska i budynkiem bramnym od frontu. Podwórze bruk. Dom Obora	
49.	Cisowo 8	Zagroda pierwotnie duża, czterobudynkowa, zamknięta w czworoboku, z domem w głębi siedliska i budynkiem bramnym od frontu. Podwórze brukowane. Dom Obora Budynek bramny	
50.	Cisowo 12	Zagroda duża, czterobudynkowa, zamknięta w czworoboku, z domem w głębi siedliska i budynkiem bramnym od frontu. Podwórze brukowane. Budynek bramny i obora z galerijką	
51.	Cisowo 13	Zagroda niewielka, dwubudynkowa, otwarta z domem i budynkiem inwentarskim od strony drogi. Dom Budynek inwentarski	
52.	Cisowo 16	Zagroda trzybudynkowa, w czworoboku, z domem od strony drogi, otwarta od tyłu. frontu. Podwórze brukowane. Dom	
53.	Cisowo 21	Dom (pierwotnie zagroda dwubudynkowa)	
54.	Cisowo 23	Zagroda zagrodnicza, mała, dwubudynkowa, z budynkiem inwentarskim od strony drogi i domem z boku siedliska. Dom	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

55.	Cisowo 24	Zagroda budynku w czworoboku, piekarniki poza siedliskiem. Dom i przylegający doń budynek bramny od strony. Podwórze brukowane. Dom Budynek bramny Budynek inwentarski Stajnia Stodoła Spichlerz Piekarnik	
56.	Cisowo 27	Zagroda pierwotnie czterobudynkowa, z budynkami zamkniętymi w czworoboku, z domem w głębi siedliska, budynkiem bramnym od frontu. Obecnie przekształcona. Dom Budynek inwentarski Budynek bramny	
57.	Cisowo 28	Zagroda czterobudynkowa, z budynkami zamkniętymi w czworoboku, z domem ustawionym szczytem do drogi. Stajnia	
58.	Cisowo 31	Zagroda osadnicza, dwubudynkowa, z domem od strony drogi i budynkiem gospodarczym w głębi. Dom Budynek gospodarczy	
59.	Cisowo 32	Zagroda duża, czterobudynkowa, zamknięta w czworoboku, z domem w głębi siedliska i budynkiem bramnym od frontu. Podwórze brukowane. Dom Budynek bramny Budynek inwentarski z galerijką	
60.	Cisowo 34	Zagroda pierwotnie 4-budynkowa, zamknięta, dom w głębi siedliska. Obecnie silnie przekształcona. Dom Budynek inwentarski	
61.	Cisowo 35	Zagroda duża, czterobudynkowa, zamknięta w czworoboku, z domem w głębi siedliska i budynkiem bramnym od frontu. Podwórze brukowane. Dom Budynek bramny Budynek inwentarski	
62.	Cisowo 36	Zagroda niewielka, zagrodnicza, trzy-budynkowa, otwarta, z domem w głębi budynkami gospodarczymi w kształcie litery „L”. Obora/stodoła	
63.	Cisowo 38	Obora	
64.	Cisowo 40	Zagroda złożona z dwóch niewielkich siedlisk: 1 – niewielka zagroda zagrodnicza, trzybudynkowa, otwarta, z domem od strony drogi, budynkami gospodarczymi w kształcie litery „L” oraz 2 – zagroda dwubudynkowa. Stodoła z przejazdem	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

		Budynek bramny	
65.	Cisowo 42	Zagroda niewielka, zagrodnicza, trzy-budynkowa, otwarta, z domem ustawionym szczytem do drogi i budynkami gospod. w kształcie litery „L”. Dom	
66.	Cisowo 43	Zagroda zagrodnicza, 3-budynkowa, dom szczytem do drogi, budynki gospodarcze w kształcie litery „L”. Dom	
67.	Cisowo 44	Zagroda dwubudynkowa z domem od strony drogi i budynkiem inwentarsko- stodołnym z tyłu siedliska. Dom Budynek inwent - stodołny	
DARŁOWIEC - osada leśna			
68.	Darłowiec 1	Zagroda osadnicza, dwubudynkowa z domem od frontu i budynkiem gospodarczym z tyłu. Dom	
69.	Darłowiec 2	Zagroda trzybudynkowa, nieregularna z domem ustawionym szczytem do drogi. W oddaleniu od zagrody – drewnutnia. Przed domem zachowany fragment alei kasztanowców. Dom	
DĄBKI			
70.	ul. Bursztynowa 6	Dom	
71.	ul. Bursztynowa 10	Dom	
72.	ul. Darłowska 10	Dom	
73.	ul. Darłowska 27	Dom	
74.	ul. Wydmowa 3	Dom	
75.	ul. Wydmowa 6	Zespół sanatoryjny. Zachowane słupki bramne i szpaler drzew. Budynek B sanatoryjny	
DOBIEŚLAW			
76.	Dobiesław 1	Zagroda trzybudynkowa z parnikiem poza siedliskiem. Dom ustawiony szczytem do drogi; budynki gospodarskie wzdłuż boków podwórza. Za domem staw i starodrzew. Zachowana bramka. Dom Stodoła Budynek inwentarski Parnik	
77.	Dobiesław 8	Zagroda pierwotnie czterobudynkowa, zamknięta z budynkiem bramnym od frontu i domem w głębi. Bruk w podwórzu. Przekształcona. Dom	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

78.	Dobiesław 9	Plebania (d. Pastorówka) nr 9 - ustawiona szczytem w stosunku do drogi i budynkiem gospodarczym w głębi. Od drogi aleja klonowa. Staw obsadzony bukami. Budynek gospodarczy	
79.	Dobiesław 11	Zagroda (d. Szkoła) - dwubudynkowa, z tyłu mały budynek gospodarczy. Stodoła	
80.	Dobiesław 15	Zagroda czterobudynkowa, z domem od frontu i budynkami gospodarskimi na planie „U”. Stodoła	
81.	Dobiesław 24	Zagroda trzybudynkowa z domem w głębi siedliska i budynkami gospodarskimi wzdłuż boków podwórza . W podwórzu zachowany bruk. Pierwotnie od frontu - budynek bramny. Stodoła	
82.	Dobiesław 25	Zagroda trzybudynkowa w czworoboku, z domem ustawionym szczytem do drogi i stodołą z przejazdem od frontu. Dom	
83.	Dobiesław 26	Zagroda pierwotnie pełna, zamknięta, obecnie trzybudynkowa z domem ustawionym szczytem do drogi, budynkami gospodarskimi na planie litery „U”. Budynek stodołno-inwentarski	
84.	Dobiesław 27	Zagroda duża, pełna, zamknięta w czworo-boku, z domem w głębi siedliska i budynkiem bramnym od frontu. W podwórzu zachowany bruk. Dom	
85.	Dobiesław 32	Zagroda duża, czterobudynkowa, w czworo-boku, z domem od strony drogi. Z parnikiem z boku siedliska. W podwórzu bruk. Budynek inwentarski II kondygn. Parnik	
86.	Dobiesław 52	Zagroda pierwotnie pełna, 4-budynkowa, zamknięta, przekształcona. Dom w głębi siedliska. Dom	
87.	Dobiesław 56	Zagroda XIX wieczna, pierwotnie pełna, zamknięta, obecnie silnie przekształcona i rozbud. Dom „R.S.” 1914 - detal archit.	
88.	Dobiesław 65	Zagroda pierwotnie cztero- ob. trzybudynkowa, otwarta, z domem w głębi siedliska. Budynek inwentarski	
89.	Dobiesław 71	Zagroda z lat 30-tych, duża, pierwotnie pełna, ob. zach. bud, gospodarcze. Budynek inwentarski	
90.	Dobiesław 73	Zagroda czterobudynkowa, otwarta, z domem ustawionym szczytem do drogi i budynkami wokół dziedzińca. W podwórzu zach. bruk. Budynek bramny	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

91.	Dobiesław 75	Dom (z daw. świetlicą wiejską + sklep) (detal architektoniczny, stolarka) – w części przemur. Dom	
92.	Dobiesław 76	Zagroda niewielka, 2-budynkowa zagrodnicza z domem ustawionym szczytem do drogi. Dom (stolarka, detal, architekt.)	
93.	Dobiesław 85	Zagroda niewielka, 2-budynkowa zagrodnicza z domem ustawionym szczytem do drogi i bud. gosp na planie „L”. Dom (detal archit., stolarka) Stodoła/obora	
94.	Dobiesław 88	Zagroda niewielka, pierwotnie, 3-budynkowa zagrodnicza z domem w głębi drogi i bud. gospodarczymi po bokach podwórza. Przed domem 2 lipy. Obecnie przekształcona. Dom	
DOMASŁAWICE			
95.	Domasławice 9,10	Zagroda zamknięta w czworoboku, dom kalenicowo do drogi, budynki gospodarcz w kształcie litery „U”. Obecnie w części przekształcona. Stodoła z przejazdem Budynek inwentarski	
96.	Domasławice 19	Zagroda duża, zamknięta w czworoboku, dom w głębi siedliska, budynkiem bramnym od frontu i budynkami gospodarczymi w kształcie litery „U”. Obora	
97.	Domasławice 20	Zagroda niewielka, otwarta, pierwotnie trzybudynkowa ustawionym szczytem do drogi i budynkami gospodarczymi w kształcie litery „L” z boku. Obecnie w części przekształcona. Dom	
98.	Domasławice 22	Zagroda niewielka, otwarta, pierwotnie trzybudynkowa z domem w głębi siedliska. Obecnie silnie przekształcona. Obora	
99.	Domasławice 28	Zagroda pierwotnie czterobudynkowa, zamknięta, domem szczytem do drogi, budynek bramnym od frontu i budynkami gospodarczymi w kształcie litery „U”. Obecnie przekształcona. Dom Budynek bramny Budynek inwentarski	
100.	Domasławice 30	Zagroda niewielka, otwarta, pierwotnie trzybudynkowa z domem od frontu przylegającym do nr 31 i budynkami w kształcie litery „L”. Obecnie silnie przekształcona. Dom	
101.	Domasławice 32	Zagroda otwarta, pierwotnie trzybudynkowa	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

		z domem ustawionym szczytem do drogi i budynkami w kształcie litery „L”. Obecnie silnie przekształcona. Dom	
102.	Domasławice 33	Zagroda pierwotnie czterobudynkowa, zamknięta, z domem w głębi siedliska, budynkiem bramnym od frontu i budynkami gospodarczymi w kształcie litery „U”. Dom (w trakcie modernizacji) Budynek bramny Budynek inwentarski Obora/stodoła	
103.	Domasławice 36	Zagroda czterobudynkowa, zamknięta, dom w głębi siedliska, budynek bramny od frontu i budynki gospodarcze w kształcie litery „U”. Zachowany bruk. Dom Obora II kondygnacyjna Budynek inwentarski II kondygn.	
104.	Domasławice 40	Budynek szkoły	
105.	Domasławice 49	Zagroda czterobudynkowa, zamknięta, wokół czworobocznego dziedzińca, z domem ustawionym szczytem do drogi. Dom (po 1945 biblioteka, świetlica) Stodoła Obora	
106.	Domasławice 51	Zagroda pierwotnie czterobudynkowa, z domem w głębi dziedzińca; przekształcona. Dom Obora	
107.	Domasławice 52	Zagroda czterobudynkowa, zamknięta, wokół czworobocznego dziedzińca, z domem od strony drogi. Budynek inwentarski	
108.	Domasławice 53	Zagroda pierwotnie czterobudynkowa, z domem ustawionym od stron do drogi. Obora	
109.	Domasławice 57	Zagroda nr 57 - pierwotnie czterobudynkowa, wokół czworobocznego dziedzińca, obecnie przekształcona rozbudowana o nowe obiekty. Dom (detal)	
110.	Domasławice 59	Zagroda nr 59 - pierwotnie czterobudynkowa, zamknięta, z domem w głębi siedliska i budynkiem bramnym od frontu. Dom Budynek bramny (w części mieszkanie)	
111.	Domasławice 68	Dom - II kondygnacyjny	
112.	Domasławice 70	Zagroda nr 70 - pierwotnie trzybudynkowa z domem w głębi siedliska i budynkami gospodarskimi na planie litery „L” z boku. Dom Stodoła	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

GLEŻNOWO			
113.	Gleżnowo 1	Zagroda otwarta, z domem od frontu i budynkami gospodarskimi na planie „U”. Stodoła	
114.	Gleżnowo 2	Zagroda dwubudynkowa z domem od frontu, na planie „L”. Obora	
115.	Gleżnowo 21	Zagroda dwubudynkowa z domem od frontu. Dom Obora/stodoła	
116.	Gleżnowo 24	Zagroda trzybudynkowa z domem od strony drogi i budynkami gospodarskimi w formie litery „L”. Dom Obora/stodoła	
117.	Gleżnowo 26	Zagroda czterobudynkowa w czworoboku, z budynkami gospodarskimi na planie litery „U” i domem od frontu. Dom	
118.	Gleżnowo 27	Zagroda pierwotnie trzybudynkowa z domem od strony drogi i budynkami gospodarskimi w formie litery „L” z tyłu. Obecnie przekształcona. Dom Obora/stodoła	
119.	Gleżnowo 30	Zagroda dwubudynkowa z domem od frontu i stodołą z boku podwórza. Dom Stodoła	
120.	Gleżnowo 31	Dom	
121.	Gleżnowo 32	Zagroda czterobudynkowa w czworoboku, z budynkami gospodarskimi na planie litery „U” i domem z boku siedliska. Zachowane ogrodzenie ceglane i słupki bramne. Dom Budynek bramny	
122.	Gleżnowo 34	Zagroda dwubudynkowa z domem od frontu . Dom Stodoła/obora	
123.	Gleżnowo 38	Zagroda czterobudynkowa zamknięta, z domem w głębi siedliska, szczytem do drogi i budynkami gospodarskimi w czworoboku. Dom Budynek bramny/obora Budynek inwentarski Stodoła	
124.	Gleżnowo 39	Zagroda zamknięta w czworoboku, z domem od strony drogi. Dom Obora Stodoła Stajnia	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

125.	Gleżnowo 41	Zagroda pierwotnie czterobudynkowa, obecnie budynki gospodarskie przekształcone. Dom	
126.	Gleżnowo 45	Zagroda zamknięta w czworoboku, z domem z boku podwórza i budynkiem bramnym od frontu. W otoczeniu starodrzew. Dom Obora Budynek bramny/stajnia Stodoła	
127.	Gleżnowo 47	Zagroda zamknięta w czworoboku, z domem z boku podwórza i budynkiem bramnym od frontu. W otoczeniu starodrzew. Dom Obora Stodoła	
128.	Gleżnowo 48	Zagroda zamknięta w czworoboku, z domem od frontu. Dom Obora Stodoła	
129.	Gleżnowo 47	Remiza k. Nr 47	
GLEŻNÓWKO			
130.	Gleżnówko 3	Zagroda z domem ustawionym szczytem do drogi i budynkami gospodarskimi w kształcie litery „U”. Zachowane słupki bramne. Dom (detal architektoniczny) Obora Stodoła	
131.	Gleżnówko 4	Zagroda z domem w głębi i budynkami gospodarskimi w kształcie litery „L”, ze stodołą od strony drogi”. Dom	
132.	Gleżnówko 11	Zagroda w czworoboku, z domem od strony drogi i pierwotnie budynkami gospodarskimi w kształcie litery „L”. Stodoła Chlew z przejazdem	
133.	Gleżnówko 14	Zagroda dwubudynkowa z domem od strony drogi. Dom	
134.	Gleżnówko 20	Zagroda w czworoboku, z domem od strony drogi i budynkami gospodarskimi na planie litery „U”. Przed domem starodrzew, żywopłot. W podwórzu bruk. Dom (detal architekt., cz. stolarka)	
GORZEBĄDŹ			
135.	Gorzebadź 3	Zagroda otwarta, w czworoboku trzybudynkowa z domem ustawionym szczytem do drogi. Dom Stodoła	
JEŻYCE			
136.	Jeżyce 4	Zabudowania plebani dawnej pastorówki, pierwotnie zamknięte w czworoboku z budynkiem plebani w głębi	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

		siedliska. Zespół przekształcony. Plebania – d. pastorówka	
137.	Jeżyce 6	Zagroda pierwotnie duża, zamknięta w czworo-boku, obecnie przekształcona. Obora – II kondygn	
138.	Jeżyce 7	Zagroda pierwotnie duża, zamknięta w czworo - boku, obecnie przekształcona. Budynek inwentarski – II kondygn.	
139.	Jeżyce 15	Zagroda dwubudynkowa z domem od frontu. Dom	
140.	Jeżyce 19	Zagroda trzybudynkowa z domem szczytem do drogi i budynkami gospodarczymi w formie litery „L”. Stodoła Budynek inwent. II kondygn.	
141.	Jeżyce 24	Zagroda trzybudynkowa, otwarta z domem od strony drogi, i z przylegającym doń budynkiem dawnej świetlicy wiejskiej, bądź gospodą. Dom Stodoła	
142.	Jeżyce 26	Zagroda pierwotnie duża zagroda cztero-budynkowa, o zabudowie wokół czworobocznego dziedzińca z domem od frontu. ob. Przekształcona. Dom	
143.	Jeżyce 29	Zagroda pierwotnie trzybudynkowa, podwórze czworoboczne (zamknięte), od drogi budynek bramny, dom ustawiony szczytowo. Dom	
144.	Jeżyce 42	Zagroda mała, osadnicza, dwubudynkowa. Dom	
145.	Jeżyce 45	Zagroda pierwotnie czterobudynkowa, zamknięta wokół czworobocznego dziedzińca, z domem ustawionym szczytem do drogi. Dom	
146.	Jeżyce 47	Zagroda dwubudynkowa, z domem ustawionym kalenicowo do drogi. Dom	
147.	Jeżyce 51	Zagroda pierwotnie trzybudynkowa, założona na planie litery „L”, obecnie przekształcona. Dom	
148.	Jeżyce 56	Zagroda trzybudynkowa, nieregularna, z domem ustawionym od strony drogi. Parnik	
149.	Jeżyce 73	Zagroda duża czterobudynkowa z budynkami skupionymi wokół czworobocznego dziedzińca, z domem ustawionym szczytem do drogi, pochodząca z połowy XIX wieku. Chlew/ stajnia Stodoła	
150.		Stacja trafo	
JEŻYCZKI			

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

151.	Jeżyczki 1	Zagroda duża, czterobudynkowa, z 2 poł. XIX w. rozbudowana w l. 30. XX w. Dom od strony drogi, budynki gospodarcze wokół czworobocznego dziedzińca, z przejazdem od strony południowej. Przed domem szpaler grabowy. Obora Stodoła	
152.	Jeżyczki 2	Zagroda duża, czterobudynkowa, dom w głębi siedliska, budynki gospodarcze wokół nieregularnego czworobocznego dziedzińca, ze stodołą z przejazdem od frontu. W podwórzu zachowany bruk. Obora II kondygn. Stodoła	
153.	Jeżyczki 3	Zagroda czterobudynkowa, z 2 poł. XIX w., zamknięta w nieregularnym czworoboku, z budynkiem mieszkalnym od strony drogi, oborą z przejazdem w formie litery „L”. Obora II kondygn. Stodoła	
154.	Jeżyczki 5	Zagroda z pocz. XX w. rozbudowana w l. 20. XX w., należąca do właściciela cegielni. Dom na froncie, zabudowania gospodarcze wokół czworo-bocznego dziedzińca. Od strony drogi żywopłot, w ogrodzie ceramiczne ozdobne formy. Poza zagrodą ślady komina cegielni, stacji pomp i warsztatu. Dom Obora z wozownią II kondygn. Stodoła Bud. inwent. II kondygn.	
155.	Jeżyczki 7	Zagroda osadnicza, 2-budynkowa. Przed domem zachowany żywopłot grabowy. Dom	
156.	Jeżyczki 9	Zagroda z 2 poł. XIX w., budynki wokół czworobocznego dziedzińca, z domem od strony drogi wiejskiej. Przed zagrodą budynek piekarniczy. Obora Stodoła	
157.	Jeżyczki 12	Zagroda d. dwubudynkowa z domem szczytem do drogi i budynkami gospodarskimi w formie litery „L”. Dom	
158.	Jeżyczki 14	Mleczarnia II kondygnacyjna (nieczynna, użytkowana jako mieszkania)	
159.	Jeżyczki 15	Zagroda z 2 poł. XIX w., zamknięta, z budynkami wokół czworobocznego dziedzińca, z domem w głębi siedliska. Stodoła	
160.	Jeżyczki 16	Zagroda dwubudynkowa w stanie ruiny. Dom	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

161.	Jeżyczki 24	Zagroda dwubudynkowa, z domem od strony drogi wiejskiej. Dom	
162.	Jeżyczki 25	Dom	
163.	Jeżyczki 29	Szkoła Podstawowa	
164.	Jeżyczki 34	Zagroda duża zagroda pochodząca z k. XIX w., trzybudynkowa, z budynkami wokół czworobocznego dziedzińca, z domem od strony drogi. Przed domem ogród i zachowany żywopłot. Dom Stodoła Obora II kondygn.	
165.	Jeżyczki 35	Zagroda z II poł. XIX w. zamknięta, budynki wokół czworobocznego dziedzińca, budynkiem bramnym od frontu i budyniem mieszkalnym ustawionym szczytem do drogi. W podwórzu zachowany bruk. Przed zagroda świerki. Dom Budynek bramny	
166.	Jeżyczki 40	Zagroda z 2 poł. XIX w., pierwotnie zamknięta wokół wydłużonego, prostokątnego dziedzińca, z budynkiem bramnym od strony drogi i domem w głębi. Obecnie w części przekształcona – po pożarze. Dom	
167.	Jeżyczki 42	Zagroda trzybudynkowa z k. XIX w., dom szczytem do drogi, budynki gospodarcze w formie litery „L”. Zachowany ceglany mur ogrodz. i brama. Dom	
168.	Jeżyczki 43	Zagroda pochodząca z I poł. XIX w., pełna, zamknięta w czworoboku, z budynkiem bramnym od frontu, stodoła i oborą tworzącymi w rzucie kształt odwróconej litery „U” i domem w głębi siedliska. Budynek bramny	
169.	Jeżyczki 48	Zagroda pochodząca z II poł. XIX w. i z lat 20-tych XX w., pierwotnie pełna, zamknięta wokół czworobocznego dziedzińca z domem od strony drogi wiejskiej. Dom	
170.	Jeżyczki 57	Zagroda z kon. XIX w, przeb. w I. 30. XX w, trzybudynkowa z domem szczytem do drogi, budynkami gospodarczymi wokół czworobocznego dziedzińca z niezabudowanym bokiem południowym. Poza siedliskiem, na wschód usytuowany piekarnik. Piekarnik	
171.	Jeżyczki 69	Zagroda założona na planie litery „U” z domem w głębi siedliska. Dom	
172.	Jeżyczki 5	Stacja trafo / obok nr 5	
173.	Jeżyczki 36	Stacja trafo / obok nr 36	
KOPAŃ			
174.	Kopań 1	Zagroda pierwotnie trzybudynkowa, otwarta	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

		z domem ustawionym szczytem do drogi i budynkami w kształcie litery „L”. Dom	
175.	Kopań 2	Zagroda pierwotnie trzybudynkowa, otwarta z domem ustawionym szczytem do drogi i budynkami ustawionymi szeregowo wzdłuż dłuższego boku dziedzica. Zachowane ceglane słupki bramne. Dom Budynek inwentarski	
176.	Kopań 4	Zagroda pierwotnie trzybudynkowa, otwarta, czworoboczna, z domem w głębi i budynkami ustawionymi wzdłuż dłuższych boków podwórza. Dom	
177.	Kopań 5	Zagroda pierwotnie czterobudynkowa, zamknięta od drogi budynkiem bramny, dom w głębi; obecnie przekształcona. W podwórzu zachowany bruk. Dom	
178.	Kopań 8	Zagroda czterobudynkowa, zamknięta od drogi budynkiem bramny, z domem w głębi; obecnie silnie przekształcona; budynki gospodarcze wyburzone. Dom Budynek bramny	
179.	Kopań 10	Zagroda pochodząca z poł. XIX w. pierwotnie trzybudynkowa, z domem od strony drogi, obecnie silnie przekształcona. Dom przebudowany. Drewutnia	
180.	Kopań 11	Zagroda pierwotnie trzybudynkowa z domem ustawionym szczytem do drogi, obecnie przekształcona. Dom	
181.	Kopań 13	Zagroda pierwotnie czterobudynkowa, zamknięta od drogi budynkiem bramnym, z domem w głębi; obecnie silnie przekształcona. Budynek bramny	
182.	Kopań 15	Zagroda z II poł. XIX w., czterobudynkowa, zamknięta od drogi budynkiem bramnym, z domem w głębi. Podwórze brukowane. Obora Stodoła i spichlerzyk	
183.	Kopań 27	Zagroda z II poł. XIX w., czterobudynkowa, zamknięta w czworoboku, dom w głębi i budynek bramny od frontu. Podwórze brukowane. Dom Budynek bramny Budynek inwent. Stodoła	
184.	Kopań 30	Dawny budynek szkoły	
KOPNICA			
185.	Kopnica 1	Zagroda pierwotnie zamknięta, z domem w głębi siedliska, niegdyś z budynkiem bramnym od frontu;	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

		przekształcona. W podwórzu zachowany bruk. Dom	
186.	Kopnica 2	Zagroda zamknięta w czworoboku, z domem w głębi siedliska, z budynkiem bramnym od frontu. W podwórzu zachowany bruk. Budynek inwentarski	
187.	Kopnica 5	Zagroda pierwotnie trzybudynkowa, otwarta, z czworobocznym podwórzem, z domem w głębi siedliska, obecnie silnie przekształcona. W podwórzu zachowany bruk. Stodoła	
188.	Kopnica 8	Zagroda duża, zamknięta w czworoboku, z domem od frontu W podwórzu zachowany bruk. Stodoła Stajnia z warsztatem	
189.	Kopnica 9	Zagroda trzybudynkowa, otwarta od frontu, z domem szczytem do drogi i budynkami gospodarczymi w kształcie litery „L”. Budynki gospodarcze Stodoła	
190.	Kopnica 12	Zagroda pierwotnie trzybudynkowa, otwarta od frontu, z domem ustawionym szczytem do drogi i budynkami gospodarczymi w kształcie litery „L”. Obecnie przekształcona. Dom	
191.	Kopnica 13	Zagroda pierwotnie trzybudynkowa, z domem od frontu, obecnie silnie przekształcona. Dom (przem.)	
192.	Kopnica 14	Zagroda duża, pierwotnie czterobudynkowa, zamknięta w czworoboku, z domem w głębi siedliska, z budynkiem bramnym od frontu; Obecnie przekształcona W podwórzu zachowany bruk. Dom (w części przebudowany)	
193.	Kopnica 15	Zagroda duża, pierwotnie czterobudynkowa, zamknięta w czworoboku, z domem w głębi siedliska, z budynkiem bramnym od frontu; Obecnie w części przekształcona W podwórzu zachowany bruk. Dom Budynek inwentarski z galerijką Stodoła/ obora	
194.	Kopnica 16	Zagroda duża, pierwotnie czterobudynkowa, zamknięta w czworoboku, z domem w głębi siedliska. Obecnie w części przekształcona W podwórzu zachowany bruk. Dom Budynek inwentarski	
195.	Kopnica 19	Zagroda duża, pierwotnie czterobudynkowa, zamknięta w czworoboku, z domem w głębi siedliska, z budynkiem bramnym od frontu. Obecnie w części przekształcona. W podwórzu zachowany bruk. Dom Obora	
KOWALEWICE			

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

196.	Kowalewice 2	Zagroda trzybudynkowa z II poł. XIX w. z domem w głębi czworobocznego siedliska i budynkami gospodarskimi od frontu i z boku. Budynek bramny	
197.	Kowalewice 9	Zagroda pierwotnie trzybudynkowa, dom w głębi, bud. gospodarcze w literę „L”. Przekształcona. Dom	
198.	Kowalewice 12	Zagroda zamknięta, czterobudynkowa, dom w głębi siedliska, budynek bramny od frontu. Budynek bramny Obora	
199.	Kowalewice 15	Zagroda duża, zamknięta, czterobudynkowa z domem w głębi, z budynkiem bramnym od frontu. Budynki w części przekształcone. W podwórzu bruk. Budynek bramny/ obora	
200.	Kowalewice 22	Dom - dawna zagroda z połowy XIX w., dwubudynkowa obecnie przekształcona. Budynek gospodarczy	
201.	Kowalewice 23	Zagroda pełna, zamknięta w czworoboku, czterobudynkowa z domem w głębi i budynkami gospodarskimi w formie litery „U”. Dom	
202.	Kowalewice 27	Zagroda pierwotnie pełna, zamknięta czterobudynkowa, dom w głębi, budynki gospodar. w formie litery „U”. Obecnie silnie przekształcona. Dom Budynek bramny	
203.	Kowalewice 28	Zagroda dawniej zagroda zamknięta, w czworoboku, obecnie dwubudynkowa z domem w głębi siedliska i budynkiem bramnym od frontu. Budynek bramny	
204.	Kowalewice 30	Zagroda dawniej zagroda zamknięta, w czworoboku, z domem w głębi siedliska i budynkiem bramnym od frontu. Obecnie przekształcona. Dom (pierwotnie szach.) Stodoła	
KOWALEWICZKI			
205.	Kowalewiczki 1	Zagroda wzniesiona w latach 1910-1925, zamknięta w czworoboku, z domem od frontu i budynkami gospodarskimi na planie „U”. Dom Stodoła Budynek bramno-inwentarski	
206.	Kowalewiczki 3	Zagroda w czworoboku, trzybudynkowa, dom od drogi i budynkami gospodarskimi na planie „L”. Dom	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

207.	Kowalewiczki 4	Zagroda w czworoboku, trzybudynkowa z domem od strony drogi i budynkami gospodarskimi na planie „L” oraz wozownia obok. Stodoła ze spichlerzem	
208.	Kowalewiczki 10	Zagroda zamknięta w czworoboku, dom szczytem do drogi, budynki gospodar. na planie „U”. Stodoła	
209.	Kowalewiczki 20	Zagroda mała, trzybudynkowa, dom szczytem do drogi i budynkami gospodarskimi na planie „L”. Dom stodoła	
210.	Kowalewiczki 28	Zagroda dwubudynkowa z parnikiem w głębi sadu z domem od frontu. Piekarnik	
211.	Kowalewiczki 29	Zagroda pierwotnie trzybudynkowa, dom szczytem do drogi, budynki gospodarcze w formie „L”. Obecnie silnie przekształcona. Dom	
212.	Kowalewiczki 33	Zagroda zamknięta w czworoboku, cztero-budynkowa z domem w głębi siedliska i budynkiem bramnym od frontu. Dom Stodoła Obora	
213.	Kowalewiczki 34	Zagroda w czworoboku, 4-budynkowa z domem ustawionym szczytem do drogi i budynkiem bramnym od frontu. Obecnie przekształcona. Dom	
KRUPY			
214.	Krupy 34	Szkoła – ob. Mieszkalny	
215.	Krupy 27	Remiza strażacka (obok nr 27) - obecnie garaż prywatny (w części przemurowana).	
216.	Krupy 16	Zagroda zagroda pierwotnie 4-budynkowa z II. poł. XIX w., z domem od strony drogi. Przekształcona. Dom z wystawką (przemurowana fasada)	
217.	Krupy 18	Zagroda pierwotnie czterobudynkowa, z II poł. XIX w., z domem od strony drogi i budynkami gospodarczymi dziedzińca. Przemur. w I. 20. XX w. W I. 30-tych dobudowana świetlica. Przekształcona. Dom ob. w części sklep Świetlica	
218.	Krupy 19	Zagroda pierwotnie czterobudynkowa, z II poł. XIX w., z domem w głębi siedliska, budynkiem bramnym od frontu. W podwórzu bruk. Obecnie w części przekształcona. Dom wzniesiony w I. 60/70-tych XX w. na miejscu XVIII-wiecznej chałupy. Budynek bramny Stodoła Obora Budynek gospodarczy	
219.	Krupy 22	Zagroda pełna, czterobudynkowa, 3 ćw. XIX w dom w głębi siedliska, bud. bramny od frontu, budynki gospod. wokół dziedzińca. W podwórzu bruk. Zagroda	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

		w części przekształcona, zaniedbana. Dom II kondygn. ze ścianką kolankową	
220.	Krupy 30	Zagroda pierwotnie czterobudynkowa, z I poł. XIX w., dom w głębi siedliska, budynki gospodarcze wokół dziedzińca, budynek bramny od frontu. W podwórzu bruk; obecnie w części przekształcona. Budynek bramny	
221.	Krupy 31	Zagroda pierwotnie pełna, czterobudynkowa, z 4 ćw. XIX w., z domem w głębi siedliska z bud. gospodarczymi wokół regularnego czworobocznego dziedzińca i budynkiem bramnym od frontu. W podwórzu bruk; obecnie cz. przekształcona. Dom Stodoła/ obora	
222.	Krupy 33	Zagroda pierwotnie pełna, zamknięta, czterobudynkowa, z 4 ćw. XIX w., dom w głębi siedliska, bud. gospodarcze wokół dziedzińca, bud. bramny od frontu. W podwórzu bruk; obecnie przekształcona. Dom	
223.	Krupy 35	Zagroda pierwotnie pełna, czterobudynkowa, z 4 ćw. XIX w., dom w głębi siedliska i bud. gospodarcze wokół czworobocznego dziedzińca. Obecnie w części przekształcona. W podwórzu bruk. Dom (dwurodzinny) Obora	
224.	Krupy 37	Zagroda pierwotnie pełna, czterobudynkowa, z 4 ćw. XIX w., rozbudowana w I. 30-tych XX w., z domem usytuowanym poza granicami historycznymi siedliska, budynkami gospodarczymi wokół czworobocznego dziedzińca. Obecnie cz. przekształcona. Dom	
225.	Krupy 42	Zagroda pierwotnie pełna, czterobudynkowa, pochodząca z 4 ćw. XIX w., z domem ustawionym w głębi siedliska, z budynkami gospodarczymi wokół regularnego czworobocznego dziedzińca, z budynkiem bramnym od frontu. Dom Budynek inwentarsko-bramny	
226.	Krupy 43	Zagroda trzybudynkowa, z 4 ćw. XIX w., z domem ustawionym szczytem do drogi i budynkami gospodarczymi w formie litery „L”, wokół czworobocznego dziedzińca, z budynkiem bramnym od frontu. Obora	
227.	Krupy 44	Zagroda pierwotnie czterobudynkowa, z 3 ćw. XIX w., z domem ustawionym w głębi. Obecnie silnie przekształcona. Obora/stodoła	
228.	Krupy 45	Zagroda pełna, zamknięta, domem ustawionym od frontu, z budynkami gospodarczymi w formie litery „L”, wokół czworobocznego dziedzińca. Dom (przemur.) Obora	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

		Brama	
229.	Krupy 48	Zagroda pierwotnie czterobudynkowa, dom w głębi siedliska, budynki gospodarcze wokół w kształcie litery „U”. Obecnie w części przekształcona. Obora Budynek bramny	
230.	Krupy 64	Zagroda pierwotnie duża, czterobudynkowa z domem w głębi siedliska i budynkami gospodarczymi wokół regularnego czworobocznego dziedzica, Obecnie silnie przekształcona. Dom	
231.	Krupy 65	Zagroda niewielka, otwarta, z budynkami gospodarczymi w formie litery „L”, domem ustawionym szczytem do drogi. Dom	
232.	Krupy 67	Zagroda pierwotnie duża, czterobudynkowa z domem w głębi siedliska i budynkami gospodarczymi wokół regularnego czworobocznego dziedzica, Obecnie silnie przekształcona. Dom	
233.	Krupy 68	Zagroda pierwotnie duża, czterobudynkowa z domem w głębi siedliska i budynkami gospodarczymi wokół regularnego czworobocznego dziedzica, Obecnie silnie przekształcona. Dom	
LEŚNICA			
234.	Leśnica 4	Zagroda pierwotnie czterobudynkowa, w czworoboku, obecnie silnie przekształcona. Budynek inwentarski	
NOWY JAROSŁAW			
235.	Nowy Jarosław 3	Zagroda pierwotnie 2 budynkowa, w części przekształcona. Dom Piekarnik	
236.	Nowy Jarosław 16	Zagroda w czworoboku, trzybudynkowa z domem od frontu i piekarnikiem z tyłu siedliska. Dom	
237.	Nowy Jarosław 21	Zagroda otarta, w czworoboku, 4-budynkowa z domem od frontu i piekarnikiem z tyłu siedliska. Dom	
238.	Nowy Jarosław 26	Zagroda czworobok, otwarta, 3-budynkowa, z domem w głębi siedliska, stodołą z przejazdem od frontu. Dom	
239.	Nowy Jarosław 28	Dom	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

240.	Nowy Jarosław 31	Zagroda pierwotnie 2-budynkowa obecnie rozbudowana przekształcona. Dom (opuszczony, w ruinie)	
241.	Nowy Jarosław 33	Zagroda pierwotnie czterobudynkowa z domem w głębi siedliska. Obecnie silnie przekształcona. Dom	
242.	Nowy Jarosław 34	Dom - opuszczony	
243.	Nowy Jarosław 35	Zagroda w czworoboku, otwarta od frontu, trzybudynkowa, z domem w głębi siedliska. Zachowane słupki bramne przekształcona. Stodoła	
244.	Nowy Jarosław 37	Zagroda w czworoboku, 3-budynkowa, z domem w głębi siedliska i pierwotnie budynkiem bramnym (ob. przekształconym). W podwórzu bruk. Dom	
NOWY KRAKÓW			
245.	Nowy Kraków 1	Zagroda dwubudynkowa. Dom	
PALCZEWICE			
246.	Palczewice 10	Szkoła, ob. Świetlica	
PORZECZE			
247.	Porzecze 5	Zagroda w czworoboku, dom od strony ulicy, stodoła z przejazdem w głębi. Zachowana droga brukowana do zagrody i na dziedzińcu. Dom Stodoła z przejazdem Budynek inwent./gospod. II kondygn.	
248.	Porzecze 8	Zagroda ob. trzybudynkowa, zamknięta w czworoboku, dom od strony drogi, budynek inwent-magazynowy w kształcie litery „L”. Zachowany mur z kosзовym otworem bramnym. Podwórze brukowane. Bud. inwentarsko-magazyn. i przejazd Bud. inwentarsko-stodolny	
249.	Porzecze 9	Zagroda duża, w czworoboku z domem od strony ulicy, z budynkiem gospodarczym w kształcie litery „L”, na podwórzu zachowany bruk. Stodoła	
250.	Porzecze 10	Zagroda duża, pierwotnie w czworoboku, 4-budynkowa z domem od strony drogi. Podwórze brukowane. Budynek inwentarski Stodoła	
251.	Porzecze 14	Zagroda duża, z budynki pierwotnie w czworoboku, dom kalenicowo. Za siedliskiem potężny starodrzew (dąb i wiązy). Na podwórzu bruk. Dom Stodoła Bud. inwentarski II kondygnacyjny	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

252.	Porzecze 15	Zagroda trzybudynkowa z domem ustawionym szczytem do drogi. Stodoła	
253.	Porzecze 16	Zagroda trzybudynkowa z domem w głębi. Dom	
254.	Porzecze 18	Zagroda pierwotnie 4-budynkowa, obecnie przekształcona, w części budynki wyburzone. Dom	
255.	Porzecze 22	Piekarnik ob. bud. Mieszkalny	
256.	Porzecze 24	Zagroda zamknięta w czworoboku, dom szczytem do drogi, budynek bramny od zachodu, stodoła od wschodu. Droga i podwórze brukowane. Dom Budynek bramny Stodoła/obora	
257.	Porzecze 26	Zagroda dwubudynkowa. Dom	
258.	Porzecze 27	Zagroda duża, zamknięta w czworoboku, dom szczytem do drogi, budynek bramny od strony zachodniej. W podwórzu zachowany bruk. Budynek bramny Stodoła Obora	
259.	Porzecze 28	Zagroda duża, zamknięta w czworoboku, dom szczytem do drogi, budynek bramny od strony zachodniej. W podwórzu bruk. Stodoła Bud. bramny II kondygn. Obora	
RUSKO			
260.	Rusko 2,3	Zagroda pierwotnie czterobudynkowa, zamknięta, dom w głębi; obecnie przekształcona. Dom	
261.	Rusko 6,7	Zagroda pierwotnie czterobudynkowa, obecnie trzybudynkowa w czworoboku, z domem od strony ulicy i budynkami na planie litery „L” z tyłu siedliska. Zachowane metalowe ogrodzenie. Dom	
262.	Rusko 15/16	Zagroda trzybudynkowa, dom od frontu. Dom	
263.	Rusko 18	Zagroda czterobudynkowa, zamknięta w czworoboku, z domem od strony drogi. Dom	
264.	Rusko 29	Zagroda pierwotnie trzybudynkowa, obecnie przekształcona, rozbudowa. Część historycznej zabudowy – nieistnieje. Dom w głębi siedliska. Dom	
SIŃCZYCA			
265.	Sińczyca 7	Zagroda duża, czterobudynkowa, w czworo-boku, z domem od frontu. W podwórzu bruk. Obora	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

		stodoła	
266.	Sińczyca 9	Zagroda pierwotnie duża, w czworoboku, obecnie przekształcona. Dom	
267.	Sińczyca 10/11	Zagroda duża, czterobudynkowa, z domem w głębi siedliska i budynkiem bramnym od frontu. Dom Budynek inwentarski	
268.	Sińczyca 12	Zagroda duża, czterobudynkowa, w czworo-boku, z domem od frontu i budynkami gospodarskimi na planie litery „U”. W podwórzu bruk. Obora II kondygnacyjna	
269.	Sińczyca 13 A	Zagroda trzybudynkowa z domem (współcz.) od frontu i budynkami gospodarskimi na planie „L”. Obora	
270.	Sińczyca 14	Zagroda duża, czterobudynkowa, dom od frontu, budynki gospodarskie w literę „U”. Dom	
271.	Sińczyca 16	Zagroda duża, czterobudynkowa, dom od frontu i budynki gospodarskie na planie litery „U”. Obora II kondygnacyjna	
272.	Sińczyca 17	Zagroda nr 17 - duża, czterobudynkowa, w czworo-boku, z domem od frontu i budynkami gospodarskimi na planie litery „U”. W podwórzu bruk. Obora II kondygnacyjna Stodoła Chlew	
273.	Sińczyca 20	Zagroda pierwotnie duża, czterobudynkowa, w czworoboku, z domem od frontu i budynkami gospodarskimi na planie litery „U”. W podwórzu bruk Obecnie silnie przekształcona. Dom	
274.	Sińczyca 21	Zagroda duża, czterobudynkowa, dom od frontu, budynki gospodarskie na planie litery „U”. Piekarnik	
SŁOWINKO			
275.	Słowinko 6	Zagroda w czworoboku, z domem ustawionym szczytem do drogi i budynkami wzdłuż dłuższych boków podwórza. Dom Stodoła Obora	
276.	Słowinko 7	Zagroda dwubudynkowa, z domem od strony drogi i stodołą w głębi. Obok zagrody piekarnik. Dom Piekarnik	
277.	Słowinko 10	Zagroda w czworoboku, z domem w głębi siedliska, budynkami w formie litery „L” obecnie przekształcona. Dom Obora II kondyg. z galeryjką na piętrze Stodoła	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

278.	Słowinko 13	Zagroda w czworoboku, z domem od strony drogi. obecnie przekształcona. Sad w otoczeniu świerków i lip. Obora (II kondygnacyjna z mieszkaniem dla parobka i parnikiem)	
SŁOWINO			
279.	Słowino 2	Zagroda pierwotnie czterobudynkowa, zamknięta w czworoboku, z domem z boku siedliska, budynkiem bramnym od frontu; obecnie przekształcona. Budynek bramny Obora (w części przekształcona)	
280.	Słowino 3	Dom dawna szkoła – pozostałość zagrody – obecnie nieczytelnej	
281.	Słowino 4	Zagroda XIX – wieczna, czterobudynkowa, zamknięta w czworoboku, z domem w głębi siedliska i budynkiem bramnym od frontu; W podwórzu bruk. Zagroda cz. przekształcona. Dom (przed fasadą 2 kasztanowce) Budynek bramny pierwotnie szach. Obora z piekarnikiem	
282.	Słowino 5	Budynek mieszkalny II kondygnacyjny, na parterze zlewnia mleka.	
283.	Słowino 7	Zagroda XIX – wieczna, czterobudynkowa, zamknięta w czworoboku, z domem w głębi siedliska i pierwotnie budynkiem bramnym od frontu; w podwórzu bruk. Do zagrody – brukowana droga obsadzona kasztanowcami. Dom Stodoła	
284.	Słowino 24	Zagroda czterobudynkowa, w czworoboku, otwarta z tyłu siedliska, z domem i budynkiem bramnym od frontu. Obora Budynek inwentarsko-stodolny	
285.	Słowino 28	Zagroda pierwotnie trzybudynkowa, na planie trapezu nieregularna, z domem w głębi i bud. gosp. wzdłuż boków podwórza. Obecnie przekształcona. Dom Stodoła/obora (na historycznej dz. nr 27)	
286.	Słowino 31	Zagroda w czworoboku, pierwotnie zamknięta, z domem w głębi siedliska i bud. wzdłuż boków podwórza. Obecnie przekształcony. Dom stodoła	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

287.	Słowino 33	Zagroda (zagroda i budynki przekształcone). Obora	
288.	Słowino 35	Zagroda pierwotnie trzybudynkowa, ob. Przekształcona. Budynek gospodarczy	
289.	Słowino 43	Zagroda pierwotnie 3 budynkowa, otwarta z boku, z domem szczytem do drogi i budynkiem bramnym od frontu. Obecnie przekształcona. Budynek inwentarski	
290.	Słowino 47	Zagroda (zagroda przekształcona, nieczytelna). Dom	
291.	Słowino 48	Zagroda - leśniczówka, na planie czworoboku, otwarta, z domem ustawionym szczytem do drogi. W podwórzu bruk. Dom Stodoła Obora	
292.	Słowino 51	Zagroda na planie czworoboku, z domem od strony drogi. W podwórzu bruk. Stodoła	
293.	Słowino 54	Zagroda 3 budynkowa, z domem od strony drogi i budynkami gospodarskimi na planie „L”. Dom	
294.	Słowino 59	Zagroda na planie czworoboku, z domem od strony drogi. Silnie przekształcone budynki gospodarcze. Dom	
295.	Słowino 61	Dom II kondygnacyjny dla d prac. Fabryki wędlin i konserw	
296.	Słowino 64	Zagroda zagroda dwubudynkowa, otwarta, z domem od frontu drogi i budynkiem gospodarskim z boku. Dom	
297.	Słowino 65	Zagroda pierwotnie duża, na planie czworoboku, z domem ustawionym szczytem do drogi, budynkami w formie „U” i piekarnikiem z boku siedliska. Obecnie przekształcona. Piekarnik	
298.	Słowino 67	Zagroda zagroda dwubudynkowa, otwarta, z domem w głębi siedliska i budynkiem gospodarskim szczytem do drogi. Obecnie nowy dom od frontu. Obora	
299.	Słowino 70	Zagroda pierwotnie duża, na planie czworoboku, z domem ustawionym szczytem do drogi, budynkami w formie „U” Obecnie przekształcona. Stodoła/obora Budynek bramny Obora przemurowana	
300.	Słowino 73	Zagroda dwubudynkowa, otwarta, z domem od frontu i budynkiem gospodarskim z tyłu. Budynek gospodarczy	
301.	Słowino 78	Zagroda pierwotnie dwubudynkowa, otwarta, z domem od frontu i budynkiem gospodarskim z tyłu podwórza. W latach 30. XX w. dobudowana świetlica. Dom	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

		Budynek gospodarczy D. świetlica	
302.	Słowino 50	Wieża transformatorowa k. Nr 50	
303.	Słowino 82	Wieża transformatorowa k. Nr 82	
STARY JAROSŁAW			
304.	Sławy Jarosław 2	Zagroda dwubudynkowa, z domem od frontu. Dom Budynek gospodarczy	
305.	Sławy Jarosław 4	Zagroda trzybudynkowa, otwarta, w czworoboku z domem ustawionym szczytem do drogi. Przekształcona. Dom (przemurowany szachulec) Piekarnik	
306.	Sławy Jarosław 9	Zagroda pierwotnie zamknięta w czworoboku z domem ustawionym szczytem do drogi i budynkiem bramnym od frontu. Obecnie silnie przekształcona. W podwórzu bruk. Piekarnik	
307.	Sławy Jarosław 10	Zagroda pierwotnie zamknięta w czworoboku z domem ustawionym szczytem do drogi i budynkiem bramnym od frontu. Obecnie silnie przekształcona. W podwórzu bruk. Budynek bramny (ob. z cz. mieszkalną)	
308.	Sławy Jarosław 13/14	Zagroda pierwotnie duża, zamknięta w czworoboku z domem ustawionym szczytem do drogi i budynkiem bramnym od frontu. Obecnie silnie przekształcona. W podwórzu bruk. Dom Obora II kondygnacyjna	
309.	Sławy Jarosław 15	Dom (przemurowany szachulec)	
310.	Sławy Jarosław 17	Zagroda 3 - budynkowa, otwarta, z domem ustawionym szczytem do drogi i stodołą z przejazdem od frontu. Obecnie przekształcona. Stodoła/ obora z przejazdem	
311.	Sławy Jarosław 18	Dom (Przed domem bruk)	
312.	Sławy Jarosław 24	Zagroda pierwotnie duża, zamknięta w czworoboku z domem ustawionym szczytem do drogi i stodołą z przejazdem od frontu. Obecnie silnie przekształcona. W podwórzu bruk. Stodoła Budynek inwentarski	
313.	Sławy Jarosław 28	Dom dawna plebania ob. Sklep	
314.	Sławy Jarosław 30	Zagroda dwubudynkowa, nieregularna, z domem od frontu. Dom Obórka	
315.	Sławy Jarosław 31	Zagroda mała, przekształcona, obecnie 2 budynkowa nieregularna. Dom Stodoła	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

316.	Sary Jarosław 32	Zagroda mała 3 - budynkowa, otwarta, z domem ustawionym szczytem do drogi, budynkami gospodarskimi w formie litery „L” i stodołą od frontu. W podwórzu zachowany bruk Obecnie budynki przekształcone. Dom (ocieplony, panele) Budynek gospodarczy, (ocieplony, panele) Stodoła ze spichlerzem (panele)	
317.	Sary Jarosław 33	Zagroda zamknięta w czworoboku z domem w głębi siedliska i budynkami gospodarskimi w formie litery „U”, z bud. inwent. - stodołnym z przejazdem od frontu. Obecnie silnie przekształcona. W podwórzu bruk. Dom Stodoła Budynek inwentarsko – stodołny Obora	
318.	Sary Jarosław 34	Zagroda mała 3 - budynkowa, otwarta, z domem w głębi siedliska i budynkami gospodarskimi w formie „L”, od frontu – w części przekształconymi. Dom Obora	
319.	Sary Jarosław 41	Zagroda zamknięta w czworoboku, z domem w głębi siedliska, obecnie przekształcona. W podwórzu bruk. Budynek inwentarski	
320.	Sary Jarosław 43	Dom Zagroda przekształcona	
321.	Sary Jarosław 44	Zagroda nr 44 - w czworoboku, otwarta, z domem ustawionym szczytem do drogi i budynkami gospodarskimi w formie „L”, przekształcona. W podwórzu bruk. Dom Stodoła Obora	
322.	Sary Jarosław 47	Zagroda mała w czworoboku, otwarta z domem ustawionym szczytem do drogi i budynkami gospodarskimi w formie „U”, przekształcona. W podwórzu bruk. Stodoła/obora w „L”	
323.	Sary Jarosław 51	Dom – dawna poczta – detal architekt. stolarka	
324.	Sary Jarosław 57	Zagroda w czworoboku, otwarta z domem w głębi siedliska i budynkami gospodarskimi wzdłuż boków podwórza. W podwórzu bruk. Dom (obecnie obłożony panelami) Stodoła	stodoła nie istnieje – materiał przeniesiony do skansenu w Swołowie
325.	Sary Jarosław 59	Zagroda w czworoboku, zamknięta, z domem w głębi siedliska i budynkami gospodarskimi w formie „U”, z budynkiem bramnym od frontu. W podwórzu bruk. Dom (obecnie ocieplony) Budynek bramny	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

		Stodoła	
326.	Sary Jarosław 60	Zagroda mała, rzemieślnicza, 3 –budynkowa otwarta. Dom ustawiony szczytem do drogi; w cz. Przekształcona. Stodoła	
327.	Sary Jarosław 63	Zagroda pierwotnie w czworoboku, zamknięta, z domem w głębi siedliska i budynkami gospodarskimi w formie „U”, z budynkiem bramnym od frontu. W podwórzu bruk. W cz. Przekształcone budynki gosp. Przed frontem szpaler lipy drobnolistnej. Dom rozbudowany Budynek bramny	
328.	Sary Jarosław 67	Zagroda mała dwubudynkowa z domem od frontu i obórką obok. Poza siedliskiem stodoła. Obórka stodoła	
329.	Sary Jarosław 69	Zagroda w czworoboku, otwarta, z domem w głębi siedliska i budynkami gospodarskimi w formie „L”, W podwórzu bruk. Dom Obora/stodoła	
330.	Sary Jarosław 70	Zagroda mała dwubudynkowa, osadnicza z lat 20-tych XX w. Z domem od frontu i budynkiem gospodarczym z boku siedliska. Budynek gospodarczy	
331.	Sary Jarosław 72	Zagroda mała dwubudynkowa z domem ustawionym szczytem do drogi. Dom	
332.	Sary Jarosław 74	Zagroda w czworoboku, otwarta, z domem ustawionym szczytem do drogi i budynkami gospodarczymi pierwotnie w formie litery „L”, ob. w części przekształcone. Dom (przemurowane okna) Budynek gospodarczy (w cz. mieszkanie)	
333.	Sary Jarosław 77	Zagroda mała, w czworoboku z otwarta z domem od frontu i budynkami gosp. nieregularnie w kształcie litery „U”. Dom Stodoła	
334.	Sary Jarosław 78	Zagroda mała dwubudynkowa z domem ustawionym szczytem do drogi. Dom	
335.	Sary Jarosław 82	Zagroda w czworoboku z otwarta z domem w głębi siedliska i budynkiem bramnym od frontu. Budynek inwentarski Budynek bramny z obórką	
336.	Sary Jarosław 83	Zagroda mała 3 -budynkowa z domem od frontu i budynkami gosp. w formie „L” z tyłu siedliska. Dom	
337.	Sary Jarosław 84	Dom - pozostałość zagrody 2 - budynkowej	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

338.	Sary Jarosław 85	Zagroda mała 3 -budynkowa z domem od frontu i budynkami gosp. w formie „L” z tyłu siedliska. Zachowane ceglane słupki ogrodzenia. Dom Piekarnik	
339.	Sary Jarosław 86	Zagroda 3 -budynkowa z domem w głębi siedliska i budynkami gospodarskimi wzdłuż boków podwórza. Dom Obora II kondygnacyjna	
340.	Sary Jarosław 87	Zagroda 3 –budynkowa, otwarta z domem w głębi siedliska i budynkami gospodarskimi na planie „L”. W podwórzu bruk. Dom Obora /stodoła	
341.	Sary Jarosław 81	Kuźnia	
SULIMICE			
342.	Sulimice 1	Zagroda dwubudynkowa, otwarta z domem ustawionym szczytem do drogi i budynkiem inwentarskim z boku. Budynek inwentarski	
343.	Sulimice 2	Zagroda pierwotnie czterobudynkowa, zamknięta w czworoboku, z domem w głębi siedliska; obecnie przekształcona. Dom	
344.	Sulimice 4	Zagroda pierwotnie trzybudynkowa z domem od strony drogi; obecnie przekształcona. Piekarnik	
345.	Sulimice 5	Zagroda zamknięta w czworoboku, z domem w głębi siedliska, ustawionym szczytem do drogi i budynkiem bramnym od frontu. Budynek inwentarski Obora	
346.	Sulimice 13	Zagroda trzybudynkowa , pierwotnie czterobudynkowa, w czworoboku, z domem w głębi siedliska i budynkami gospodarskimi w formie litery „L”. Budynek inwentarski	
347.	Sulimice 22	Zagroda nr 22, pierwotnie czterobudynkowa, zamknięta w czworoboku, z domem w głębi siedliska i budynkiem bramnym od frontu; Obecnie silnie przekształcona. Zachowany bruk w podwórzu. Dom	
348.	Sulimice 15	Wieża transformatorowa k. Nr 15	
349.	Sulimice 29	Zagroda (kolonia), czterobudynkowa, zamknięta w czworoboku, z domem ustawionym szczytem do drogi, Zagroda w otoczeniu lip. Dom Stodoła Budynek inwentarski II kondygn.	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

350.	Sulimice 30	Zagroda (kolonia), pierwotnie czterobudynkowa, zamknięta w czworoboku, z domem w głębi siedliska; obecnie silnie przekształcona. Dom	
351.	Sulimice 31	Zagroda (kolonia), pierwotnie czterobudynkowa, zamknięta w czworoboku, z domem od strony drogi, obecnie w części przekształcona. Dom Stodoła Budynek inwentarski II kondygn.	
TRZMIELEWO			
352.	Trzmielewo 2	Zagroda z II poł. XIX w., rozbudowana w latach 30-tych XX w., czterobudynkowa, z budynkami w czworoboku z domem w głębi siedliska, z budynkiem z przejazdem od frontu. Dom Budynek z przejazdem Stodoła Stodoła	
WICIE			
353.	ul. Morska 2	Zagroda, pełna, zamknięta z domem w głębi siedliska i budynkiem bramnym od frontu. Obecnie w części przekształcona. Dom Dawny budynek bramny/ obora	
354.	ul. Morska 4	Zagroda, pełna, czterobudynkowa z domem od frontu i budynkami gospodarskimi. Wokół czworobocznego dziedzińca, otwarta. Stodoła Obora – II kondygnacyjna	
355.	ul. Słoneczna 20	Zagroda w kształcie litery „U” zamkniętej od ulicy, z domem w głębi. Dom Stodoła Obora Budynek inwentarski-piekarnik	
WIEKOWICE			
356.	Wiekowice 1	Zagroda nr 1 – pierwotnie pełna z domem od frontu i budynkami gosp. Z tyłu, w kształcie litery „U”. Obecnie silnie przekształcona. Ślady alei kasztanowców. Dom (cz. ocieplony, omurowany)	
357.	Wiekowice 3	Zagroda pierwotnie pełna z domem od frontu i budynkami gosp. z tyłu, w kształcie litery „U”. Obecnie silnie przekształcona. Zach. bukowy żywopłot. Dom (w części przekształcony) Budynek gospodarczy II kondygn.	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

358.	Wiekowice 4	Zagroda pierwotnie pełna z domem od frontu i budynkami gosp. z tyłu, w kształcie litery „U”. Zachowane słupki bramne, szpaler grabowy. Dom (ocieplony, omur.) Stodoła/ obora II kondygn. z galerijką.	
359.	Wiekowice 5	Zagroda pierwotnie 3 – budynkowa, w czworoboku, domem od frontu. Dom Budynek gospodarczy	
360.	Wiekowice 6	Zagroda pierwotnie pełna z domem ustawionym szczytem do drogi, budynkami gospodarczymi w formie w kształcie litery „U”. Obecnie silnie przekształcona. Zachowane słupki starego ogrodzenia. Dom (przemurowany)	
361.	Wiekowice 8	Zagroda duża, pierwotnie pełna z domem ustawionym szczytem i budynkami w formie „U”, z budynkiem bramnym od frontu. Dom Budynek bramny Budynek inwentarski Piekarnik	
362.	Wiekowice 11	Zagroda 3 – budynkowa w czworoboku, z domem od frontu i budynkami w formie „L”. Dom (przemurowane okna)	
363.	Wiekowice 12	Budynek mieszkalny z d. świetlicą i sklepem	
364.	Wiekowice 13	Zagroda pierwotnie w czworoboku z domem ustawionym szczytem i budynkami w formie „U”, Obecnie przekształcona, nieregularna. Dom Budynek bramny (w części mieszkanie) Stodoła	
365.	Wiekowice 14	Zagroda pierwotnie pełna, zamknięta w czworoboku, z domem od frontu i budynkami w formie „U”. Obecnie w części przekształcona. W podwórzu bruk. Dom (detal architektoniczny, stolarka) Budynek inwentarski II kondygnacyjny	
366.	Wiekowice 16	Zagroda mała, zagrodnicza, z domem ustawionym szczytem do drogi i stodołą z boku. Dom (rozbudowany)	
367.	Wiekowice 17	Zagroda pierwotnie pełna, zamknięta w czworoboku, z domem ustawionym szczytem do drogi i budynkami w formie „U”. Obecnie w części przekształcona. W podwórzu bruk. Dom	
368.	Wiekowice 20	Zagroda mała, zagrodnicza, z domem ustawionym szczytem do drogi i oborą z boku. Dom (przemurowane okna, rozbudowane) Obora II kondygn.	
369.	Wiekowice 21	Dom	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

370.	Wiekowice 23	Zagroda pierwotnie pełna, zamknięta w czworoboku, z domem ustawionym szczytem do drogi. W podwórzu bruk. Dom Stodoła	
371.	Wiekowice 25	Zagroda mała, zagrodnicza, w czworoboku, otwarta do drogi, z domem ustawionym szczytem do drogi. Stodoła	
372.	Wiekowice 26	Zagroda pierwotnie pełna, zamknięta w czworoboku, z domem ustawionym szczytem do drogi, z budynkami w „U”. W podwórzu bruk. Przed domem lipy, szpaler bukowy. Dom Stodoła Budynek inwentarski II kondygnacyjny	
373.	Wiekowice 27	Zagroda niewielka pierwotnie pełna, zamknięta w czworoboku, z domem ustawionym szczytem do drogi. W podwórzu bruk. Ob. silnie przekształcona. Dom budynek inwentarski II kondygnacyjny	
374.	Wiekowice 28	Dom	
375.	Wiekowice 29	Zagroda mała, dwubudynkowa w czworoboku, otwarta do drogi, z domem ustawionym szczytem do drogi. Dom	
376.	Wiekowice 30	Zagroda pierwotnie pełna, zamknięta w czworoboku, z domem w głębi siedliska z budynkiem bramnym od drogi. Dom Budynek inwentarski II kondygnacyjny	
377.	Wiekowice 33	Zagroda pierwotnie pełna, zamknięta w czworoboku, z domem, z boku ustawionym szczytem do drogi, z budynkiem bramnym od drogi. W podwórzu bruk. Stodoła/obora Budynek bramny	
378.	Wiekowice 35	Zagroda pierwotnie pełna, zamknięta w czworoboku, z domem, z boku ustawionym szczytem do drogi. Obecnie przekształcona. Budynek gospodarczy	
379.	Wiekowice 36	Zagroda otwarta od strony drogi, z domem ustawionym szczytem i budynkami gosp. W „L”. Przed domem szpaler buków. Dom II kondygn.- okazały, wieloosiowy Obora/stodoła	
380.	Wiekowice 37	Zagroda w czworoboku, otwarta od strony drogi, z domem ustawionym szczytem i budynkami gosp. Po obu stronach podwórza. Stodoła	
381.	Wiekowice 39	Zagroda pierwotnie dwubudynkowa z domem od frontu. Ob. Przekształcona. Dom	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

382.	Wiekowice 40	Zagroda otwarta, 3 - budynkowa z domem w głębi. Obecnie przekształcona. Dom Budynek gospodarczy	
383.	Wiekowice 43	Dom – zagroda przekształcona, nieczytelna	
384.	Wiekowice 44	Zagroda pierwotnie w czworoboku, z domem w głębi siedliska, budynkiem bramnym od frontu. Obecnie tylko zabudowa gospod. w „L”. Stodoła Obora	
385.	Wiekowice 46	Zagroda w czworoboku, od strony drogi dom, z tyłu – budynki gospodarcze w „L”. Budynki inwentarskie (2)	
386.	Wiekowice 47	Zagroda w czworoboku, pierwotnie zamknięta, z domem w głębi siedliska i budynkami gosp. w formie „U”. W podwórzu bruk. Dom Stodoła	
387.	Wiekowice 48	Zagroda w czworoboku, pierwotnie zamknięta, z domem w głębi siedliska i budynkami gosp. od drogi w „L”. Dom (przemurowany) Stodoła Obora	
388.	Wiekowice 51	Zagroda w czworoboku, pierwotnie zamknięta, z domem od frontu i budynkami gosp w „U”. Obecnie przekształcona. Dom Budynki gospodarcze	
389.	Wiekowice 52	Zagroda w czworoboku, pierwotnie zamknięta, z domem w głębi siedliska .Obecnie silnie przekształt. Do zagrody aleja lipowa. W podwórzu bruk. Dom II kondygnacyjny	
390.	Wiekowice 53	Zagroda niewielka w czworoboku, pierwotnie zamknięta, z domem od frontu. Obecnie przekształcona. Dom Budynek inwentarski II kondygn.,	
391.	Wiekowice 55	Zagroda dwubudynkowa, zagrodnicza, z domem ustawionym szczytem do drogi. przekształcona. Dom	
392.	Wiekowice 56	Zagroda pierwotnie pełna, zamknięta z domem z boku siedliska. Z budynkiem bramnym od frontu. Z tyłu zagrody piekarnik. Dom Budynek inwentarski Piekarnik	
393.	Wiekowice 60	Zagroda pierwotnie pełna, zamknięta z domem w głębi siedliska. Z budynkiem bramnym od frontu. Obecnie przekształcona. Dom Budynek inwentarski	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

394.	Wiekowice 62	Zagroda pierwotnie pełna, zamknięta z domem z boku siedliska. Z budynkiem bramnym od frontu. Z tyłu zagrody piekarnik. Budynek bramny	
395.	Wiekowice 63	Zagroda pierwotnie pełna, zamknięta z domem od frontu siedliska. Z budynkami w formie „U”. Dom	
396.	Wiekowice 64	Zagroda pierwotnie pełna, zamknięta z domem w głębi siedliska. Z budynkiem bramnym od frontu. Obecnie przekształcona. Dom (detal architektoniczny, stolarka) Budynek bramny z galeryjką na piętrze	
397.	Wiekowice 67/68	Dom (stolarka, detal architektoniczny)	
398.	Wiekowice 69	Zagroda dwubudynkowa, niewielka, z domem od frontu i budynkiem gospodarskim z tyłu siedliska. Dom z wystawką Budynek gospodarczy	
399.	Wiekowice 73	Zagroda pierwotnie pełna, zamknięta z domem w głębi siedliska. Z budynkiem bramnym od frontu. Obecnie silnie przekształcona. Przed zagrodą dęb szypułkowy. Dom (detal architektoniczny, stolarka) Piekarnik	
400.	Wiekowice 74	Zagroda pierwotnie 3 -budynkowa, otwarta, z domem w głębi siedliska. Dom II kondygnacyjny	
401.	Wiekowice 75	Zagroda pierwotnie 3 -budynkowa, otwarta, z domem ustawionym szczytem do drogi. Obecnie przekształcona w części. Dom II kondygnacyjny	
402.	Wiekowice 76	Zagroda pierwotnie pełna, zamknięta z domem w głębi, budynkiem bramnym od frontu. Obecnie przekształcona w części. Przed domem szpaler dębów. Dom Stodoła/ obora	
403.	Wiekowice 77	Zagroda pierwotnie pełna, zamknięta z domem od frontu siedliska. Obecnie w części przekształcona. Dom Stodoła Budynek inwentarski II kondygn.	
404.	Wiekowice 81	Zagroda 3-budynkowa, otwarta, z domem ustawionym szczytem do drogi. Dom II kondygnacyjny Budynek inwentarski	
405.	Wiekowice 83	Zagroda pierwotnie pełna, zamknięta. Obecnie przekształcona. Dom	
406.	Wiekowice 84	Zagroda nieregularna, otwarta z domem z boku siedliska. I budynkami gospodarskimi w „U”. Dom	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

		Stodoła/obora II kondygn.	
407.	Wiekowice 91	Zagroda pierwotnie pełna, z domem od frontu i budynkami gospodarskimi w formie „L”. Dom	
408.	Wiekowice 92	Zagroda pierwotnie pełna, zamknięta. Obecnie przekształcona. Dom z wystawką	
409.	Wiekowice 97	Zagroda pierwotnie 3-budynkowa, z domem ustawionym szczytem do drogi, budynkami gospodarskimi w czworoboku Przekształcona. Dom	
410.	Wiekowice 104	Zagroda dwubudynkowa, regularna. Dom Piekarnik	
411.	Wiekowice 48	Wieża transformatorowa k nr 48	
412.	Wiekowice 58	Wieża transformatorowa k nr 58	
413.	Wiekowice 71/72	Wieża transformatorowa k nr 71/72	
WIEKOWO			
414.	Wiekowo 2	Dom (detal architektoniczny, fragment bramki.)	
415.	Wiekowo 9	Dom	
416.	Wiekowo 11	Zagroda nr 11 (dwubudynkowa) Dom - detal archit. Eklektyczny	
417.	Wiekowo 16	Zagroda nr 16 (dwubudynkowa) Dom – detal architekt. Budynek gospodarczy z kuźnią	
418.	Wiekowo 18	Budynek nr 18 (budowany dla pracowników kolejowych) Budynek mieszkalny II kondygn. Budynek gospodarczy Warsztaty	
ZAGÓRZYN			
419.	Zagórzyn 1	Zagroda z kon. XIX w., pierwotnie 4-budynk., nieregularna, rozbudowana na pocz. XX w. z domem ustawionym szczytem do drogi, oborą i budynkiem bramnym wraz ze stodołą w formie litery „L”. Dom	
420.	Zagórzyn 3	Zagroda z II poł. XIX w., trzybudynkowa z domem ustawionym szczytem do drogi i budynkami gospodarskimi w formie litery „L”. Obora II kondygn. Stodoła	
421.	Zagórzyn 6	Zagroda z kon. XIX w., pierwotnie 4-budynk., z domem ustawionym od strony drogi budynkami gospodarskimi wokół czworobocznego dziedzińca. Stodoła	
422.	Zagórzyn 7	Zagroda z kon. XIX w., czterobudynkowa, z domem od strony drogi i budynkami gospodarskimi założonymi w formie litery „U” wokół czworobocznego dziedzińca. Obora	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

		Stodoła	
423.	Zagórzyn 11	Zagroda z poł. XIX w., pierwotnie regularna, zamknięta w czworoboku z budynkiem mieszkalnym od strony drogi i budynkami gospodarskimi w formie litery „U”. W podwórzu zachowany bruk. Dom	
424.	Zagórzyn 14	Zagroda z kon. XIX w., rozbud. w I. 20. XX w. czterobudynkowa, z domem w głębi siedliska i budynkami gospodarskimi wokół czworobocznego dziedzińca, z budynkiem bramnym od frontu. Przed zagrodą od strony drogi piekarnik. Dom Budynek bramny Obora Piekarnik	zespół wpisany do rejestru zabytków nr A-2093, z dn. 21.02.2025
425.	Zagórzyn 18	Zagroda z kon. XIX w., rozbud. w I. 20. XX w. pierwotnie trzybudynkowa, z domem od frontu, budynkami gospodarskimi w formie litery „L”. Dom	
426.	Zagórzyn 20	Zagroda z II poł. XIX w. trzybudynkowa, z domem ustawionym szczytem do drogi i budynkami gospodarskimi w formie litery „L”. Dom	
ZAKRZEWO			
427.	Zagórzyn 9	Zagroda: Dom Stodoła	
428.	Zagórzyn 12	Zagroda: Dom Budynek inwentarski Obora	
429.	Zagórzyn 16	Dom ze świetlicą	
430.	Zagórzyn 20	Zagroda: Obora	
431.	Zagórzyn 21	Zagroda: Obora Budynek inwentarski	
432.	Zagórzyn 23	Zagroda: Dom Obora Piekarnik	
433.	Zagórzyn 26	Zagroda: Dom Obora Chlew Stodoła	
434.	Zagórzyn 27	Zagroda: Dom Obora Stodoła	
435.	Zagórzyn 28	Zagroda:	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

		Dom Stodoła	
436.	Zagórzyn 31	Dom	
437.	Zagórzyn 34	Zagroda: Dom Obora	
438.	Zagórzyn 35	Zagroda: Dom Obora Stodoła Budynek bramny	
439.	Zagórzyn 36	Dom	
440.	Zagórzyn 37	Zagroda: Dom Obora/stodoła Kurnik	
441.	Zagórzyn 38	Zagroda: Dom Obora	
442.	Zagórzyn 42	Zagroda: Stodoła Budynek inwentarski	
ZIELNOWO			
443.	Zielnowo 3	Zagroda pełna, czterobudynkowa, z czworo-bocznym dziedzińcem, z domem w głębi siedliska, budynkami gospodarczymi w kształcie litery „L”. Dom (przekształcony z szach.- dawnego budynku – mieszkalno – gospodarczego z poł. XIX w.) Obora/ stodoła	
444.	Zielnowo 5	Zagroda pierwotnie pełna, zamknięta z domem w głębi. Obecnie przekształcona dwubudynkowa. Dom Chlewik	
445.	Zielnowo 6	Zagroda pełna, zamknięta z budynkami gospodarskimi w kształcie litery „U” od fortu, z domem w głębi. Dom Budynek bramny/ /stodoła Chlew II kondygnacyjny Obora	
446.	Zielnowo 7	Zagroda otwarta do drogi, trzybudynkowa z czworobocznym dziedzińcem, z domem ustawionym szczytem do drogi. Obora/chlew (w „L”)	
447.	Zielnowo 8	Zagroda pierwotnie zamknięta, z domem od strony drogi, budynkami gospodarczymi w kształcie liter „U” i piekarnikiem poza siedliskiem. Obecnie przekształcona. Dom Obora/chlew (w „L”) Piekarnik i wozownia	
448.	Zielnowo 9	Zagroda zamknięta z domem w głębi siedliska, budynkiem bramnym i budynkami gospodarczymi w kształcie liter „U” . Dom współczesny.	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

		Budynek bramny/ bud. inwent (w „L”)	
449.	Zielnowo 11	Zagroda niewielka, pierwotnie pełna zagroda z domem od strony drogi. Obecnie przekształcona. Dom Stodoła/ obora Piekarnik	
450.	Zielnowo 15	Zagroda pierwotnie duża, zamknięta w czworobocznym dziedzińcu, z domem od strony drogi i budynkami gospodarczymi w kształcie liter „U” . Budynek inwentarski Obora	
451.	Zielnowo 16	Zagroda pierwotnie duża, zamknięta w czworobocznym dziedzińcu, z domem z boku siedliska, budynkiem bramnym i budynkami gospodarczymi w kształcie liter „U”. W podwórzu zachowany bruk. Stodoła	
452.	Zielnowo 18	Zagroda pierwotnie dwubudynkowa, z domem od strony drogi; obecnie silnie przekształcona. Dom	
453.	Zielnowo 20	Zagroda otwarta od strony drogi, z domem w głębi siedliska, z budynkami gospodarskimi w czworobocznym dziedzińcu. Dom Chlew	
454.	Zielnowo 21	Zagroda pierwotnie, zamknięta w trapezowym dziedzińcu, z domem w głębi siedliska i budynkami gospodarczymi od frontu. Chlew Obora	
ŻUKOWO MORSKIE			
455.	Żukowo Morskie 3	Zagroda dwubudynkowa z domem od frontu i budynkiem gospodarczym w głębi. Dom	
456.	Żukowo Morskie 4	Zagroda pierwotnie czterobudynkowa, w czworoboku, obecnie trzybudynkowa z domem w głębi i stodołą z przejazdem w kształcie litery „L” od frontu. W podwórzu bruk. Stodoła	
457.	Żukowo Morskie 5,6	Zagroda czterobudynkowa, zamknięta w czworoboku pierwotnie, obecnie przekształcona. Dom w głębi. W podwórzu zachowany bruk. Dom Stodoła II kondygnacyjna Stajnia	
458.	Żukowo Morskie 8	Zagroda czterobudynkowa, zamknięta pierwotnie, z domem w głębi, ustawionym szczytem do drogi, z oborą z przejazdem od frontu. W podwórzu zachowany bruk. Dom Stodoła Obora	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

459.	Żukowo Morskie 12	Zagroda pierwotnie czterobudynkowa, zamknięta w czworoboku z domem w głębi, ustawionym szczytem do drogi. Obecnie przekształcona. W podwórzu zachowany bruk. Dom (przemurowane okna)	
460.	Żukowo Morskie 13	Zagroda pierwotnie czterobudynkowa, zamknięta w czworoboku z domem w głębi. Obecnie przekształcona. W podwórzu zachowany bruk. Dom	
461.	Żukowo Morskie 15	Zagroda pierwotnie czterobudynkowa, zamknięta w czworoboku z domem w głębi i budynkiem bramnym w kształcie litery „L” od frontu. Obecnie przekształcona. W podwórzu bruk. Dom Budynek bramny (ze stodołą) Obora	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

Załącznik 4**Wykaz stanowisk archeologicznych gminy Darłowo ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków**

Stan wg kart GEZ z 2015 roku

1_Barzowice-stan.archeo_21_WEZ	39_Barzowice-stan.archeo_66_WEZ	77_Bukowo Morskie-stan.archeo_87_WEZ
2_Barzowice-stan.archeo_42_WEZ	40_Barzowice-stan.archeo_50_WEZ	78_Bukowo Morskie-stan.archeo_88_WEZ
3_Barzowice-stan.archeo_43_WEZ	41_Barzowice-stan.archeo_52_WEZ	79_Bukowo Morskie-stan.archeo_3_WEZ
4_Barzowice-stan.archeo_58_WEZ	42_Barzowice-stan.archeo_53_WEZ	80_Bukowo Morskie-stan.archeo_5_WEZ
5_Barzowice-stan.archeo_67_WEZ	43_Bobolin-stan.archeo_2_WEZ	81_Cisowo-stan.archeo_84_WEZ
6_Barzowice-stan.archeo_51_WEZ	44_Boryszewo-stan.archeo_67_WEZ	82_Cisowo-stan.archeo_87_WEZ
7_Barzowice-stan.archeo_14_WEZ	45_Boryszewo-stan.archeo_76_WEZ	83_Cisowo-stan.archeo_79_WEZ
8_Barzowice-stan.archeo_15_WEZ	46_Boryszewo-stan.archeo_54_WEZ	84_Cisowo-stan.archeo_80_WEZ
9_Barzowice-stan.archeo_16_WEZ	47_Boryszewo-stan.archeo_55_WEZ	85_Cisowo-stan.archeo_82_WEZ
10_Barzowice-stan.archeo_17_WEZ	48_Boryszewo-stan.archeo_68_WEZ	87_Cisowo-stan.archeo_89_WEZ
11_Barzowice-stan.archeo_23_WEZ	49_Boryszewo-stan.archeo_69_WEZ	88_Cisowo-stan.archeo_90_WEZ
12_Barzowice-stan.archeo_24_WEZ	50_Boryszewo-stan.archeo_70_WEZ	89_Cisowo-stan.archeo_93_WEZ
13_Barzowice-stan.archeo_25_WEZ	51_Boryszewo-stan.archeo_72_WEZ	90_Dąbki-stan.archeo_1_REJ
14_Barzowice-stan.archeo_26_WEZ	52_Boryszewo-stan.archeo_74_WEZ	91_Dąbki-stan.archeo_2_WEZ
15_Barzowice-stan.archeo_27_WEZ	53_Boryszewo-stan.archeo_75_WEZ	92_Dąbki-stan.archeo_1_WEZ
16_Barzowice-stan.archeo_28_WEZ	54_Boryszewo-stan.archeo_77_WEZ	93_Dąbki-stan.archeo_2_WEZ
17_Barzowice-stan.archeo_31_WEZ	55_Boryszewo-stan.archeo_78_WEZ	94_Dąbki-stan.archeo_3_WEZ
18_Barzowice-stan.archeo_37_WEZ	56_Boryszewo-stan.archeo_79_WEZ	95_Dąbki-stan.archeo_4_WEZ
19_Barzowice-stan.archeo_38_WEZ	57_Boryszewo-stan.archeo_80_WEZ	96_Dąbki-stan.archeo_4_WEZ
20_Barzowice-stan.archeo_39_WEZ	58_Boryszewo-stan.archeo_81_WEZ	97_Dąbki-stan.archeo_3_WEZ
21_Barzowice-stan.archeo_40_WEZ	59_Boryszewo-stan.archeo_83_WEZ	98_Dąbki-stan.archeo_5_WEZ
22_Barzowice-stan.archeo_41_WEZ	60_Boryszewo-stan.archeo_8_WEZ	99_Dąbki-stan.archeo_6_WEZ
23_Barzowice-stan.archeo_45_WEZ	61_Boryszewo-stan.archeo_10_WEZ	100_Dąbki-stan.archeo_7_WEZ
24_Barzowice-stan.archeo_47_WEZ	62_Brynka-stan.archeo_68_WEZ	
25_Barzowice-stan.archeo_48_WEZ	63_Brynka-stan.archeo_69_WEZ	
26_Barzowice-stan.archeo_49_WEZ	64_Bukowo Morskie-stan.archeo_16_WEZ	
27_Barzowice-stan.archeo_50_WEZ	65_Bukowo Morskie-stan.archeo_86_WEZ	
28_Barzowice-stan.archeo_52_WEZ	66_Bukowo Morskie-stan.archeo_1_WEZ	
29_Barzowice-stan.archeo_53_WEZ	67_Bukowo Morskie-stan.archeo_2_WEZ	
30_Barzowice-stan.archeo_54_WEZ	68_Bukowo Morskie-stan.archeo_17_WEZ	
31_Barzowice-stan.archeo_55_WEZ	69_Bukowo Morskie-stan.archeo_18_WEZ-	
32_Barzowice-stan.archeo_56_WEZ	70_Bukowo Morskie-stan.archeo_19_WEZ-	
33_Barzowice-stan.archeo_57_WEZ	71_Bukowo Morskie-stan.archeo_20_WEZ	
34_Barzowice-stan.archeo_59_WEZ	72_Bukowo Morskie-stan.archeo_21_WEZ	
35_Barzowice-stan.archeo_60_WEZ	73_Bukowo Morskie-stan.archeo_22_WEZ	
36_Barzowice-stan.archeo_62_WEZ	74_Bukowo Morskie-stan.archeo_23_WEZ	
37_Barzowice-stan.archeo_63_WEZ	75_Bukowo Morskie-stan.archeo_84_WEZ	
38_Barzowice-stan.archeo_65_WEZ	76_Bukowo Morskie-stan.archeo_85_WEZ	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

101_Dobiesław-stan.archeo_43_WEZ	139_Domasławice-stan.archeo_64_WEZ	177_Jeżyczki-stan.archeo_52_WEZ
102_Dobiesław-stan.archeo_44_WEZ	140_Domasławice-stan.archeo_65_WEZ	178_Jeżyczki-stan.archeo_53_WEZ
103_Dobiesław-stan.archeo_47_WEZ	141_Domasławice-stan.archeo_66_WEZ	179_Jeżyczki-stan.archeo_11_WEZ
104_Dobiesław-stan.archeo_48_WEZ	142_Domasławice-stan.archeo_68_WEZ	180_Jeżyczki-stan.archeo_14_WEZ
105_Dobiesław-stan.archeo_49_WEZ	143_Domasławice-stan.archeo_69_WEZ	181_Jeżyczki-stan.archeo_15_WEZ
106_Dobiesław-stan.archeo_50_WEZ	144_Domasławice-stan.archeo_70_WEZ	183_Kopań-stan.archeo_1_REJ
107_Dobiesław-stan.archeo_51_WEZ	145_Drozdowo-stan.archeo_64_WEZ	184_Kopań-stan.archeo_2_REJ
108_Dobiesław-stan.archeo_52_WEZ	146_Drozdowo-stan.archeo_65_WEZ	185_Kopań-stan.archeo_3_WEZ
109_Dobiesław-stan.archeo_54_WEZ	147_Drozdowo-stan.archeo_54_WEZ	186_Palczewice-stan.archeo_11_WEZ
110_Dobiesław-stan.archeo_55_WEZ	148_Drozdowo-stan.archeo_56_WEZ	187_Kopań-stan.archeo_6_WEZ
111_Dobiesław-stan.archeo_56_WEZ	149_Drozdowo-stan.archeo_57_WEZ	188_Kopań-stan.archeo_7_WEZ
112_Dobiesław-stan.archeo_57_WEZ	150_Drozdowo-stan.archeo_58_WEZ	189_Kopań-stan.archeo_8_WEZ
113_Dobiesław-stan.archeo_58_WEZ	151_Drozdowo-stan.archeo_59_WEZ	190_Kopań-stan.archeo_9_WEZ
114_Dobiesław-stan.archeo_59_WEZ	152_Drozdowo-stan.archeo_60_WEZ	191_Kopań-stan.archeo_10_WEZ
115_Dobiesław-stan.archeo_60_WEZ	153_Drozdowo-stan.archeo_61_WEZ	192_Kopań-stan.archeo_16_WEZ
116_Dobiesław-stan.archeo_61_WEZ	154_Drozdowo-stan.archeo_62_WEZ	193_Kopań-stan.archeo_17_WEZ
117_Dobiesław-stan.archeo_63_WEZ	155_Drozdowo-stan.archeo_63_WEZ	194_Kopań-stan.archeo_18_WEZ
118_Dobiesław-stan.archeo_111_WEZ	156_Głęznów-stan.archeo_24_WEZ	195_Kopań-stan.archeo_19_WEZ
119_Dobiesław-stan.archeo_112_WEZ	157_Głęznów-stan.archeo_25_WEZ	196_Kopań-stan.archeo_20_WEZ
120_Dobiesław-stan.archeo_113_WEZ	158_Głęznów-stan.archeo_26_WEZ	197_Kopań-stan.archeo_21_WEZ
121_Dobiesław-stan.archeo_117_WEZ	159_Głęznów-stan.archeo_27_WEZ	198_Kopań-stan.archeo_24_WEZ
122_Dobiesław-stan.archeo_120_WEZ	160_Głęznów-stan.archeo_28_WEZ	199_Kopań-stan.archeo_25_WEZ
123_Dobiesław-stan.archeo_123_WEZ	161_Głęznów-stan.archeo_30_WEZ	200_Kopań-stan.archeo_26_WEZ
124_Dobiesław-stan.archeo_125_WEZ	162_Głęznówko-stan.archeo_45_WEZ	201_Kopań-stan.archeo_27_WEZ
125_Dobiesław-stan.archeo_126_WEZ	163_Głęznówko-stan.archeo_29_WEZ	202_Kopań-stan.archeo_29_WEZ
126_Dobiesław-stan.archeo_127_WEZ	164_Głęznówko-stan.archeo_37_WEZ	203_Kopnica-stan.archeo_41_WEZ
127_Dobiesław-stan.archeo_128_WEZ	165_Gorzebądź-stan.archeo_88_WEZ	204_Kopnica-stan.archeo_43_WEZ
128_Dobiesław-stan.archeo_130_WEZ	166_Gorzebądź-stan.archeo_90_WEZ	205_Kopnica-stan.archeo_46_WEZ
129_Dobiesław-stan.archeo_132_WEZ	167_Jeżyce-stan.archeo_44_WEZ	206_Kopnica-stan.archeo_47_WEZ
130_Dobiesław-stan.archeo_133_WEZ	168_Jeżyce-stan.archeo_34_WEZ	207_Kopnica-stan.archeo_49_WEZ
131_Dobiesław-stan.archeo_134_WEZ	169_Jeżyce-stan.archeo_35_WEZ	208_Kowalewice-stan.archeo_23_WEZ
132_Dobiesław-stan.archeo_136_WEZ	170_Jeżyce-stan.archeo_36_WEZ	209_Kowalewice-stan.archeo_26_WEZ
133_Domasławice-stan.archeo_78_WEZ	171_Jeżyce-stan.archeo_38_WEZ	210_Kowalewice-stan.archeo_87_WEZ
134_Domasławice-stan.archeo_80_WEZ	172_Jeżyce-stan.archeo_39_WEZ	211_Kowalewice-stan.archeo_88_WEZ
135_Domasławice-stan.archeo_81_WEZ	173_Jeżyczki-stan.archeo_48_WEZ	212_Kowalewice-stan.archeo_89_WEZ
136_Domasławice-stan.archeo_82_WEZ	174_Jeżyczki-stan.archeo_49_WEZ	213_Kowalewice-stan.archeo_24_WEZ
137_Domasławice-stan.archeo_83_WEZ	175_Jeżyczki-stan.archeo_50_WEZ	214_Kowalewice-stan.archeo_27_WEZ
138_Domasławice-stan.archeo_63_WEZ	176_Jeżyczki-stan.archeo_51_WEZ	215_Kowalewice-stan.archeo_33_WEZ

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

216_Kowalewice- <i>stan.archeo_34_WEZ</i>	254_Krupy- <i>stan.archeo_18_WEZ</i>
217_Kowalewice- <i>stan.archeo_47_WEZ</i>	255_Krupy- <i>stan.archeo_19_WEZ</i>
218_Kowalewice- <i>stan.archeo_48_WEZ</i>	256_Krupy- <i>stan.archeo_21_WEZ</i>
219_Kowalewiczki- <i>stan.archeo_14_WEZ</i>	257_Krupy- <i>stan.archeo_22_WEZ</i>
220_Kowalewiczki- <i>stan.archeo_85_WEZ</i>	258_Krupy- <i>stan.archeo_23_WEZ</i>
221_Kowalewiczki- <i>stan.archeo_86_WEZ</i>	259_Krupy- <i>stan.archeo_25_WEZ</i>
222_Kowalewiczki- <i>stan.archeo_1_WEZ</i>	260_Krupy- <i>stan.archeo_26_WEZ</i>
223_Kowalewiczki- <i>stan.archeo_2_WEZ</i>	261_Krupy- <i>stan.archeo_27_WEZ</i>
224_Kowalewiczki- <i>stan.archeo_3_WEZ</i>	262_Krupy- <i>stan.archeo_28_WEZ</i>
225_Kowalewiczki- <i>stan.archeo_4_WEZ</i>	263_Krupy- <i>stan.archeo_29_WEZ</i>
226_Kowalewiczki- <i>stan.archeo_5_WEZ</i>	264_Krupy- <i>stan.archeo_30_WEZ</i>
227_Kowalewiczki- <i>stan.archeo_6_WEZ</i>	265_Krupy- <i>stan.archeo_31_WEZ</i>
228_Kowalewiczki- <i>stan.archeo_7_WEZ</i>	266_Krupy- <i>stan.archeo_33_WEZ</i>
229_Kowalewiczki- <i>stan.archeo_8_WEZ</i>	267_Krupy- <i>stan.archeo_34_WEZ</i>
230_Kowalewiczki- <i>stan.archeo_9_WEZ</i>	268_Krupy- <i>stan.archeo_36_WEZ</i>
231_Kowalewiczki- <i>stan.archeo_10_WEZ</i>	269_Krupy- <i>stan.archeo_37_WEZ</i>
232_Kowalewiczki- <i>stan.archeo_11_WEZ</i>	270_Krupy- <i>stan.archeo_38_WEZ</i>
233_Kowalewiczki- <i>stan.archeo_12_WEZ</i>	271_Krupy- <i>stan.archeo_39_WEZ</i>
234_Kowalewiczki- <i>stan.archeo_15_WEZ</i>	272_Krupy- <i>stan.archeo_40_WEZ</i>
235_Kowalewiczki- <i>stan.archeo_16_WEZ</i>	273_Krupy- <i>stan.archeo_41_WEZ</i>
236_Kowalewiczki- <i>stan.archeo_17_WEZ</i>	274_Krupy- <i>stan.archeo_42_WEZ</i>
237_Kowalewiczki- <i>stan.archeo_18_WEZ</i>	275_Krupy- <i>stan.archeo_43_WEZ</i>
238_Kowalewiczki- <i>stan.archeo_19_WEZ</i>	276_Leśnica- <i>stan.archeo_89_WEZ</i>
239_Kowalewiczki- <i>stan.archeo_20_WEZ</i>	278_Nowy Jarosław- <i>stan.archeo_73_WEZ</i>
240_Kowalewiczki- <i>stan.archeo_21_WEZ</i>	279_Nowy Jarosław- <i>stan.archeo_74_WEZ</i>
241_Kowalewiczki- <i>stan.archeo_22_WEZ</i>	280_Nowy Jarosław- <i>stan.archeo_75_WEZ</i>
242_Krupy- <i>stan.archeo_90_WEZ</i>	281_Nowy Jarosław- <i>stan.archeo_77_WEZ</i>
243_Krupy- <i>stan.archeo_91_WEZ</i>	282_Nowy Jarosław- <i>stan.archeo_78_WEZ</i>
244_Krupy- <i>stan.archeo_6_WEZ</i>	283_Nowy Jarosław- <i>stan.archeo_79_WEZ</i>
245_Krupy- <i>stan.archeo_7_WEZ</i>	284_Nowy Jarosław- <i>stan.archeo_81_WEZ</i>
246_Krupy- <i>stan.archeo_8_WEZ</i>	285_Nowy Jarosław- <i>stan.archeo_82_WEZ</i>
247_Krupy- <i>stan.archeo_9_WEZ</i>	286_Nowy Jarosław- <i>stan.archeo_83_WEZ</i>
248_Krupy- <i>stan.archeo_11_WEZ</i>	287_Nowy Jarosław- <i>stan.archeo_84_WEZ</i>
249_Krupy- <i>stan.archeo_12_WEZ</i>	288_Nowy Jarosław- <i>stan.archeo_86_WEZ</i>
250_Krupy- <i>stan.archeo_14_WEZ</i>	289_Nowy Jarosław- <i>stan.archeo_87_WEZ</i>
251_Krupy- <i>stan.archeo_15_WEZ</i>	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

290_Palczewice- <i>stan.archeo_68_WEZ</i>	327_Słowinko- <i>stan.archeo_10_WEZ</i>	373_Stary Jarosław- <i>stan.archeo_98_WEZ</i>
291_Palczewice- <i>stan.archeo_30_WEZ</i>	328_Słowinko- <i>stan.archeo_8_WEZ</i>	374_Stary Jarosław- <i>stan.archeo_99_WEZ</i>
292_Palczewice- <i>stan.archeo_31_WEZ</i>	329_Słowinko- <i>stan.archeo_9_WEZ</i>	375_Stary Jarosław- <i>stan.archeo_100_WEZ</i>
293_Palczewice- <i>stan.archeo_33_WEZ</i>	330_Słowinko- <i>stan.archeo_11_WEZ</i>	376_Stary Jarosław- <i>stan.archeo_101_WEZ</i>
294_Palczewice- <i>stan.archeo_69_WEZ</i>	331_Słowinko- <i>stan.archeo_14_WEZ</i>	377_Stary Jarosław- <i>stan.archeo_102_WEZ</i>
295_Palczewice- <i>stan.archeo_70_WEZ</i>	332_Słowinko- <i>stan.archeo_16_WEZ</i>	378_Stary Jarosław- <i>stan.archeo_104_WEZ</i>
296_Palczewice- <i>stan.archeo_71_WEZ</i>	333_Słowinko- <i>stan.archeo_18_WEZ</i>	379_Stary Jarosław- <i>stan.archeo_105_WEZ</i>
297_Palczewice- <i>stan.archeo_72_WEZ</i>	334_Słowinko- <i>stan.archeo_20_WEZ</i>	380_Stary Jarosław- <i>stan.archeo_106_WEZ</i>
298_Palczewice- <i>stan.archeo_73_WEZ</i>	335_Słowinko- <i>stan.archeo_22_WEZ</i>	381_Stary Jarosław- <i>stan.archeo_107_WEZ</i>
299_Palczewice- <i>stan.archeo_32_WEZ</i>	336_Słowino- <i>stan.archeo_23_WEZ</i>	382_Stary Jarosław- <i>stan.archeo_108_WEZ</i>
300_Palczewice- <i>stan.archeo_34_WEZ</i>	337_Słowino- <i>stan.archeo_28_WEZ</i>	383_Stary Jarosław- <i>stan.archeo_110_WEZ</i>
301_Palczewice- <i>stan.archeo_36_WEZ</i>	338_Słowino- <i>stan.archeo_45_WEZ</i>	384_Stary Jarosław- <i>stan.archeo_112_WEZ</i>
302_Palczewice- <i>stan.archeo_37_WEZ</i>	339_Słowinko- <i>stan.archeo_15_WEZ</i>	410_Sulimice- <i>stan.archeo_76_WEZ</i>
303_Pęciszewko- <i>stan.archeo_27_WEZ</i>	340_Słowino- <i>stan.archeo_24_WEZ</i>	411_Sulimice- <i>stan.archeo_82_WEZ</i>
304_Pęciszewko- <i>stan.archeo_30_WEZ</i>	341_Słowino- <i>stan.archeo_25_WEZ</i>	412_Sulimice- <i>stan.archeo_84_WEZ</i>
305_Porzecze- <i>stan.archeo_86_REJ</i>	342_Słowino- <i>stan.archeo_29_WEZ</i>	413_Wicie- <i>stan.archeo_1_WEZ</i>
306_Porzecze- <i>stan.archeo_85_WEZ</i>	343_Słowino- <i>stan.archeo_30_WEZ</i>	414_Wicie- <i>stan.archeo_2_WEZ</i>
307_Porzecze- <i>stan.archeo_87_WEZ</i>	344_Słowino- <i>stan.archeo_31_WEZ</i>	415_Wicie- <i>stan.archeo_3_WEZ</i>
308_Porzecze- <i>stan.archeo_88_WEZ</i>	345_Słowino- <i>stan.archeo_32_WEZ</i>	416_Wicie- <i>stan.archeo_4_WEZ</i>
309_Porzecze- <i>stan.archeo_15_WEZ</i>	346_Słowino- <i>stan.archeo_33_WEZ</i>	417_Wicie- <i>stan.archeo_1_WEZ</i>
310_Porzecze- <i>stan.archeo_16_WEZ</i>	347_Słowino- <i>stan.archeo_34_WEZ</i>	418_Wicie- <i>stan.archeo_2_WEZ</i>
311_Porzecze- <i>stan.archeo_17_WEZ</i>	348_Słowino- <i>stan.archeo_35_WEZ</i>	419_Wicie- <i>stan.archeo_3_WEZ</i>
312_Porzecze- <i>stan.archeo_18_WEZ</i>	349_Słowino- <i>stan.archeo_37_WEZ</i>	420_Wicie- <i>stan.archeo_4_WEZ</i>
313_Porzecze- <i>stan.archeo_19_WEZ</i>	350_Słowino- <i>stan.archeo_38_WEZ</i>	421_Wicie- <i>stan.archeo_5_WEZ</i>
314_Porzecze- <i>stan.archeo_20_WEZ</i>	351_Słowino- <i>stan.archeo_40_WEZ</i>	422_Wicie- <i>stan.archeo_6_WEZ</i>
315_Rusko- <i>stan.archeo_70_WEZ</i>	352_Słowino- <i>stan.archeo_44_WEZ</i>	423_Wicie- <i>stan.archeo_7_WEZ</i>
316_Rusko- <i>stan.archeo_71_WEZ</i>	353_Słowino- <i>stan.archeo_47_WEZ</i>	424_Wiekowice- <i>stan.archeo_76_WEZ</i>
317_Rusko- <i>stan.archeo_72_WEZ</i>	354_Słowino- <i>stan.archeo_48_WEZ</i>	425_Wiekowice- <i>stan.archeo_88_WEZ</i>
318_Rusko- <i>stan.archeo_73_WEZ</i>	355_Słowino- <i>stan.archeo_49_WEZ</i>	426_Wiekowice- <i>stan.archeo_89_WEZ</i>
319_Sińczyca- <i>stan.archeo_60_WEZ</i>	356_Słowino- <i>stan.archeo_51_WEZ</i>	427_Wiekowice- <i>stan.archeo_90_WEZ</i>
320_Sińczyca- <i>stan.archeo_51_WEZ</i>	357_Stary Jarosław- <i>stan.archeo_109_WEZ</i>	428_Wiekowice- <i>stan.archeo_92_WEZ</i>
321_Sińczyca- <i>stan.archeo_52_WEZ</i>	358_Stary Jarosław- <i>stan.archeo_18_WEZ</i>	429_Wiekowice- <i>stan.archeo_93_WEZ</i>
322_Sińczyca- <i>stan.archeo_54_WEZ</i>	368_Stary Jarosław- <i>stan.archeo_91_WEZ</i>	430_Wiekowice- <i>stan.archeo_96_WEZ</i>
323_Sińczyca- <i>stan.archeo_57_WEZ</i>	369_Stary Jarosław- <i>stan.archeo_92_WEZ</i>	431_Wiekowice- <i>stan.archeo_97_WEZ</i>
324_Sińczyca- <i>stan.archeo_58_WEZ</i>	370_Stary Jarosław- <i>stan.archeo_94_WEZ</i>	432_Wiekowice- <i>stan.archeo_98_WEZ</i>
325_Sińczyca- <i>stan.archeo_59_WEZ</i>	371_Stary Jarosław- <i>stan.archeo_95_WEZ</i>	433_Wiekowice- <i>stan.archeo_99_WEZ</i>
326_Sińczyca- <i>stan.archeo_61_WEZ</i>	372_Stary Jarosław- <i>stan.archeo_96_WEZ</i>	434_Wiekowice- <i>stan.archeo_100_WEZ</i>

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DARŁOWO NA LATA 2026-2030

435_Wiekowice-stan.archeo_101_WEZ	472_Zielnowo-stan.archeo_103_WEZ	509_Stary Jarosław-stan.archeo_13_WEZ
436_Wiekowice-stan.archeo_102_WEZ	473_Zielnowo-stan.archeo_104_WEZ	510_Stary Jarosław-stan.archeo_7_WEZ
437_Wiekowice-stan.archeo_104_WEZ	474_Zielnowo-stan.archeo_105_WEZ	511_Stary Jarosław-stan.archeo_34_WEZ
438_Wiekowice-stan.archeo_105_WEZ	475_Zielnowo-stan.archeo_112_WEZ	601_Sulimice-stan.archeo_71_WEZ
439_Wiekowice-stan.archeo_109_WEZ	476_Zielnowo-stan.archeo_113_WEZ	602_Sulimice-stan.archeo_72_WEZ
440_Zagórzyn-stan.archeo_4_WEZ	477_Zielnowo-stan.archeo_114_WEZ	603_Sulimice-stan.archeo_73_WEZ
441_Zagórzyn-stan.archeo_71_WEZ	478_Zielnowo-stan.archeo_116_WEZ	604_Sulimice-stan.archeo_75_WEZ
442_Zagórzyn-stan.archeo_22_WEZ	479_Zielnowo-stan.archeo_117_WEZ	605_Sulimice-stan.archeo_77_WEZ
443_Zagórzyn-stan.archeo_23_WEZ	480_Zielnowo-stan.archeo_118_WEZ	
444_Zagórzyn-stan.archeo_24_WEZ	481_Zielnowo-stan.archeo_119_WEZ	
445_Zagórzyn-stan.archeo_25_WEZ	482_Zielnowo-stan.archeo_1_WEZ	
446_Zagórzyn-stan.archeo_26_WEZ	483_Zielnowo-stan.archeo_2_WEZ	
447_Zagórzyn-stan.archeo_1_WEZ	484_Żukowo Morskie-stan.archeo_6_WEZ	
448_Zagórzyn-stan.archeo_2_WEZ	485_Żukowo Morskie-stan.archeo_12_WEZ	
449_Zagórzyn-stan.archeo_5_WEZ	486_Żukowo Morskie-stan.archeo_4_WEZ	
450_Zakrzewo-stan.archeo_16_WEZ	487_Żukowo Morskie-stan.archeo_5_WEZ	
451_Zakrzewo-stan.archeo_21_WEZ	488_Żukowo Morskie-stan.archeo_7_WEZ	
452_Zakrzewo-stan.archeo_13_WEZ	489_Żukowo Morskie-stan.archeo_8_WEZ	
453_Zakrzewo-stan.archeo_17_WEZ	490_Żukowo Morskie-stan.archeo_9_WEZ	
454_Zakrzewo-stan.archeo_18_WEZ	491_Żukowo Morskie-stan.archeo_13_WEZ	
455_Zakrzewo-stan.archeo_24_WEZ	492_Trzmielewo-stan.archeo_31_WEZ	
456_Zakrzewo-stan.archeo_25_WEZ	493_Trzmielewo-stan.archeo_38_WEZ	
457_Zakrzewo-stan.archeo_26_WEZ	494_Sulimice-stan.archeo_79_WEZ	
458_Zakrzewo-stan.archeo_27_WEZ	495_Sulimice-stan.archeo_83_WEZ	
459_Zakrzewo-stan.archeo_28_WEZ	496_Stary Jarosław-stan.archeo_114_WEZ	
460_Zielnowo-stan.archeo_94_WEZ	497_Stary Jarosław-stan.archeo_115_WEZ	
461_Zielnowo-stan.archeo_115_WEZ	498_Stary Jarosław-stan.archeo_116_WEZ	
462_Zielnowo-stan.archeo_92_WEZ	499_Stary Jarosław-stan.archeo_117_WEZ	
463_Zielnowo-stan.archeo_93_WEZ	500_Stary Jarosław-stan.archeo_119_WEZ	
464_Zielnowo-stan.archeo_95_WEZ	501_Stary Jarosław-stan.archeo_1_WEZ	
465_Zielnowo-stan.archeo_96_WEZ	502_Stary Jarosław-stan.archeo_2_WEZ	
466_Zielnowo-stan.archeo_97_WEZ	503_Stary Jarosław-stan.archeo_3_WEZ	
467_Zielnowo-stan.archeo_98_WEZ	504_Stary Jarosław-stan.archeo_4_WEZ	
468_Zielnowo-stan.archeo_99_WEZ	505_Stary Jarosław-stan.archeo_5_WEZ	
469_Zielnowo-stan.archeo_100_WEZ	506_Stary Jarosław-stan.archeo_7_WEZ	
470_Zielnowo-stan.archeo_101_WEZ	507_Stary Jarosław-stan.archeo_8_WEZ	
471_Zielnowo-stan.archeo_102_WEZ	508_Stary Jarosław-stan.archeo_9_WEZ	

Nowe stanowiska archeologiczne włączone do wojewódzkiej ewidencji zabytków po 2021 roku:

1. Nowy Kraków – stanowisko nr 2 AZP 10-24/120
2. Nowy Kraków – stanowisko nr 1 AZP 12-23/138